

MEMLÛKLER DÖNEMİ AKKA ŞEHİRİ

Adnan AKGÜN

**Yüksek Lisans Tezi
Dr. Öğr. Üyesi Savaş EĞİLMEZ
Tarih Ana Bilim Dalı
2020
Her Hakkı Saklıdır.**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

Adnan AKGÜN
Orcid:0000-0003-2453-0180

MEMLÛKLER DÖNEMİ AKKA ŞEHİRİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Savaş EĞİLMEZ

ERZURUM-2020

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Turkish Research

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "*Memlûkler Dönemi Akka Şehri*" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

İSTİSNAİ DURUMLAR*

Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

25/08/2020

Adnan AKGÜN

* İstisnai durumlar danışman yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

OF15
VI_01.01.2020

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Turkish Research

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Memlûkler Dönemi Akka Şehri" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylıyorum.**

İSTİSNAİ DURUMLAR*

Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre teze yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

25/08/2020

Adnan AKGÜN

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖN SÖZ	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VII

GİRİŞ	1
I. KAYNAK TANITIMI	1
A- Kaynak Eserler.....	1
B- Araştırma Eserler	3
II. AKKA ŞEHRİNİN İSMİ, ŞEHRİN TARİHİ COĞRAFYASI VE MEMLÜKLER ÖNCESİ AKKA VE ÇEVRESİ	5
A. AKKA ŞEHRİNİN İSMİ	5
B. ŞEHRİN TARİHİ COĞRAFYASI	7
C. MEMLÜK HÂKİMİYETİ ÖNCESİ AKKA VE ÇEVRESİNDE GENEL DURUM	10
D. MEMLÜKLER'İN AKKA'YI FETHİNDEN ÖNCE AVRUPA VE ARAP COĞRAFYASI	12
1. Avrupa'nın Genel Durumu.....	12
2. Batı Avrupa'da Genel Durum	14
3. Arap Coğrafyasında Genel Durum.....	15
4. Müslüman Hâkimiyeti Öncesi Akka Krallığı.....	18

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. MEMLÜKLERİN AKKA'YI FETHİ	22
1.1.1. Akka'nın Fethine Kadar Ki Süreçte Memlükler.....	22
1.1.2. El-Eşref Halil'in Sultan Olması	28
1.1.3. Eşref Halil Dönemi Siyasi Gelişmeler.....	29
1.1.4. Eşref Halil Dönemi İdarî Düzenlemeler	32
1.2. AKKA'NIN ALINMASI	34
1.2.1. Fetih Günü	41

1.3. AKKA’NIN ALINMASINI MÜTEAKİP BAZI SAHİL KENTLERİNİN FETHİ.....	45
1.3.1. Sur’un Fethi	45
1.3.2. Sayda’nın Fethi	46
1.3.3. Aslis Kalesi’nin Ele Geçirilmesi	46
1.3.4. Antartus (Tortosa)’Un Alınması	47
1.3.5. Rumkale (Kal’atü’r-Rum)’Nin Fethi	47
1.3.6. Sis Seferi	50
1.4. HALİL B. KALAVUN	51
1.4.1. Meliku'l-Eşref Sultan Salahuddin Halil’in Şahsiyeti	51
1.4.2. Devlet Adamlığı Ve Devlet Adamlarıyla Münasebetleri	53
1.4.3. Meliku'l-Eşref Sultan Salahuddin Halil’in Öldürülmesi.....	56
İKİNCİ BÖLÜM	
2.1. AKKA FETHİ’NİN YANKILARI VE MEMLÛK-HAÇLI MÜNASEBETLERİ.....	58
2.1.1. Akdeniz Sahillerinde İlerleyişi	58
2.1.2. Müslümanlara Ticari Ambargoların Uygulanması.....	61
2.1.3. Alanya Kuşatması	64
2.1.4. İskenderiye Baskını (1293).....	68
2.2. DOĞU AKDENİZ’DE MEMLÛK-BATI ANADOLU BEYLİKLERİ-HAÇLI MÜNASEBETLERİ.....	70
2.2.1. Memlûkler ve Batı Anadolu Denizci Beylikleri	72
2.2.2. Memlûklerde Denizcilik ve Denizcilik Politikaları	76
2.2.3. Haçlıların II. İskenderiye baskını	79
2.3. MEMLÛK-TÜRK BEYLİKLERİ İŞBİRLİĞİ	84
2.3.1. Korykos Kuşatması.....	84
2.3.2. Kıbrıs’ın Alınması ve Alaiye Hâkimiyeti	86
2.3.3. Rodos Seferleri	89
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA	95
ÖZGEÇMİŞ.....	101

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MEMLÛKLER DÖNEMİ AKKA ŞEHİRİ
ADNAN AKGÜN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Savaş EĞİLMEZ

2020, 101 Sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Savaş EĞİLMEZ
Dr. Öğr. Üyesi Ensar MACİT
Dr. Öğr. Üyesi Derya COŞKUN

Tarihi milattan önce III. bin yılına dayanan Akka şehri zaman içerisinde çok farklı dinleri bünyesinde barındırmıştır. Milattan sonra VII. yüzyıla gelindiği zaman Müslümanların ilk limanlarından biri olma özelliğine sahip olmuştur. Akka farklı kültür ve dinden insanları bünyesinde barındırmıştır. Haçlılar, Selçuklular, Fatımiler gibi değişik milletlerin himayesine geçmiştir. Bu vesileyle her dinden insan burada ticaret yapma olanağı elde etmiştir. 1187 yılında Selâhaddîn Eyyûbi Akka şehrinde hâkimiyet kurmuş fakat III. Haçlı Seferi sonucunda bu önemli liman kenti Hristiyanların eline geçmiştir.

1291 yılında Memlûk Sultanı Eşref Halil Akka kentini fethetmiş, bu sayede Akka yeniden Müslümanların eline geçmiştir. Memlûklerin Akka'yı almasını hazmedemeyen Batılı devletler Müslümanlara çeşitli ambargolar uygulamıştır. Batılı devletlerin bu politikası Memlûk Devleti'ni denizcilikte değişime ve gelişime mecbur kılmıştır. Bu sayede Memlûkler farklı denizcilik politikaları geliştirmiş ve Batılı Devletlerle mücadele etme noktasında önemli adımlar atmışlardır. Memlûkler, ortak menfaatlerin yanı sıra aynı etnik grup ve aynı inanışlardan dolayı Batı Anadolu denizci beylikleriyle de ittifaklar kurmuş ve onların denizcilik tecrübelerinden istifade etmişlerdir. Memlûk Sultanı Eşref Halil'in fethiyle Müslümanların eline geçen Akka, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar İslam sancağı altında kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akka, Memlûkler, Haçlılar, Denizcilik Faaliyetleri, Denizcilik Politikaları.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS
CITY OF AKKA IN MAMLUKS PERIOD
ADNAN AKGÜN****Advisor: Assist. Prof. Dr. Savaş EĞİLMEZ****2020, 101 Pages****Jury: Assist. Prof. Dr. Savaş EĞİLMEZ
Assist. Prof. Dr. Ensar MACİT
Assist. Prof. Dr. Derya COŞKUN**

The city of Acre, whose history dates back to the 3rd century BC, embraced many different religions. By the 7th century BC, it had become one of the first ports of Muslims. Acre has been dominated by people from different cultures and religions. Entered under the protection of different nations such as Crusaders, Seljuks, Fatimids. In this way, people from all religions and nations have the opportunity to trade here. In 1187, Saladin established dominance in the city of Acre but as a result of the 3rd Crusade this important port city was taken over by the Christians.

In 1291, the Mamluk Sultan's Ashraf Halil conquered the city of Acre and in this way Acre was re-occupied by the Muslims. Western States that could not digest the Mamluks to take Acre, imposed various embargoes on Muslims. The policy of the Western States forced the Mamluk State to change and develop in maritime. In this way, the Mamluks developed different maritime policies and took important steps in the fight against Western States. The Mamluks, as well as common interests, due to the same ethnic group and the same beliefs formed alliances with Western Anatolian maritime principals and they also have benefited from their experience. After the conquest of the Mamluk Sultan's Ashraf Halil Acre, remained under the banner of Islam until the last period of the Ottoman Empire.

Key Words: Acre, Mamluks, Crusaders, Maritime Activities, Maritime Policies.

ÖN SÖZ

Günümüzde İsrail sınırları içinde yer alan Akka şehrinin tarihine baktığımız zaman milattan önce III. bin yılına kadar dayanmış ve bu süreçte değişik din ve mezheplere mensup insanlar barındırmıştır. VII. yüzyılda Müslümanlar için ilk limanlardan biri olma özelliği taşıyan bu şehir, tarihsel süreçte sırasıyla Fatımiler Selçuklular ve Haçlıların himayesine geçmiş, değişik kültürlerden insanları buluşturmuş ve her dinden insanın burada ticaret yapmasına imkân sağlamış ve tarih boyunca en önemli limanlardan biri olmuştur.

1187 yılında Selâhaddîn Eyyûbi Akka şehrinde hâkimiyet kurmuş olsa da III. Haçlı seferleri sırasında Akka Hristiyanların himayesine geçtikten sonra nihayet 1291’de Memlûk Sultanı el-Melik’ül-Eşref Haçlıların Filistin’deki egemenliğine son verip Akka şehrini fethetmiştir. Özellikle Müslümanlar için çok fazla ehemmiyete sahip olan bu liman şehri etraflıca araştırılmamış olup yüzeysel olarak ele alınan bir takım makalelere konu olmuştur. Daha önce Akka şehrinin Yüksek Lisans ve Doktora düzeyinde herhangi bir çalışması yapılmadığından dolayı “Memlûkler Dönemi Akka Şehri” adlı Yüksek Lisans çalışmasının ileride çalışılması düşünülen akademik araştırmalara bir nebze olsun ışık tutması umulur.

Bu çalışmamız giriş kısmı da dâhil olmak üzere toplam dört ana bölüm halinde ele alınmıştır. Giriş kısmında Akka şehrinin coğrafyası ve Akka adının menşei ve çeşitli dönemlerde farklı topluluklar tarafından nasıl adlandırıldığı ve Memlûk hâkimiyetinden önce Akka ve çevresindeki genel durum hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra şehrin kısa bir tarihçesinden bahsedilerek özellikle Memlûkler dönemindeki durumu ele alınmıştır. İkinci bölümde Memlûklerin Akka’yı fethetmeden önce Akka ve civarındaki siyasi, askeri, coğrafi ve ekonomik durum, Avrupa devletlerinin özellikle Batı Avrupa’nın içinde bulunduğu genel durum, aynı dönemlerde Arap coğrafyasındaki genel durum ve Müslümanların hâkimiyetine geçmeden önce Akka Krallığı hakkında genel bilgileri verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Memlûklerin Akka’yı fethetmesine kadar ve Akka’nın fethini hazırlayan sebepler, siyasi gelişmeler, Akka fatihi Sultan Eşref Halil’in sultan olması ve tahta geçmesinin ardından yapmış olduğu faaliyetler, Akka’nın ve civarındaki

sahil kentlerinin fethedilmesi, Sultan Eşref Halil'in şahsiyeti, devlet adamlığı ve ölümü hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Dördüncü bölümde Memlûklerin Akka'yı fethetmesinin ardından Avrupa'da bu durumun önemli yankı uyandırmasının ardından Batılı devletlerin Müslümanlara uygulamış olduğu ambargolar, Akka'nın fethiyle birlikte denizciliğe daha fazla önem veren Memlûk Devletinin Doğu Akdeniz'de Anadolu Beylikleri ve Haçlılar ile olan münasebetleri ve Memlûklerin denizcilik politikaları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Akka'nın Müslümanların eline geçmesi ve Memlûkler dönemindeki genel durumuna yönelik yapılan bu çalışma yürütülürken Akka ile ilgili bilgi veren ana kaynaklarda bölgenin bizzat ele alınmadığı, birincil elden sayılabilecek kaynaklarda ise kısmi bilgiler mevcut olduğundan dolayı çalışmanın yürütülmesi oldukça zorlaşmıştır. Akka ile ilgili yazılmış olan Makalelerin de önemli katkısıyla bu eksiklik bir nebze olsun giderilmeye çalışılmıştır.

Konunun belirlenmesi hususunda yardımcı olan ve tez çalışması boyunca bana yol gösteren, her daim sabır ve güler yüzünü eksik etmeyen, böyle bir çalışma yapmam konusunda beni teşvik eden, çok kıymetli danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Savaş EĞİLMEZ'e teşekkür eder ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmanın yol haritası oluşturulurken kıymetli fikirleriyle katkıda bulunan Arş. Gör. Ahmet Safa YILDIRIM hocama, beni her daim cesaretlendiren çok kıymetli eşime sonsuz teşekkür ederim.

Erzurum-2020

Adnan AKGÜN

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜDTCFD	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
AÜDTFTBTAD	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi
bak.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DTCFD	: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	: Editör
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜTD	: İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Neşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Sad.	: Sadeleştiren
Ss.	: Sayfa Sayısı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TAD	: Türkiye Araştırmaları Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİD	: Tarih İncelemeleri Dergisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

GİRİŞ

I. KAYNAK TANITIMI

A- Kaynak Eserler

1- Tevârih-i Âl-i Selçuk: Târîh-i Âli Selçûk, Selçuknâme ya da Oğuznâme olarak ta bilinen bir kaynak eserdir. Osmanlı Padişahı II. Murad'ın isteği üzerine Yazıcıoğlu Ali tarafından kaleme alınmış bir tarih kitabıdır. Yazıcıoğlu Ali, Anadolu Selçuklu Devleti'nin tarih yazarı İbn Bîbî'nin el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-umûri'l-Alâiyye adlı Farsça eserinin Türkçe çevirisini bu kaynak eserine eklemiş, böylece Tevârih-i Al-i Selçuk'un en önemli bölümü oluşturmuştur. Ayrıca, Reşidüddin Hamedani'nin, Câmi'ut-Tevârîh adlı eserinden faydalanmıştır. Tarihte Oğuz efsanelerinden de faydalanmış bunun yanı sıra Uygurca Oğuznâme'den de istifade etmiştir.¹ Kronolojik olarak tertip edilen eserde Abbâsiler, Selçuklular, Franklar, Bizans İmparatorluğu, Artuklular, Sökmenliler, Türkiye Selçukluları ve Danişmendliler gibi devletler ve hânedanlar hakkında bilgiler bulunmaktadır. Eser, muhtasar olmakla beraber çok önemli ve orijinal bilgiler barındırmaktadır.

2- Abû'l-Farac Tarihi: Ebu'l-Ferec İbnü'l İbri ya da Bar Hebraeus olarak ta bilinmektedir. 1226 yılında günümüzde Malatya'nın bulunduğu coğrafyada (Melitene) dünyaya gelmiştir. Bazı kaynakların "Rönesans Adamı" olarak ta bahsettiği Abû'l-Farac tarihçi kişiliğinin yanında aynı zamanda felsefeci, ilahiyatçı, müfessir, şair, gramer uzmanlığı gibi alanlarda da bilinmektedir. Süryani Ortodoks kilisesinde Süryani Katoliksi görevinde de bulunan Abû'l-Farac, İbn-i Sina'dan da etkilenmiştir. Müellif, yaşadığı coğrafyadan ötürü bu bölgelerde yaşanan olayları da eserinde kaleme almıştır.

3- El Bidaye ve'n Nihaye: 1301-1373 yılları arasında yaşamış olan Suriyeli muhaddis, müfessir ve tarihçi olan İbn Kesir tarafından yazılmış İslâm dünyasının önemli bir kaynak eseridir. İbn Kesir, Şam yakınlarındaki Busra'ya bağlı Micdel veya Mecdel köyünde 1301 (Hicri 701) yılında dünyaya gelmiştir. İlk dini bilgileri aile yuvasında almış olan İbn Kesir, daha sonra Burhaneddin el-Fezari, Kemaleddin İbn Kadı Şihne, Kasım İbn Asakir, İshak İbn Amidî, Muhammed İbn Zinad, İbn er-

¹ Yazıcıoğlu Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, Çeviren: Dr. Abdullah Bakır, İstanbul, 2009.

Rabi ve İbn Teymiyye gibi devrinin ünlü bilginlerinden İslam dininin temel bilimleri olan tefsir ve hadis öğrenmiştir. Döneminin önemli birçok olayına şahit olan İbn Kesir'in "El Bidaye ve'n Nihaye" adlı eseri de Orta Çağ tarihinin en önemli kaynaklarından biri olarak kabul görmektedir.

4- Fütuhu'l Buldan: Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî ya da kısaca Belâzürî tarafından kaleme alınan kaynak eserdir. Belâzürî Bağdat, Dımaşk ve Humus'ta Ali b. Muhammed el-Medâinî, İbn Sa'd, Ali b. Medîni, Affân b. Müslim, Abdüla'lâ b. Hammâd ve Abdullah b. Sâlih el-İclî gibi muhaddis ve tarihçilerle Mus'ab ez-Zübeyrî gibi nesep âlimlerinden faydalanmıştır. Müellifin günümüze intikal eden iki eserinden biridir. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretiyle başlayan Fütûhu'l-buldân'da, bölge ve şehir esasına göre başta Medine olmak üzere Yahudiler ile meskûn yerlerin, Mekke, Tâif, Tebâle ve Cüreş, Tebük ve çevresi, Necran, Yemen, Uman, Bahreyn ve Yemâme'nin fetihleri anlatılmaktadır. Belâzürî bu eserinde, savaflara yer vermeksizin bir yerin kimin tarafından ve hangi tarihte fethedildiğine, barış veya savaş yoluyla ele geçirildiğine dair haberleri ve buna bağlı olarak muahedelerle belirlenen toprak vergilerini, bu arada İslâm devleti hâkimiyetine giren gayrimüslimlerin ödedikleri cizye miktarlarını zikretmeye bilhassa dikkat etmiştir. Eser ayrıca fetihlerden sonraki imar ve iskân faaliyetlerine, yapılan camilere, çarşılar, açılan kuyulara ve kanallara, inşa edilen köşk ve saraylara, iktâ edilen veya mera haline getirilen topraklara ait haber ve rivayetlere yer vermesiyle de dikkati çekmektedir.²

5- En-Nücumu'z-Zahire: 1410-1470 yılları arasında Kahire'de yaşamış olan müellif İbn Tağrıberdi tarafından kaleme alınan eserdir. Mısırlı tarihçi, şair, müzisyen İbn Tağrıberdi Memlûk Sultanlığı'nda yaşamış Mısır tarihçiliğinin altın devri sayılan XV. yüzyılın en başarılı tarihçilerinden biridir. Milliyeti kesin olarak bilinmemekle birlikte isminin Türkçe olması (*Tanrıberdi/Tanrıbirdi*, "*Tanrıverdi*") Türkçeyi ve Türk tarihini çok iyi bilmesinden ötürü Türk asıllı olduğu ileri sürülmüş ancak kesinlik kazanmamıştır. Kimi kaynaklara göre annesi ise Sultan Berkuk'un Türk cariyelerinden birisidir. Memlûk sultanları ve büyük devlet ricaliyle iyi ilişkiler kurması sayesinde maddi bakımdan rahat bir yaşamı olmuştur. Hayatı boyunca Barsbay, Çakmak, İnal ve Hoşkadem gibi sultanlarla sık sık görüştüğü, sarayda düzenlenen çeşitli etkinliklere, av partilerine, bilim adamı ve

² C. H. Becker, "Belâzürî", *İA*, II, 467-468.

sanatçıların toplantılarına katıldığı bilinir. “*En-Nücümü'z-Zâhire fi Mülûki Mısr ve'l-Kâhire*”, Mısır tarihini, 641 yılındaki fetihten itibaren sekiz buçuk asırlık dönemini anlatır. Yazar, bizzat şahit olduğu şahit olduğu Sultan Ferec ve Sultan Kayıtbay zamanının âdeta günlüğünü tutmuştur. Eser, Mısır’ın Osmanlılar tarafından fethinden sonra bu eser Yavuz Sultan Selim’in emriyle İstanbul'a götürülmüş ve Kemal Paşazâde tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Eserin bir yazması Ayasofya Kütüphanesi'ndedir.

6- Âşıkpaşazâde Tarihi: Âşıkpaşazâde Tarihi ya da Tevârîh-i Al-i Osman, Âşıkpaşazâde'nin müellifi olduğu bir Osmanlı Tarihi kitabıdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1478 yılına kadar yaşanan gelişmeleri sade bir Türkçe dille anlatır. “Tevârîh-i Al-i Osman” adı ile yazılmış eserlerin ilki ve ilk kronolojik olan eserdir. Özellikle Memlûklerin Bizans ve Haçlılar ile münasebetleri, Anadolu Türk denizci beyleri ve yine Alanya sahillerindeki faaliyetlerinin de müellifin yaşamış olduğu coğrafya sebebi ile eserine mevzu bahis olmuştur. Eser ilk defa 1914 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan nüsha göz önüne alınarak İstanbul'da kütüphanenin hafız-ı kütübü Âli Bey tarafından yayınlanmış ve daha sonra 1949'da Nihal Atsız tarafından yayımlandı. 1970'te günümüz Türkçesiyle tekrar Nihal Atsız tarafından yayına hazırlanarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1000 Temel Eser arasında “*Aşıkpaşaoğlu Tarihi*” adıyla yayımlanmıştır.

B- Araştırma Eserler

Bu çalışma hazırlanırken birtakım araştırma eserlerinden de faydalandık. Bu eserler genel itibariyle Türkiye Selçuklu Devleti tarihi, Haçlı Seferleri tarihi ve genel olarak Orta Çağ dönemi ile ilgili olan kitap, ansiklopedi maddesi ve makalelerden oluşmaktadır. Bu anlamda en çok yararlandığımız eserlerin başında Osman Turan'ın *Selçuklular Zamanında Türkiye* adlı eseri gelmektedir. Yine Akka bölümünü anlattığımız kısımda Feridun Emecen'in Diyanet İslam Ansiklopedisi “Akka” maddesindeki önemli bilgileri ve M. Lütfullah Karaman'ın yine Diyanet İslam Ansiklopedisi “Filistin” maddesinden istifade ettik. Bu eserdeki Türkiye Selçukluları ile ilgili bölümler çok ayrıntılıdır. Mükrimin Halil Yınanç'ın *Düsturnamei Enveri*'ye *Medhal* isimli eseri de konumuzla ilgili önemli eserlerdendir. Bunların dışında burada

sadece isimlerini zikredeceğimiz ve bibliyografik bilgilerini metin içinde göstereceğimiz şu eserlerden yararlandık:

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I, Anadolu Beylikleri Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri*; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I*; İbrahim Kafesoğlu, *Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Selçuklular ve Selçuklular Tarihi Üzerine Araştırmalar*; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*; Ali Sevim-Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi*; Salim Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi ve Sultan I. İzzeddin Keykavus* kaynaklarından istifade ettik. Ayrıca Türkiye Selçuklularının Haçlı Seferleri'ne karşı vermiş oldukları mücadeleler için Steven Runciman'ın *Haçlı Seferleri Tarihi I-II* adlı eseri ile Işın Demirkent'in *Haçlı Seferleri, Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi I-II, Haçlı Seferleri ve Türkler*, Geraud Poumaredé'nin ait olan ve çevirisini İsmet Birkan'ın yapmış olduğu *Haçlı Seferleri'ne Son Çağrı, Yeniçağ Avrupası'nda Osmanlı İmgesi* adlı eserlerinden istifade ettik. Memlûklerin Haçlılar ile olan ticaretinden bahsederken çevirisini Enver Ziya Karal'ın yaptığı, W. Heyd'in kaleme almış olduğu *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Şerafettin Turan'ın *Türkiye-İtalya İlişkileri* adlı eseri, Hayati Tezel'in *Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi* adlı eserlerinden istifade ettik.

II. AKKA ŞEHRİNİN İSMİ, ŞEHRİN TARİHİ COĞRAFYASI VE MEMLÜKLER ÖNCESİ AKKA VE ÇEVRESİ

A. AKKA ŞEHRİNİN İSMİ

Arapça bir kökene sahip olan “Akka“ kelimesi sözlüklerde kızgın kum, sıcak kum anlamlarını taşımaktadır. Tarihte bu ismin ilk olarak ne zaman kullanıldığı bilinmemektedir. Şehrin ismine ilk olarak M.Ö XV. asırdan sonra rastlanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde şehir üzerinde hâkimiyet kuran devletlerden dolayı şehrin ismi de buna bağlı olarak değişkenlik göstermekteydi. Buna göre Akka şehri ilk olarak “Aak” olarak isimlendirilmiştir. Daha sonra Türkçe kaynaklarda yaygın olarak kullanıldığı şekli olan “Akka”³, Yahudi kaynaklarında ve bugün hala İsrail sınırları içinde liman kentinin ismi olan “Tel Akko” olarak gördüğümüz şekliyle “Akko”⁴ ve İngilizce de “Ake” yahut “Acre” olarak isimlendirilmiştir.

Akka şehrine verilen isimlerin telaffuzlarının birbirlerine bu kadar yakın olmasına karşılık farklı isimlerle adlandırılmasıyla ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Büyük İskender’in komutanlarından olan ve Büyük İskender’in ölümünün ardından Mısır ve civarında krallık kuran I. Ptolemaios Soter, şehri ele geçirdiğinde buranın ismini, kendi ismine nazaran “Plotemais” olarak değiştirmiştir. Bizans devrine gelindiğinde ise şehir “Samiri-Tikâ” olarak isimlendirilmiştir. Ancak erken dönemde Müslümanların şehri fethetmesinden sonra burası için “Akka” ve “Akke”⁵ ismi kullanılmıştır. Orta Çağda bir müddet Haçlıların egemenliğinde kalan şehir, St. Jean Tarikatı’nın karargâhı olmuş ve şehre tarikatın adını çağrıştırmaları bakımından Haçlılar tarafından St. Jeantd’Acre ismi verilmiştir.⁶

Osmanlı coğrafyacıları ise XV. ve XVI. asırlarda çizdikleri haritalarda burayı “Akye Şehri” olarak göstermektedirler.⁷ Nitekim Evliya Çelebi de Seyahatnamesinde

³ F. Kınal, “Amarna Arşivindeki Babil Mektupları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXIII, sayı: 3-4, Ankara, 1965, 189, 190

⁴ Kitâb-ı Mukaddes yani Ahd-i Atık ve Ahd-i Cedîd, Hâkimler, 1-31, İstanbul, 1885.

⁵ El-Belâzûrî, *Fütuhu’l Buldan*, çev. Mustafa Fayda, Ankara, 1987, 68, 69; İbn-i Batûta ise seyahatnamesinde burayı “Akke” olarak isimlendirmektedir: İbn-i Batûta, *Seyahatname-i İbn-i Batûta*, İstanbul, 1333, 58.

⁶ F. Buhl, “Akka”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1978, I, 250.

⁷ Kemal Özdemir, *Osmanlı Deniz Haritaları Ali Macar Reis Atlası*, İstanbul, 1992, 103, 121, 125, 147; Piri Reis, Ahmed b. Ali Karamani, *Kitab-ı Bahriye*, 1093, 286.

ayrıntılı bir şekilde anlattığı şehirden, “Akye” şeklinde bahsetmekte fakat ara ara “Akka” ismini de kullanmaktadır.⁸

Şehir İçin XVII. asırdan sonra Osmanlı literatüründe artık sadece “Akka” ismi kullanılmaya başlanmış ve bu adlandırma Osmanlı döneminden sonra Türkçe literatürde de bu şekilde devam etmiştir. Günümüze Batı literatüründe İngilizcedeki kullanımından dolayı “Acre” olarak kullanılmaktadır. IX. yüzyıl Orta Çağ Arap tarihçilerinden olan Ahmed ibn Yahya, “el-Baladhuri Kitâb Futûh el-Buldan” adlı eserinde şehrin coğrafi tanımını yapmak için ismi “Akkâ” olarak kullanmıştır.⁹

Al-Makdisi veya bazı kaynaklarda el-Mukaddasi olarak da bilinen milattan sonra 945/946-1000 yılları arasında yaşamış Orta Çağ dönemi arap coğrafyacılarından olan Muhammed bin Ahmed Şems al-Din Al-Mukaddasi “*Ahsan at-Taqasim fi Ma’rifat il-Aqalim (Bölgelere dair Bilgiler için En İyi Rehber)*” adlı eserinde günümüzde Ürdün sınırları içerisinde yer alan bir kasabayı tasvir ederek; “*başkenti Taberiyya’dır. Kasabalar arasında Kadas, Sur, Akka vardır*”, diye bahsetmiştir. Akka deniz üstünde konumlanan müstahkem bir şehirdir. Bu şehir bu zamana kadar genel olarak hep talihsiz kalmıştır. Sur (Tire)’dan gelen İbn Tûlûn (Mısır Hükümdarı) Limanı korumak için kendi şehrinde bulunan müstahkem taşları buraya (Akka) taşıyarak Tire’de olduğu gibi buradaki surları da tahkim ettirmiştir”.¹⁰

Ortadoğu ve Doğu İslam topraklarının tarihi coğrafyası ve Farsça coğrafi metinleri düzenleme alanındaki çalışmalarıyla dikkat çeken ayı zamanda Farsça, Arapça ve İspanyolca dil bilgini olan İngiliz tarihçi Guy Le Strange “Palestine Under the Moslems” adlı eserinde “Akka” ismini kullanmış olsa da eski el yazmalarından çeviri yaptığı zamanlarda “Acre” olarak kullanmıştır. Örneğin; “1047’de şehri ziyaret eden Farsî hacı Nâsir, Tire’den ayrıldıktan sonra Akka ilçesine gelmiş ve şehir hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “*Şehir yüksek bir yerde kurulmuş, arazisi eğimli bir yapıya sahiptir. Çünkü bu sahil boyunca kasabalar dalgalardan korunmak için yüksek yerlere*

⁸ Evliya Çelebi, *Seyhatname*, hzl. Seyit Ali Kahaman-Yücel Dağlı, kitap:3, İstanbul, 1999, 66, 73.

⁹ Ali İhsan Aydın, *Osmanlı Filistininde Bir Sancak “Akka”*, İstanbul, 2016, 5.

¹⁰ G. Le Strange, *Palestine Under the Moslems: A Description of Syria and teh Holy Land from A.D. 650 to 1500*, Londra, 1890, 30, 31.

inşa ediliyor. Acre'deki Cuma Camii şehrin merkezinde ve şehirdeki tüm diğer yapılardan daha uzun".¹¹

“Akka” ismi günümüzden 3000 yıl önce Avrupa haçlı dünyasında ismin eski halleri pek çok kişi tarafından farklı şekillerde kullanılmıştır. Örneğin Fustat (Kahire)’taki Ben Ezra Sinagogunda Akka ismi binlerce Yahudi el yazmalarında birkaç yerde bahsedilmiştir. 1029 yılına tarihlenen bir mektupta yazar; “Tire’nin yanında bulunan “Akko”da kış sona erene kadar kalması gerektiğini”¹² belirterek okuyucularını bilgilendirir. XIII. yüzyılda bulunan bir mektupta yine şehrin adı “Akka” olarak adlandırılmış daha sonra Akka haçlıların kontrolünde olduğu dönemler yani 1239-1240 yıllarında ayrıca Akka isminin farklı bir türevi olan “Akko” ismi kullanılmıştır.¹³

Memlûkler döneminde Akka, XVI. yüzyılın erken dönemlerinde Haçlıların çöküşünü takip eden yıllarda ve Osmanlı döneminde de aynı isimle kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde olduğu sürece ve aynı dönem Arap ülkeleri tarafından da bu isim kullanılmıştır. Açıkçası yüzyıllar boyunca küçük değişikliklerin dışında Akka ismi hemen her coğrafyada benzer şekilde kullanılmaya devam edilmiştir.

Meath Piskoposu Richard Pococke 1738’de bölgeyi ziyaret ederek, bölgenin bir haritasını çizmiş, ancak ne yazık ki harita günümüze ulaşamamıştır. Haritada Akka şehrinin sınırlarına dair kesin bilgilere ulaşılamasa da Piskopos şu şekilde bahsetmiştir;

“Bu kentin eski adı Ake idi. Kutsal metinlerde Accho olarak adlandırılıyordu. Bu dönemlerde Araplar Akka olarak kullanıyordu. Yunanlılar, Mısır krallarından olan Ptolemis adını verdi. St. John şövalyelerinin elindeyken St. John d’Acre olarak adlandırıldı”.¹⁴

B. ŞEHRİN TARİHİ COĞRAFYASI

Akdeniz’in doğu kıyısında Filistin bölgesinin bir liman şehri olan Akka, günümüzde İsrail’in Kuzey bölgesinde ve Hayfa Koyu’nun¹⁵ kuzeyinde bulunmaktadır. Akka’nın 110 km. kadar kuzeyinde Beyrut, 100 km. kadar güneyinde ise Tel-Aviv

¹¹ G. Le Strange, 204.

¹² Aydın, 5, 7.

¹³ Aydın, 7.

¹⁴ Aydın, 7, 10.

¹⁵ Daha önceleri “Akka Koyu” olarak bilinen koy, Hayfa’nın etkinlik kazanmasıyla birlikte “Hayfa Koyu” ismini almıştı. Feridun Emecen, “Akka” *DİA*, C.II, 265. İstanbul 1989,

şehirleri yer almaktadır. Akka, doğusunda bulunan Tabur ve Kermil¹⁶ dağlarının arasından, Ürdün (Şeria) Nehri Mecrası¹⁷ ile Şam ve Kudüs gibi önemli merkezlere ulaşımı sağlayan uygun geçitlere sahiptir. Bunun yanında Akdeniz'e açılan doğal bir limanın olması nedeniyle de uzun zamanlar bölge ticaretinin merkezi olmuş ve Filistin'in anahtarı olarak bilinmiştir.¹⁸

Akka'dan Hayfa'ya uzanan sahil kesimi genel olarak kumsaldır. Bu sahil şeridinden doğu kesimlerine doğru gidildikçe yükseklik kademeli olarak artmaktadır. Akka'nın doğusunda kalan bu kısım kuzeyde Sur kasabasının kuzeyinde Akdeniz'e dökülen Kazımiye Nehri'nen (El-Lîtânî Nehri) başlayarak güneyde Hayfa'daki Makta Nehri'ne ve doğuda ise Ürdün Vadisi'ne kadar Celile bölgesi (Galile) olarak isimlendirilmektedir. Akka kasabasından itibaren yaklaşık on beşinci kilometreden itibaren ise kuzey-güney yönünde uzanan dağların üst kısımlarına ulaşılır. Bu dağın en yüksek kısmı 800 metredir. Akka bölgesi topoğrafyası itibariyle büyük ölçüde volkanik araziden oluşmaktadır.¹⁹ Ürdün Nehri, Hula Vadisi'nin kuzey kısımlarından doğar, ardından ise Taberiye ve Lût Gölü arasından uzanarak, Akka'nın doğusunda, çok verimli bir bölge olan Ürdün Vadisi'ni oluşturur.

Bu vadi ile Akka arasında kalan sıra dağların etekleri, sahile doğru uzanarak küçük vadiler meydana getirir. Bu dağlardan kaynaklanan sular sahile doğru akarak araziye sulayarak verimi artırmaktadır.²⁰ Bu sulardan en önemlileri ise Akka'nın güneyinden denize dökülen *Na'mi*, Hayfa'dan denize dökülen *Makta*, ve *Nehri'd Derke* sularıdır. Bunların haricinde Safed yerleşkesinde kendi ismiyle anılan bir kaynaktan çıkan ve Akka kasabası ahalisinin içme suyu ihtiyacını karşılayan Kabiri suyu bulunmaktadır.²¹

Akka şehrinde bir tane göl bulunmaktadır. Merc bin Amir Ovası'nda olup Taberiye dâhilinde Taberiye Gölü, bölgenin en büyük gölüdür. Gölün kuzeyden güneye uzunluğu yirmi, doğudan batıya genişliği ise on kilometredir. Bu göl deniz seviyesinden

¹⁶ Akdeniz'e paralel bir biçimde, kuzey-güney yönünde uzanan dağların, Akka civarındaki isimleridir: *Salname-i Vilayet-i Suriye*, 13. Def'a, 1298, 190.

¹⁷ Şemseddin Sami, *Kamusu'l-A'lâm*, c. IV, 3165, İstanbul, 1311.

¹⁸ "Acre-Palestine", *The 1911 Classic Encyclopedia*.

¹⁹ Mehmed Behçet-Refik Temimi, *Beyrut Vilayeti: Cenûb Kısmı*, Beyrut, 1333, 239.

²⁰ Şemseddin Sami, *Kamusu'l-A'lâm*, İstanbul, 1311, c. IV, 3165.

²¹ *Salname-i Vilayet-i Beyrut*, 1310, 356.

190 metre aşağıda bulunmaktadır. İkinci bir göl ise Celile Dağları'ndan başlayarak toplanan suların oluşturduğu ve XX. yüzyıl ortalarına kadar Taberiye Gölü'nün yakınlarında bulunan Hula Gölü'dür. Bu gölün etrafı yaygın olarak bataklıklarla çevrilidir. XIX. yüzyılın sonlarına doğru bataklıkların etrafının kurutularak tarım arazilerine dönüştürülmesi projeleri olsa da bu proje ancak 1950'lerde gerçekleştirilmiştir.

Akka şehri, Akdeniz'e doğru bir çıkıntı halindedir. Akka kalesi ise tam bu çıkıntının olduğu yere inşa edilmiştir. Kalenin surları biraz daha geriden şehri çevrelemektedir. Akka limanı bu burun sayesinde doğal olarak korunmaktadır fakat batıdan gelen sert rüzgârların oluşturacağı tehditlere de açıktır. Liman, rüzgârların sürüklediği kumlarla dolmaya müsait olduğu için büyük gemilerin yanaşmasına pek müsait değildir. İlk zamanlarda yük gemilerinin pek büyük olmamasından dolayı Akka Limanı önemini sürekli korumuş olsa da XX. yüzyılın başlarından itibaren gemilerin Hayfa Limanı'nı kullanmaya başlamasıyla birlikte Akka Limanı eski önemini yitirmeye başlamıştır.²²

Hayfa Limanı'nın Akka Limanı'na nazaran daha işlevsel oluşu ve buraya demiryolunun yapılması Akka'nın kilit konumunun zamanla önemini yitirmesine sebep olmuştur. Hayfa Kasabası denize doğru uzanan 550 m yüksekliğindeki Kermil Dağı'nın bir kolunun eteklerinde kurulmuştur. Hayfa'nın yaklaşık otuz beş kilometre güneydoğusunda Nasıra bulunur. Nasıra Kasabası dört taraftan Benî Sâ'în, Rene, Kafze ve Racme tepeleri ile sarılmıştır. Kasabanın evleri bu küçük tepelerin arasındaki alçak kısımda sıklaşarak yukarılara çıktıkça seyrekleşir. 1914'de buradaki hane sayısı 1500 civarında olacaktır.²³ Nasıra'nın kuzeydoğusunda, Akka'nın yaklaşık olarak kırk beş kilometre doğusunda ve Taberiye Gölü'nün batı kenarında kurulu bulunan Taberiye Kasabası pek yağmur almayan fakat etrafında kaplıcaları olan bir yerdir.²⁴ Safed Kasabası ise Taberiye'nin kuzeyinde bulunup Akka'nın yaklaşık olarak kırk kilometre kuzeydoğusundadır. Esmer ve büyük kayalıklardan oluşan ve Kenan Dağı olarak bilinen Celile Dağı'nın güneybatı eteğinde deniz seviyesinden 838 metre yükseklikte bir tepe

---

²² Aydın, 11.

²³ Mehmed Behçet-Refik Temimi, *Beyrut Vilayeti: Cenûb Kısmı*, Beyrut, 1333, 394.

²⁴ Mehmed Behçet-Refik Temimi, 380.

bulunmaktadır. Safed Kasabası, Amud Vadisi'nin yanı başında bulunan bu tepede kurulmuştur.²⁵

C. MEMLÛK HÂKİMİYETİ ÖNCESİ AKKA VE ÇEVRESİNDE GENEL DURUM

Akka şehrinin, içinde bulunduğu Filistin bölgesi, yazılı kaynaklarla ulaşılabilen en erken devirlerde “Kenan” yahut “Kenan İli” olarak bilinmektedir. Bu bölgede kurulmuş olan şehirlerin evveliyatı çok eski zamanlara dayansa da bu şehirler bildiğimiz kadarıyla tarihte merkezi bir gücün himayesi altına ilk olarak Akad İmparatorluğu eliyle girmişlerdir. Bölgede Akad hâkimiyeti MÖ 2775'te tesis edilmiş olup bu dönem MÖ 2683'e kadar devam etmiştir. MÖ 2583'den sonra ise İmparatorluğun zayıflamasıyla birlikte birçok bölge gibi Kenan İli de Akadların hâkimiyetinden çıkmıştır.²⁶ Bölge MÖ 1520'lerde Mısır hâkimiyeti altına girmiştir.²⁷ Akka şehrinin ismine rastlanılan en eski tarihli metinler de bu döneme aittir. Nitekim şehrin bu tarihlerde Mısır'a tâbi olduğu, şehrin isminin Mısır Kralı III. Thutmose'nin vergi listelerinde yer almasından anlaşılmaktadır.

Mısır, MÖ 1200'lerde güç kaybına uğramıştır. Bu durum üzerine bağımsız kalan ve kendilerini birçok alanda geliştiren kıyı şeridindeki kentler Fenikelileri buralara çekmişlerdir. Bu kentlerin başında ise Arados, Biblos, Sidon (Sayda), Tiros ve Akka gelmektedir. MÖ 1000'lerden sonra yavaş yavaş güçlenmeye başlayan İsrail Devleti, Fenikelilerin ellerindeki bu bölgelere hâkim olmuştur.

Asur İmparatorluğu'nun filizlenmeye başladığı dönemlerde ise kıyı kentlerinin tamamı Asur İmparatorluğu tarafından haraca bağlanmıştır. Asur İmparatorluğu'nun zayıflaması ile birlikte Mısır, bölgede tekrardan hâkimiyet kurma çabalarına girmiştir. MÖ 6. asırda Babil Kralı Nebukadnezar'ın (MÖ 605-562) Mısır'ı yenmesinin ardından Mısır'ın buradaki emelleri son bulmuş ve Babil Kralı hâkimiyeti tesis etmiştir. Fakat Babil Devleti de Persler eliyle yıkılmış ve bölge Perslerin egemenliğine geçmiştir.

²⁵ Mehmed Behçet-Refik Temimi, 363.

²⁶ M. Şemseddin Günaltay, *Türk Tarihinin İlk Devirlerinden Yakın Şark Elâm ve Mezopotamya*, Ankara, 1987, 307, 308.

²⁷ Ayşe Afet İnan, *Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti*, Ankara, 1992, 129.

Büyük İskender'in (MÖ 356-323) gelmesiyle birlikte Pers egemenliği son bulmuştur.²⁸ Bu bölgede Gazze şehri haricinde diğer şehirler İskender'e kendiliğinden teslim olmuştur.²⁹ Gazze şehri ise zorlu bir muhasaranın ardından ele geçirilmiştir.

Filistin, MÖ 1063 yılında Romalıların istilasına uğramıştır. Bu dönemde Kudüs şehri başta olmak üzere bölgede Yahudi ayaklanmaları meydana gelmiştir. Bu ayaklanmalar Romalılar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış ve Yahudiler büyük oranda bölgeden çıkarılmıştır. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun bölünmesiyle ayrılmasıyla bölgede Doğu Roma İmparatorluğu yani Bizans İmparatorluğunun idaresi tesis edilmiştir.³⁰ VII. yüzyılın başlarında Bizans hâkimiyetinde bulunan Suriye ve Filistin toprakları, İran'ın Anadolu'yu da hedef alan akınları esnasında Bizans hâkimiyetinden çıkmış fakat çok fazla zaman geçmeden bir dizi reformlar ve kilisenin desteği ile gücünü arttıran Bizans, Suriye, Filistin ve Mısır'ı 627'de İran'dan geri almıştır.³¹

Bizans'la 634'te yapılan savaşın Müslümanlar lehine sonuçlanmasının ardından Filistin bölgesi, Müslüman fetihlerine açık hale gelmiştir.³² Akka ise Hz. Ömer (Ö.644) zamanında Şurahbîl b. Hasene kumandasında 636'da fethedilmiştir. Bu süreçte yapılan savaşlar neticesinde şehir önemli derecede tahribe uğramıştır. 648'de Müslümanların ilk deniz seferinin Akka Limanı'ndan Kıbrıs üzerine yapılacağına kararlaştırılmasıyla birlikte Suriye valisi olan Muaviye, Akka Limanı'nı yeniden inşa ettirmiş ve Bizans'tan kalma gemi yapım havuzlarının tekrar kullanılmaya başlanılmasını sağlamıştır. Böylece Akka Tersanesi, İskenderiye Tersanesi'nden sonra o devrin ikinci büyük tersanesi haline gelmiş ve buradan birçok deniz seferi başlatılmıştır.³³

Emeviler devrinde de önemini yitirmeyen şehir, 10. Asrın ortalarında İhşîdîlerin 969'dan itibaren ise Fatımîlerin hâkimiyeti altına girmiştir.³⁴ 1074'te (H. 467) Selçuklu

²⁸ Hasan Bahar, *Eskiçağ Uygarlıkları*, Konya, 2011, 109.

²⁹ Arrian, *İskender'in Seferleri*, çev. Meriç Mete, İstanbul, 2005, 71.

³⁰ M. Lutfullah Karaman, "Filistin", *DİA*, XIII, 90, İstanbul, 1996.

³¹ Georg Ostragorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Prof. Dr. Fikret Işıltan, , 86, Ankara, 2015.

³² Georg Ostragorsky, 91.

³³ El-Belâzûrî, *Fütuhu'l Buldan*, çev. Mustafa Fayda, 168-169, Ankara, 1987; Feridun Emecen, "Akka" *DİA*, İstanbul 1989, 265.

³⁴ Feridun Emecen, "Akka" *DİA*, İstanbul 1989, 265.

emirlerinden Atsız (Ö. 1079) maiyetinde olan Emir Şöklü, Akka'yı ele geçirmişse de, devam eden mücadeleler esnasında Fatımîler şehre yeniden hâkim olmuşlardır.³⁵

Haçlı Seferlerinin ilkinde, Kudüs'te bir Krallık kuran haçlılar, Akka'yı 1104 senesinde ele geçirmişler ve önemli limanı sayesinde şehri faal olarak kullanmışlardır. Haçlılara karşı büyük mücadeleler veren Selâhaddîn Eyyûbi (1118-1193) ise burayı 1187 senesinde Haçlılardan almıştır.³⁶

Şehir, Üçüncü Haçlı seferi ile gelen Haçlılara, şiddetli hücumları neticesinde 1191'de teslim edilmiştir. Akka'nın Haçlılar tarafından ele geçirilmesi, Haçlıların bu bölgede tutunabilmesine olanak sağlamıştır. Haçlıların 1099'da Kudüs'ü fethetmesinden sonra Hristiyan hacıların tedavisiyle ilgilenmek amacıyla kurulup sonradan Müslümanlar ile mücadelede önemli bir etkinlik yakalayan St. Jean Tarikatı, Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesinin ardından oradan çıkmak zorunda kalmış, 1229'da Akka'ya taşınmıştır. Akka bu tarihten itibaren tarikat şövalyelerinin karargâhı haline gelmiştir.³⁷ Haçlıların kurduğu bu krallık ancak yüzyıl hayatta kalabilmiştir.

D. MEMLÛKLER'İN AKKA'YI FETHİNDEN ÖNCE AVRUPA VE ARAP COĞRAFYASI

1. Avrupa'nın Genel Durumu

Orta Çağ'da Avrupa, kilisenin her konuda toplum üzerinde ve devlet yönetiminde etkin olduğu, kişisel hak ve hürriyetlerin kısıtlandığı karanlık bir dönemi temsil etmiştir. Toplumda vuku bulan menfi durumlarda kilise baskı ve şiddete başvurmuştur. Bu yaşananlara karşılık toplumun istekleri ve toplumdaki çarpıklıkların giderilmesi karşısında gerekli çaba da gösterilmemiştir. Kilise zamanla daha da güçlenmiş ve bu durum halkın daha fazla baskı altında kalmasına neden olmuştur. Bu sebepten dolayı halk kiliseye yanaşmak zorunda kalmış ve kendisini tamamen kilisenin menfaatlerine adanmıştır. Halktan alınan ağır vergiler ve tarım gibi ekonominin temelini oluşturan faaliyetler kilisenin tekelinde toplanmış, bu durum kiliseyi tek hâkim güç kılmıştır.

³⁵ Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara, 1983, 67.

³⁶ Feridun Emecen, "Akka" *DİA*, İstanbul 1989, 266.

³⁷ Emecen, 266.

Orta Çağ Avrupası'nda ki diğer önemli bir husus ise birbirine tamamen zıt iki farklı kültürün var oluşudur; Doğu ve Batı Avrupa. Coğrafi ve iklimsel koşullar, bölgedeki etnik kaynaşmalardan kaynaklanan dil ve kültür farklılıkları mevcuttu. Bu farklılıklardan dolayı XII. yüzyıldan sonra Doğu ve Batı Avrupa arasındaki ayrılık daha da derinleşmiştir. Bu yüzyıldan itibaren Batı Avrupa siyasi ve kültürel açıdan hızla gelişirken, Doğu Avrupa Hristiyan krallıkları ve prenslikler şeklinde örgütlenme göstermeye başlamıştır.³⁸

Haçlılar Doğu Avrupa'da Konstantinopolis şehrine saldırmış ve Avrupa'nın dini-siyasi yapısına en büyük darbeyi vurmuştur. Bizans'ın gücü IV. Haçlı seferi sonrası öylesine kırılmıştır ki topraklarında yeni yeni Türk boyları ortaya çıktığında, bu kavimlerle bile mücadele edecek güce sahip güçleri kalmamıştır.³⁹ Hal böyle olunca Türk hâkimiyeti Anadolu'da yerleşmiştir.⁴⁰

IV. Haçlı seferi sonrası, zaten birbirini hiç benimsemeyen Katolik ve Ortodoks dünyası, birbirinden tamamen ayrılmıştır. Zaman içerisinde Türkleri Anadolu'dan atmak için başlatılan Haçlı seferlerine inanç azalmış, ilerleyen zamanlarda Hristiyan hükümdarlar Roma ile birleşerek Türklere karşı müşterek bir hareket başlatsalar dahi onların bu gayretleri, halkları tarafından destek görmemiştir.⁴¹

VI. Haçlı seferinin ardından Papa III. Innocentius, Doğu kilisesinin yok edilmesi ve yerine Latin Kilisesinin yerleştirilmesinden dolayı sevinç duymuştur.⁴² Fakat her şey sonuçlandığında III. Innocentius, umduklarını bulamadıkları için hayal kırıklığına uğramıştır. Nitekim batıdaki papalık makamı görmezden gelinerek Bizans'ta yeni bir haçlı organizasyonu kurulduğu gibi, ganimetten Papa'ya pay da verilmemiştir.⁴³ Ayrıca Bizans toprakları, Papalık hiçe sayılarak Venedik ve Haçlılar arasında paylaşılmıştır.⁴⁴

³⁸ J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, çev. Fethi Aytuna, İstanbul, 2010, 226.

³⁹ Runciman, S. *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. III. (çev. Fikret Işıltan) Ankara, 2008, TTK Yayınları, 115.

⁴⁰ Nicole, D. *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-1204*, (çev. Gürkan Ergin) İstanbul, 2013, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 86.

⁴¹ Demirkent, I. *Haçlılar*, İstanbul, 1996, 539. Demirkent, 183.

⁴² Abû'l-Farac, G. (Bar Hebraeus). *Abû'l-Farac Tarihi c. II*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), 483; Demirkent, 183.

⁴³ Abû'l-Farac, 484; Dikici, R. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, İstanbul, 1997, 404.

⁴⁴ Demirkent, 183; Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, *Türkler*, c. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, 21; G. Ostragorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (çev. Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 2011, 386; H. Bahar, *Roma ve Bizans Tarihi*, Konya, 2012, 164.

Papa III. Innocentius'a göre Doğu kilisesinin zaptı papalık makamının yansıtıcısı olmalıydı. Ancak Doğu kilisesinin idaresi, onun hayal ettiği gibi kendisine bırakılmayarak, Venedikli bir patrik olan Thomas Morasini'ye verilmiştir. Ama Innocentius yapı olarak çok hırslı bir adamdı. O, gücünü bütün hâkim unsurların üzerinde kılmak istemiştir. Bu nedenle Avrupa'da hala bir haçlı ruhu mevcutken yeni bir Haçlı seferi hazırlığına girişmeyi uygun görmüştür.⁴⁵

2. Batı Avrupa'da Genel Durum

Almanya, Almanya Kralı Philip of Swabia ve ezeli rakibi diğer Alman Kralı Otto of Brunswick arasındaki çatışma dolayısıyla parçalanmıştır. Nihayetinde Alman Kralı Papa ile giriştiği mücadele sonrasında 1210 yılında aforoz edilmiştir.

Fransa'da durum diğer Doğu ve Batı Avrupa ülkelerine göre pek farksız değildir. Güney Fransa'da Albililer⁴⁶ denilen ve Hristiyanlar tarafından sapkın olarak görülen bir grup Papa'ya karşı çıkmışlardır. Bu durum üzerine Papa, Hristiyan dünyasına çağrıda bulunarak Papalık makamına karşı çıkan bu grup üzerine bir sefer çağrısında bulunmuştur. Papa'nın çağrısıyla 1209 yılında çok sayıda Kuzey Fransalı, Güney Fransa'da yaşayan Albililere karşı savaş açmışlardır. Albililer ile olan bu savaş tam yirmi yıl sürmüştür⁴⁷.

Netice itibariyle Fransa'daki soylular da Albililerle yapılan savaşla yeterince meşgul olmuşlardır. Yine bu sırada Fransa'nın içinde bulunduğu diğer bir zorluk ise, Fransa kralı Philip August ile İngiltere kralı John Lackland'ın savaş halinde olmasıdır.⁴⁸

İspanya'da Muvahhidlerle⁴⁹ uğraşılırken bu dönemde Almanya, Fransa ve büyük katılımları ile gerçekleşen Çocuk Haçlı Seferi⁵⁰ de tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştır.

⁴⁵ Demirkent, Haçlı Seferleri ve Türkler, Ankara, 2002, 661; Bahar, *Roma ve Bizans Tarihi*, Konya, 2012, 164.

⁴⁶ Albililer, gerçek hayatın, gerçek hayatın iyilik, saflık ve fakirlik olduğunun yanı sıra, şiddetin günah olduğuna inanmaktaydılar. Bu nedenle fakir görünümlü bir hayatı tercih etmekteydiler. *Bak.* Demirkent, *Haçlı Seferleri*.

⁴⁷ Demirkent, 184.

⁴⁸ Demirkent, 184.

⁴⁹ Muvahhidler: Kuzey Afrika ve Endülüs'te 1130-1269 yılları arasında hüküm sürmüş Berberi hanedanıdır. Kendilerince yanlış buldukları hareketleri düzeltmek amacıyla Kuzey Afrika'da ortaya çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için *bak.* Özdemir, M. (2006). Muvahhidler. *DİA*, (c. XXXI), 410.

⁵⁰ Muhtemel ki 1212 yılında dört bir yanda verilen vaazların da etkisi ile uhrevi duygular daha da derinleşmişti. Böyle bir ortamda Kuzey Fransa'da Etienne ve Almanya'da Nikolaus adındaki çocukların önderliğinde

3. Arap Coğrafyasında Genel Durum

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması ve Atabeyliklerin büyük oranda gücünü kaybetmesi üzerine İslam dünyası, hem Haçlı seferleri hem de Moğol istilası karşısında güçsüz kalmıştır.⁵¹ İslam dünyasında Haçlılarla mücadele edebilecek devletlerin arasında mevcut gücünden dolayı Eyyûbi Devleti ön plana çıkmıştır.

Selâhaddîn Eyyûbi'nin ölümünün ardından Haçlılarla mücadeleyi Eyyûbi ailesinden, Selâhaddîn Eyyûbi'nin kardeşi olan el-Melikü'l-Âdil üstlenmiştir. Kaynaklar, Selâhaddîn Eyyûbi'nin ölümünden önce oğlu el-Melikü'l-Efdal'in kendinden sonra devletin başına geçmesi için devlet erkânından defalarca yemin aldığı kaydetmektedir. Bu nedendir ki vefatı esnasında yanında bulunan en büyük oğlu el-Efdal Nureddin Ali, devletin başına geçmiş ve askerlerin bağlılığını temin etmiştir.⁵²

El-Melikü'l-Âdil, Ürdün, Harran, Urfa ve el-Cezire⁵³ topraklarına hükmetmiştir. El-Melikü'l Mansur; Hama'da⁵⁴, II. Şirkûh; Humus⁵⁵'ta, Behram Şah; bugün Lübnan sınırları içerisinde yer alan Ba'lebek'te, Muzafferüddin Gökböri; günümüzde Irak sınırları dâhilinde yer alan Erbil'de, Tuğtekin; Yemen'de ve Şerefeddin Karakuş; Mısır topraklarında hüküm sürmüşlerdir. Görüldüğü üzere Eyyûbi ülkesi birçok küçük

---

toplanan çocuklardan oluşan guruplar, Kutsal toprakları kurtarmak niyetiyle Kudüs'e doğru yola çıktı. Tanrı tarafından masum oldukları için kendilerine, mucizevi bir güç bahşedildiğine inanan bu çocukların sonları hakkında bilgiler sınırlı kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bak. Stephenson, N. E. *Çocukların Haçlı Seferi Bilinmeyen Bir Haçlı Seferinin Öyküsü*. (çev. Orhan Düz). İskenderiye Limanı'na gelen bu çocuklar hakkında bir rivayeti de Runciman vermektedir. Genç bir papazında içinde bulunduğu çok az sayıda çocuk, el-Melikü'l-Âdil'in oğlu ve o sırada Mısır valisi olarak görev yapan el-Melikü'l-Kâmil tarafından satın alındı. Batı dillerine ve batı ilmine merak duyan el-Kâmil, bu çocukları kâtip, tercüman ve öğretmen olarak görevlendirdi. Onlara din değiştirmesi için baskıda bulunmadı. Bu çocuklar özgür bırakılmasalar dahi Kahire'de güzel bir hayat sürdürdüler. Fakat bir müddet sonra bu çocuklar arasında bulunan bir Papaz'a yurduna dönmesi için müsaade verildi. Bu Papaz, Fransaya döner dönmez geride kalan ailelere, çocuklar hakkında bildiğini anlattı. Bak. Runciman, S. *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. III. (çev. Fikret Işıltan) Ankara, 2008, TTK Yayınları. 127.

⁵¹ S. Özbek, El-Melikü'l-Zahir Rüknu'd-din Baybars Zamanı Memlûk Devletinin Dini Siyaseti. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1994 (S.IX), 289.

⁵² R. Şeşen, *Eyyübiler*. İstanbul, 2012: İsam, 77; R. Şeşen, Eyyübiler, İstanbul 1995, *DİA*, (XII), 21; R. Şeşen, El-Melikü'l Âdil. İstanbul, 2004, *DİA*, (XXIX), 59; Ö. Kaya, Bir Eyyûbi Melikinin Portresi-Melik-Efdal Nureddin Ali B. Selâhaddin Eyyûbi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, İstanbul, 2006, (XXI/2), 143.

⁵³ El-Cezire: Bugün Irak topraklarında yer almakla birlikte Dicle ve Fırat nehirleri arasında bulunan topraklardır. Ayrıntılı bilgi için bak. R. Şeşen, el-Cezire, 1993, *DİA*, (VII), 509.

⁵⁴ Çukur bir arazi üzerine kurulan ve bugün Suriye'nin iç kesimlerinde bulunan Hama; Asi nehri üzerinde yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bak. İbn-i Cübeyr, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, (çev. İsmail Güler), İstanbul, 2003, 187.

⁵⁵ Batı Suriye'de geniş araziye kurulmuş bir şehirdir. Ayrıntılı bilgi için bak. İbn-i Cübeyr, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, 189.

emirlikten oluşmuş ve bu emirler geniş yetkilere sahip bulunmuşlardır. Bunların yanı sıra Musul Atabeyliği, Sincar, Artuklu ve Ahlât beylikleri de Eyyûbi devletine tâbi yapılar olarak ön plana çıkmışlardır. Vassal⁵⁶ bu beylikler her an isyan edebilecek potansiyele sahip olmuşlardır ve Selâhaddîn'in ölümü nedeniyle Eyyûbi devletinin durumundan faydalanarak devletten kopmak için sürekli fırsat kollamışlardır.⁵⁷

Her ne kadar Selâhaddîn Eyyûbi, ölmeden önce devlet erkânından el-Melikü'l-Efdal için biat almış olsa da ona bütün emirler itaat etmemiştir. O sırada Kerek'te bulunan el-Melikü'l-Adil, el-Efdal'e itaat etmeyenler arasındaydı ve yine el-Efdal, birçok defa kardeşlerini yanına çağırmasına rağmen kardeşleri bu çağrıya aldırış etmeyip yanına gelmemiştir.⁵⁸ Bu sıralarda el-Efdal babasının en güvendiği adamlarıyla da anlaşmazlık içine düşmüştür. Bu nedenle de Dımaşk'ta ki yönetiminde başarısız olmuştur.⁵⁹ El-Melikü'l Aziz, gerek devlet adamlarının gerek ise el-Melikü'l-Âdil'in kışkırtması sonucu el-Melikü'l Efdal'in hâkimiyeti altında bulunan Dımaşk'ı kuşatmaya karar verir. El-Efdal, kuşatma sürecinde amcası el-Melikü'l-Âdil'in hakemliğini rica etmiştir. El-Âdil ise iki kere el-Efdal'i sıkıntıdan kurtarmıştır. Fakat el-Âdil bir süre sonra el-Aziz ile anlaşarak 1196 senesinde Dımaşk'ı el-Efdal'in elinden almıştır. Sonuç itibariyle el-Efdal'in gerek Suriye'deki başarısızlığı gerekse babasının güvendiği adamlarıyla anlaşmazlık içine düşmesi, el-Âdil'in bölgede elini güçlendirmiştir.⁶⁰ El-

⁵⁶ Vassal, Avrupa feodal sisteminde, derebeyine hizmetleri karşılığında kendisine toprak ve köylü tahsis edilen kişi. Bununla birlikte bazı vasallara yurtluk tahsis edilmezdi ve bunlar efendilerinin şatosunda ikamet ederdi. Bunlara örnek olarak sarayda yaşayan şövalyeler gösterilebilir. Vassallık düzenine paralellik gösterecek yapılar, Müslümanlar döneminde de mevcuttur.

⁵⁷ İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi, X-XII*. (çev. Abdülkerim Özeydın). İstanbul, 1987, 89.

R. Şeşen, *Selâhaddin'den Baybars'a Eyyübiler-Memlûkler 1193-1260*. İstanbul, 2007, 19; R. Şeşen, *Selâhaddin Eyyûbi ve Devlet*, İstanbul, 1987, 193.

⁵⁸ İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi, X-XII*. (çev. Abdülkerim Özeydın). İstanbul, 1987, 89. Bu bilgi, Ramazan Şeşen'in deyimine ters düşmektedir ya da İbnü'l Esir'in el-Efdal'e itaatinin ardından olanları anlatması muhtemeldir. Çünkü Ramazan Şeşen'in verdiği bilgiye göre onun sultanlığını başta kardeşleri ve amcası el-Âdil tanımıştır. *Bak. R. Şeşen, Selâhaddin'den Baybars'a Eyyübiler-Memlûkler 1193-1260*. İstanbul, 2007, 19. Babasının ölümünün ardından el-Efdal sultan olduğunda kardeşleri ve amcasından muhalefet görüp görmediği muallaktadır. Fakat Eyyûbi hâkimiyeti altındaki 1193-1195 yılları arasındaki basılan sikkelere bakılacak olursa adı zikredilmemektedir. Bu da onun tam anlamıyla sultan olarak kabul edilmediğinin göstergesi olabilir. *Bak. Kaya, Ö. Bir Eyyûbi Melikin Portresi-Melik-Efdal Nureddin Ali B. Selâhaddin Eyyûbil. Tarih İncelemeleri Dergisi*, (XXI/2), 2006, 144.

⁵⁹ T. Asbridge, *Haçlı Seferleri*. (çev. Ekin Duru), İstanbul, 2014, 541.

⁶⁰ Asbridge, 542; Şeşen, 19.

Efdal'in başarısızlığa uğramasının neticesinde el-Melikü'l Âziz büyük sultan ilan edilmiştir.⁶¹

El-Melikü'l-Aziz Osman'ın da sultanlığı uzun sürmemiştir. 22 Kasım 1198 yılında el-Aziz, el-Efdal'e Mısır'ın hâkimiyetini üstlenmesi için çağrıda bulunmuştur.⁶² Bunun üzerine el-Efdal bir süre Mısır'a hâkim olabilmiş fakat bu hâkimiyeti uzun sürmemiştir. Bu sıralarda el-Kâmil'in Dimaşk'a babası el-Âdil'in yanına gelmesi el-Âdil'i bölgede güçlendirmiştir. El-Melikü'l Âdil gerek bu destek gerekse devlet yönetimindeki tecrübesi ile Selâhaddîn'in oğulları arasındaki ittifakı bozmuş ve ordunun desteğini almayı başarmıştır. El-Âdil, yeğenlerinin arasını bozmak için mevcut anlaşmazlıklardan yararlanma yoluna gitmiş ve Selâhaddîn'in oğulları arasındaki mücadelede ilk olarak el-Efdal'i destekleyerek ona biat etmiştir. Daha sonra el-Efdal'in yönetimdeki basiretsizliği nedeniyle el-Melikü'l-Aziz'in naibi olarak ona destek vermiştir. 1198 yılında el-Melikü'l-Aziz'in ölmesiyle zaten sultan olma arzusu taşıyan el-Âdil 1200 yılında Mısır'ı zapt ederek sultanlığını ilan etmiştir.⁶³

Arap coğrafyasında Eyyûbi devleti çatısı altında bulunan devletler zamanla istikrarı bozup Eyyûbilerden ayrılma yoluna gitmişlerdir. Bu devletlerin kendi başlarına hareket etmeleri olası bir durum değildir. Nitekim hepsi başka devletlere tâbi olmayı seçmişlerdir. Buna göre 1205 yılında el-Melikü'l Efdal, Anadolu Selçuklularına tâbi olurken, Halep'te ez-Zahir de Anadolu Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile anlaşma yoluna gitmiştir.⁶⁴

Musul, Mardin, Ahlât beylikleri Eyyûbi Devletine bağlılıklarına son vermişler ve devlet buhran ve istikrarsızlık dönemine girmiştir. Arap coğrafyasında özellikle Avrupa da Haçlı devletlerine karşı üstünlük kurabilecek bir güce ulaşmış olan dönemin

⁶¹ Abû'l-Farac, 466, 467; Şeşen, *Selâhaddin'den Baybars'a Eyyûbiler-Memlûkler 1193-1260*. İstanbul: 2007, 22; Ö. Kaya, Bir Eyyûbi Melikin Portresi-Melik-Efdal Nureddin Ali B. Selâhaddin Eyyûbi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, İstanbul, 2006, (XXI/2), 147, 161; H. Çakıroğlu, Müferricü'l Kurub'a göre Selâhaddin Eyyûbi Sonrası ve el-Melikü'l Âdil Dönemi (H.590-615/M. 1194-1218).Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Trabzon, 2008, 50; Detaylı bilgi için bak. İbnü'l-Esîr, *İslam Tarihi, X-XII*. (çev. Abdülkerim Özeydin). İstanbul, 1987, 98,137.

⁶² Şeşen, 22; İbnü'l-Esîr, 124; Çakıroğlu, H. 76.

⁶³ Şeşen, el-Melikü'l Âdil I. *DİA*, XXIX, İstanbul, 2004, 59.

⁶⁴ E. Uyumaz, Türkiye Selçuklu Devleti-Eyyûbi Münasebetleri, *Türkler Ansiklopedisi*, (C. V) İstanbul, 2002; Şeşen, 48,49; el-Melikü'l-Efdal'in Türkiye Selçuklu sultanı Rükneddin II. Süleyman Şah'a tabi olması ve hutbeyi Süleyman Şah adına okutması ile ilk defa bir Eyyûbi Meliki Türkiye Selçuklu sultanına tabi oluyordu. bak. E. Uyumaz, Türkiye Selçuklu Devleti-Eyyûbi Münasebetleri. *Türkler Ansiklopedisi*, İstanbul, 2002, (C. V).

en güçlü İslam devleti Eyyûbiler bu gelişmeler üzerine neredeyse parçalanacak duruma gelmiştir. Devleti bu durumdan el-Melikü'l Âdil'in çabaları kurtarmıştır. El-Âdil, kurnazlığı, diplomasideki başarısı ve askeri yönetim kabiliyeti neticesinde Selâhaddîn'in oğullarını bertaraf ederek sultan olmayı başarmıştır.⁶⁵ Eyyûbi Devleti'nin hanedan üyelerinin içine düştüğü durum, vassal beyliklerin ve emirliklerin Eyyûbi Devleti ile münasebetleri devleti zayıflatmış, Eyyûbilerin zayıflaması, Haçlılara İslam topraklarını ele geçirmeleri için bir fırsat vermiştir.⁶⁶

El-Melikü'l Âdil artık iyice ihtiyarlamış olduğundan dolayı kalan son zamanlarını barış ve huzur içinde geçirmek istemiştir. Ancak kuzeyde bir takım sıkıntılar mevcuttur. El-Melikü'l Âdil'in yeğeni olan Halep emiri ez-Zahir 1216'da vefat etmiş, arkasında el-Aziz adında henüz çocuk yaşta bir veliaht bırakmıştır. Ez-Zahir'in abisi ve aynı zamanda Selâhaddîn'in büyük oğlu olan el-Melikü'l Efdal hanedanlığı ele geçirmek için Türkiye Selçuklu sultanı İzzeddin Keykavus'tan yardımını istemiştir.⁶⁷ İzzeddin Keykavus, el-Efdal vasıtasıyla el-Cezire ve Kuzey Suriye'yi ele geçirerek hâkimiyetini civar bölgeye yaymak arzusundadır. Fakat Keykavus, amacını gerçekleştirilmeden ölmüştür. Böylece el-Efdal bölgede güçlenerek Selçuklu beylerine baskı yapmaya başlamış ve güneyde bulunan kardeşlerine rakip olma fırsatını yakalamıştır.⁶⁸

4. Müslüman Hâkimiyeti Öncesi Akka Krallığı

XIII. yüzyılın başlarında Yakınoğu topraklarında Müslüman Eyyûbi Devleti ile birlikte başlıca Akka Krallığı, Kıbrıs Krallığı, Trablus Kontluğu ve Antakya Prenslığı olmak üzere dört tane Hristiyan güç mevcuttur. Bu Hristiyan güçleri bir yandan kendi varlıklarını sürdürmeye çalışırken diğer yandan içlerindeki iktidar mücadeleleriyle başa çıkmaya çalışmışlardı. İktidar ve kıskançlık mücadeleleri bahsi geçen devletleri oldukça yıpratmış ve zayıflatmıştır. Kendi aralarındaki mücadeleler neticesinde Müslüman topraklarına saldırıp, ülkelerini genişletmek için gerekli mücadeleyi gösterememişlerdir.

⁶⁵ , G. Kramuk, II. Frederich Von Hohenstaufen'in İslam Dünyası ile İlişkileri ve Arapça Kroniklere Yansıması. *Belleten*, (LVII/219), 449; Kılıç, el-Melikü'l Muazzam, (Ağustos 1993) 337.

⁶⁶ A. Dudukuşçu. Türklerin Ortadoğu Hâkimiyeti, *Akademik Ortadoğu Dergisi*, (C.1/S.1), 2006, 121.

⁶⁷ S. Özbek, Türkiye Selçukluları-Eyyûbiler Arası Siyasi Münasebetler Üzerine (1175-1250) İzmir, 1999, 429; Koca, S. *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*. Ankara, 1997, 48, 49; İ. Erdem, Doğu Anadolu Türk Devletleri, *Türkler Ansiklopedisi*, (C. 6), 2002, 663.

⁶⁸ Erdem, 663.

Haçlı topraklarındaki mücadeleler neticesinde zayıflayan Haçlı devletleri Müslümanlarında kendi aralarında uyuşmazlık ve çatışma yaşamaları sayesinde varlıklarını sürdürebilme fırsatını yakalamışlardır.⁶⁹

1187 yılında kurulan Kudüs Krallığı'na, XIII. yüzyıla gelindiğinde Akka Krallığı da demek mümkündür. Haçlılar tarafından III. Haçlı Seferiyle 1191 yılında zapt edilen Akka, devletin merkezi olmuştur. Bu tarihten sonra da Kudüs Latin Krallığı, Akka Latin Krallığı olarak anılmaya başlamıştır. Akka Latin Krallığı'nın ilk zamanlardaki toprakları güneyde Yafa'nın dar bir sahil şeridinden, kuzeyde bugün Lübnan sınırları içerisinde Beyrut şehrine kadar uzanmaktadır. XIII. yüzyılın başlarında ise bugün Lübnan dâhilinde küçük bir toprak parçasından ibaretti. Fakat Templier Şövalyeleri⁷⁰ ile St. Jean Şövalyeleri⁷¹ zamanla bu topraklardaki Haçlı egemenliğini kuzeye doğru taşımaya başlamışlardır.⁷² Akka her ne kadar da bu dönemde Hristiyanların hâkimiyeti altında olsa da burada Müslümanlar da yaşamaktaydı. Hatta yerli halk burada yaşayan Müslüman tebaa ile iyi ilişkiler kurmuştu. Yıllardan beri süregelen savaşların kendilerine bir fayda sağlamadığını anlamışlardı. Bu sebepten dolayı da birbirileriyle anlaşma yoluna giderek barışı ve sükûneti tesis etmişlerdir. Bu tür anlaşmalar devletler düzeyinde de olmuştur. Buna örnek olarak Akka Kralı II. Amury ve Eyyûbi Sultanı arasında yapılan anlaşmalara bakabiliriz. Akka Kralı Amury ile el-Âdil arasında 1198 yılında 5 yıl 8 ay geçerli olmak üzere bir anlaşma imzalanmıştır.⁷³

Akka Krallığı'nı, 1205 yılına gelindiğinde yeğeni, Kraliçe Marie adına akrabası olan Jean d'Ibelin'e yönetmeye başlamıştır. Kraliçe Marie 18 yaşına geldiğinde Akka piskoposu Florent ve Kaysâriye hâkimi Aymar aracılığı ile 1210 yılı baharında Champagne civarında bir şövalye olan Jean de Brienne bu prensese koca olarak

⁶⁹ Asbridge, 539, 540.

⁷⁰ Templier Tarikatı: 1118'de kurulan tarikatın amacı, hacıların kullandığı yolların güvenliği olup, emniyetini sağlamaktı. Bu şekilde tarikata mensup Hristiyanlar, günahlarının affedileceğini düşünüyordu. Fakat zamanla Templier Tarikatına üye olan Hristiyan sayısı artarken, tarikatın amacı yön değiştirdi. Sonraki zamanlarda Templierler, Hacıların güvenliğinden ziyade Müslümanlara karşı yapılan savaşlarda ön saflarda yer aldılar ve bunun yanı sıra Krallık ordusu içinde oldukça önemli bir yer teşkil etmekteydiler. Ayrıntılı bilgi için bak. Altan, E. (2002). "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, 2002, (S. 245), 87, 95.

⁷¹ St. Jean Şövalyeleri: XI. yüzyılın sonlarında bir kısım İtalyan tüccar tarafından hastaları tedavi ve yardım amacıyla kurulan Hospitalier Tarikatı'nın 1099 yılında Kudüs'ün zaptı ve ardından bir takım gelişmeler neticesinde aldığı yeni addir. Ayrıntılı bilgi için bak. Şeşen, Dâviyye ve İsbîtarîyye. *DİA*, (c. 9), 1994, 19, 21.

⁷² Şeşen, *Selâhaddin'den Baybars'a Eyyûbiler-Memlûkler 1193-1260*, İstanbul, 2007, 19-20.

⁷³ Runciman, 117; Şeşen, 97.

seçilmiştir.⁷⁴ Kraliçe Marie, Jean de Brienne ile evlenene kadar d'İbelin devleti idareten yönetecektir.⁷⁵

Kral Amury ile el-Melikü'l Âdil arasında yapılan anlaşma 1210 yılı Temmuz'da sona ermekte olduğundan el-Âdil, bu anlaşmanın yenilenmesi için Akka'ya bir elçilik heyeti göndermiş, Jean d'İbelin bunun üzerine istişare heyetini toplayarak sultanın teklifini kabul etmeyi önermiştir. Ancak Hospitalier'lerin⁷⁶ büyük üstadı Guarin de Monteigu ile Töton adı ile de bilinen Alman şövalye tarikatının⁷⁷ büyük üstadı Herman Bartd, el-Âdil'in teklifini destekleseler bile Templierlerin büyük üstadı Philippe du Plessez, kralın önceden herhangi bir anlaşmayla bağlanmaması gerektiğini il sürerek piskoposları, Sultan'ın teklifini reddetmeleri için razı etmiştir. Anlaşmanın reddinin ardından iki taraf arasında küçük çaplı çarpışmalar meydana gelmiştir. Ancak el-Âdil'in, oğlu el-Muazzam idaresinde bir birliği stratejik büyük öneme sahip Akka'ya hâkim durumdaki Tûr dağına göndermesi, Doğu Hristiyanlarını rahat durması açısından mecbur bırakmıştır.⁷⁸

Akka'ya 13 Eylül 1210 günü gelen Jean de Brienne, 14 Eylül'de Kudüs Patriği Albert tarafından kraliçe Marie ile evlendirilir. Brienne, vassallerine ve şövalye tarikatlarına kibar davranmasının yanı sıra Müslümanlara karşı oldukça tedbirli biridir. Jean de Brienne'nin Sûr'da taç giyme töreni esnasında, el-Muazzam, Akka'nın dış bölgelerine saldırmış, fakat şehre bir taarruz girişiminde bulunmaya cesaret edememiştir. Buna karşılık yaz başlarında Jean de Brienne, Dimyat yakınlarına bir seferde bulunmaları için vassalların müsaade ettiği gibi Templierlerle işbirliği yapmalarını istemiştir. Fakat bu çabalar sonuç vermeyince birkaç ay sonra Jean de

⁷⁴ Runciman, 117.

⁷⁵ Runciman, 118.

⁷⁶ Hospitalier Tarikatı: 11 yüzyılda Kudüs'ü ziyaret eden hasta ve fakir hacılara yardım amacıyla kurulmuştur. Latin Manastırı tarafından kurulan bu tarikat, Kudüs'e gelen hacılara barınmaları için yardım ediyordu. Din adamları gelirlerinin onda birini tarikata tahsis ederken, zenginlerde hatırı sayılır bir biçimde tarikata yardım ediyordu. Templier gibi zamanla sayıları artan ve bağımsız hale gelen Hospitalier tarikatı, daha sonra Şövalye tarikatına dönüşerek askeri konularla ilgilenmeye başladı. Hospitalier tarikatı da Templier tarikatı gibi Müslümanlara karşı düşmanca tavır sergiledi. Ayrıntılı bilgi için *bak.* Altan, E. Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu. *Belleten*, 2002, (S. 245), 87, 95.

⁷⁷ III. Haçlı seferi sonrası Yakındoğu'da faaliyet göstermeye başlayan ve 1197 yılı Alman Haçlı Seferi sonrası yurtlarına dönmeyen şövalyelerin katılımıyla Templier Tarikatı yasaları esas alınarak kurulmuş ve Papa III. İnnocent tarafından resmen tanınmış, Totön adı ile de bilinen şövalye tarikatıdır. Ayrıntılı bilgi için *bak.* Dindar, D. Ortaçağ Avrupası'nda Şövalyelik, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, Tokat, 28, 29.

⁷⁸ Runciman, 118.

Brienne, el-Âdil'in son teklifini kabul etmiştir. İki taraf arasında Temmuz 1212'de uygulanmaya başlanan 5 yıl müddetince geçerli bir mütareke imzalanmış, Jean de Brienne, Roma'ya elçiler göndererek anlaşmanın süresi dolar dolmaz Filistin bölgesine gönderilmek üzere Haçlı ordularının hazırlanmasını talep etmiştir.⁷⁹ Jean de Brienne Haçlı orduları gelene kadar barış yanlısı tavrını sürdürerek, ülkesini barış içerisinde yönetmeye devam etmiştir.⁸⁰

Kraliçe Marie'nin 1212 yılında, Isabella adı verilen fakat Jolende adıyla tanınan bir kız çocuğu doğurmasının ardından ölmesi, Kral Jean de Brienne'nin krallığının meşruluğunun tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Bu durumda krallık Jolende'ye intikal etmiştir. Jean de Brienne, Isabella evleninceye kadar krallığın naibi olarak tanınmıştır. Jean de Brienne, Ermeni Kralı II. Leo'nun kızı Stephanie ile evlenerek Ermeni tahtında da hak iddia edecektir.⁸¹

---

⁷⁹ Runciman, 118; A. Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, (çev. Ali Berktaş), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006, 207.

⁸⁰ Runciman, 119.

⁸¹ Runciman, 118, 119.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. MEMLÛKLERİN AKKA'YI FETHİ

1.1.1. Akka'nın Fethine Kadar Ki Süreçte Memlûkler

İslam tarihine baktığımızda ilk kez “memlûk” yani köle veya kölemen kullanan devlet, hâkimiyetlerini güçlendirmek amacıyla Abbasiler Devleti olmuştur. Devlet içerisindeki İran etkisini azaltmak ve İran'a karşı dengeli bir kuvvet hazırlamak amacıyla Halife El-Me'mûn (813-833) döneminde ilk defa memlûkler kullanılmaya başlanmıştır.

Memlûk Devleti'nin kuruluşu 1250 yılına tarihlense de ortaya çıkmaları ve Mısır'a kadar gelmeleri çok daha eski bir döneme tarihlenmektedir. Abbasi Devleti içerisinde görev yapan Türk askerlerin ve Türk emirlerin zamanla nüfuzları artmış bu sayede onlara geniş yetkiler verilmiş ve ayrıca geniş araziler tahsis edilmiştir. Bölge de görevli valiler de yavaş yavaş memlûk orduları kurmaya başlamışlar ve bu şekilde başarı göstermiş olan Türk komutanlar çeşitli vilayetlerde vali olarak göreve atanmışlardır. Tolunoğlu Ahmet (868-884) ve İhşid Muhammed bin Togaç (939-946) bu politikayı izleyerek Mısır'da memlûk askerlerinin de yardım etmesiyle birer devlet kurmaya muvaffak olmuşlardır.⁸² Memlûk askerlerinin Mısır'da göstermiş oldukları etkinlikler Fatımî ve Eyyûbi devletleri dönemlerinde de devam etmiş olup, bu sayede elit ve askeri bir sınıf olmuşlardır.⁸³

Selâhaddîn Eyyûbi'nin ölümünün ardından (1193) Selâhaddîn'in varisleri devleti aralarında paylaşma yoluna gitmişlerdir. Baalbek, Mısır, Halep, Şam ve diğer devlet merkezlerinde Eyyûbi ailesinden olan hükümdarların hâkimiyetinde bazı emirlikler oluşmaya başlamıştır. Kısa bir süre sonra siyasi bir rekabet içerisinde giren bu beylikler kontrolleri altındaki asker sayılarını hızla artırma çabasına girişmişlerdir.⁸⁴ Nitekim bu gaye doğrultusunda Kıpçakların coğrafyasından ve hatta Maverâünnehr bölgesinden çok sayıda memlûk getirterek onları asker yetiştirip ordularına dâhil etmişlerdir.

⁸² Umay Türkes Günay, *Türklerin Tarihi: Geçmişten Geleceğe*, Ankara 2007.

⁸³ A. Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, İstanbul, 2006.

⁸⁴ Şeşen, *Selâhaddîn'den Baybars'a Eyyûbiler-Memlûkler 1193-1260*, İstanbul, 2007.

Türk memlûkler, kısa bir sürenin ardından bu Eyyûbi hükümdarlarının vazgeçemedikleri askeri unsurları olmuşlar ve bunun sonucunda da bu askeri unsurlar bile siyasi meselelere müdahil olmuşlardır. Bu müdahil olmanın sonucunda memlûkler, 267 yıl sürecek olan merkezi Mısır'da olan bir devlete hükmetmişlerdir. Böylesine büyük ve uzun süreli devletin tarihi ikiye ayrılarak incelenmiştir. Bu incelemenin ayrılmasının sebebi ise Sultanların o dönem mensup oldukları ırktan dolayıdır. 1250-1382 tarihleri arasında varlığını sürdürmüş olan Türk asıllı sultanların olduğu döneme “Bahrî Memlûkler” veya “Türk Memlûkler” dönemi adı verilmiştir. 1382-1517 yılları arasında hüküm süren Çerkez asıllı sultanların olduğu döneme ise “Burcî Memlûkler” veya Çerkez Memlûkler adı verilmiştir.

Bahrî Memlûkler, Nil Nehri üzerindeki Ravza Adası'nda yer alan kışlarından dolayı bu adlandırmayı almışlardır. Bu kışlaya yerleştirilmiş olan Memlûkler, Kıpçak toprakları ve Maverâünnehr gibi Türklerin hâkim olduğu bölgelerden satın alınarak buralara getirilmişlerdir. Eyyûbi ordusunun önemli bir gücünü temsil eden Bahrî Memlûkler, Eyyûbi hükümdarı Necmeddin Eyyûb'un ölümünün ardından Fransa kralı IX. Louis'in liderliğindeki Haçlı ordusunu 9 Şubat 1250 yılında yenilgiye uğratmışlardır. Yapılan savaş neticesinde IX. Louis esir edilmiştir. Necmeddin Eyyub'un oğlu Turan Şah, Necmeddin'in Türk kökenli olan karısı Şecereddürün ve Bahrî Memlûklerin elde etmiş oldukları bu başarıları takdir etmek yerine, onların elindeki iktaları elinden almış ve Şecereddür'den mallarını ve mücevherlerini istemiştir. Turan Şah, bu tarz sorunlar nedeniyle, Bahrî emiri Baybars El-Bundukarî ve maiyetindeki emirlerin suikastı neticesinde öldürülmüştür.⁸⁵

Turan Şah'ın öldürülmesinin ardından onun yerine annesi Şecereddür tarihte daha önce az örneğine rastlanan bir şekilde tahta çıkmıştır.⁸⁶ Fakat bu olay Eyyûbi devleti bünyesindeki emirlerin ve Abbasi halifesinin hoşuna gitmemiştir. Bu olay neticesinde Eyyûbilerin Suriye'deki emirleri Mısır'ı almak maksadıyla harekete geçmişlerdir. Bu olay üzerine Şecereddür, Bahrî Memlûk emirlerinden olan Atabek'ül-Asakir İzzeddin Aybek ile evlenip 31 Temmuz 1250 tarihinde sultanlığını ona devretmiştir. Böylece Memlûk Devleti resmi olarak kurulmuştur. Fakat diğer Eyyûbi

⁸⁵ Muhammet Ahmet Tokdemir, *Selçuklu Tarihi El Kitabı* (Ed. Prof. Dr. Refik Turan), Ankara, 2012.

⁸⁶ Şecereddür hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Abdullah Mesut Ağır, “Mumluklarda Bir Kadın Sultan: Şecer Ed-Durr İsmet Ed-Dîn Umm-i Halil”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 2010.

meliklerinin itirazları üzerine İzzeddin Aybek tahttan çekilmek zorunda kalmış ve yerine Melik'ül Eşref Musa tahta getirilmiştir. Bu gelişmelere rağmen sorunlar çözülmemiş ve Suriye Eyyûbileri Mısır üzerine harekete geçmişlerdir. Yapılan mücadeleyi İzzeddin Aybek kazanmış olsa da Abbasi halifesinin devreye girmesi ve Moğol tehlikesinin zuhur etmesiyle iki taraf arasında anlaşma yapılmıştır.⁸⁷ Mısır Eyyûbileri ile yapmış olduğu anlaşma doğrultusunda İzzeddin Aybek, Musul ve Hama Eyyûbilerinin kızları ile siyasi evliliklerin yapılmasını istemesi üzerine, 10 Mart 1257 tarihinde eşi Şecereddür tarafından öldürtülmüştür

Mısırdaki bu tarz olaylar yaşanırken Orta Asya'nın steplerinde olgunlaşan yeni güçlü bir devlet Ortadoğu'ya varmak üzeredir: Moğollar. Hülagü Han yönetiminde Bağdat'a ulaşan Moğollar kısa zaman içinde Humus, Halep, Hama, Şam ve Suriye'deki diğer önemli kentleri ele geçirmişlerdir. Suriye'de üst üste başarılar kazanıp gücünü kabul ettiren Hülagü, Sultan Kutuz'u⁸⁸ itaat etmeye davet etmiş fakat Sultan Kutuz, bu tebliği bildirmek üzere gelen Moğol elçilerini öldürterek Suriye yönüne doğru hareket etmiştir. Bu arada Moğol İmparatorluğu'nda taht değişikliği meydana gelmiş, Ketboğa Noyan⁸⁹ Dimaşk naibi tayin edilerek doğuya doğru harekete geçmiştir.

Sultan Kutuz, Baybars'ı öncü kumandan olarak tayin etmiş ve Gazze'ye hareket etmesini istemiştir. Ketboğa bu durumu haber alarak, Ayn-ı Calud olarak adlandırılan yere mevzilenmiştir. Kısa bir sürenin ardından Memlûk ordusu da Ayn-ı Calud taraflarına ulaşmıştır. 3 Eylül 1260 Cuma günü başlayan savaş sonucunda Moğollar ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Akşama kadar süren savaşta öldürülenler arasında Moğol komutanı Ketboğa Noyan da vardır. Bu savaş Moğol akınlara engel olmuştur ve ayrıca insanlar arasında efsane hale gelen Moğolların “durdurulamaz” tezi de çürütülmüştür.⁹⁰

Ayn-ı Calud Savaşı'nın ardından Memlûkler Suriye yönüne doğru ilerleyişlerine devam etmişler ve Moğolların elinden, Hama, Dimaşk, Humus, Halep ve Nablus'u

⁸⁷ Ali Aktan, ‘‘Sultan Kutuz ve Ayn-ı Calut Savaşı’’, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Atatürk Üniversitesi Basımevi, 10. Sayı, Erzurum 1991, 188, 189,

⁸⁸ Kutuz ya da tam adıyla Seyfeddin Kutuz, Türk kökenli asker ve devlet adamı. Celâleddin Harzemşah'ın yeğenidir ve aynı zamanda Mısır'da kısa bir süre hüküm sürmüş Memlûk sultanıdır.

⁸⁹ Ketboğa Noyan, 13. yüzyılda yaşamış Hristiyanlık dinine bağlı Türk kökenli komutan. Moğol büyük hanlarından Hülagü Han'ın yakın arkadaşı ve komutanı idi. Nasturi Hristiyanlık dinine bağlıydı. 1260 yılında Memlûk ordusu ile Moğollar arasında yapılan Ayn Calut Savaşı'nda Moğol ordusunun başkomutanı idi.

⁹⁰ Ramazan Şeşen, Haçlılar Önünde Sultan Baybars, İstanbul 2013.

tekrar almışlardır. Bu sayede Suriye Eyyûbileri de Memlûklere bağlanmıştır. Ancak Sultan Kutuz Baybarsa vermiş olduğu Halep naipliği sözünde durmayınca ikilinin arasını açılmıştır.⁹¹

Sultan Kutuz, Suriye'deki işlerini halletmesinin ardından Kahire'ye doğru harekete geçmiştir. Sultan Kutuz'un maiyetinde Baybars ve arkadaşları da yer almıştır. Bu grup Mısır'ın girişindeki El-Kusayr'e ulaşmışlardır. Burada yapılan av merasimi esnasında Baybars, Kutuz'a suikast düzenlemiş ve ardından tahta çıkmıştır. O esnada yanında bulunan emirler de Baybars'a biat etmiştir. Baybars, ordu'nun başında Kahire Kalesi'ne girmiş, burada hiçbir direnişle karşılaşmamış ve 25 Kasım 1260 senesinde tahta çıkarak sultanlığını ilan etmiştir. Saltanatının ilk üç yıllık dönemimde Suriye'deki bazı sorunlarla uğraşmıştır. Bu arada Baybars'ın hem iç hem de dış siyasette işine çokça yarayacak bir olay meydana gelmiştir. Abbasi halifesi El-Mutâm 1258 yılında Moğollar tarafından öldürülmüş ve Abbasi halifeliği de sona ermiştir. Bu olaydan 3 yıl sonra Abbasi hanedanına mensup bir kişi, Mısırlı fakihlerden ve ulemadan oluşan bir heyete kendisini kabul ettirmiş ve 13 Haziran 1261 tarihinde El-Mustasnır adını alarak yeniden halife olmuştur. Baybars geleneklere bağlı kalarak göstermelik olsa da halifeye bağlı kalacağını bildirmiştir. Buna bağlılık karşısında halife de onu Suriye, Mısır ve Diyarbakır ve Fırat'ın doğusunda yer alan topraklara sultan olarak ilan etmiştir.⁹² Fakat El-Mustasnır'ın halifeliği çok uzun sürmemiştir. El-Mustasnır elinden çıkan toprakları geri almak maksadıyla girişmiş olduğu mücadele neticesinde 18 Aralık 1261 tarihinde öldürülmüştür.⁹³

El-Mustasnır'ın yanında olan Ebu'l-Abbas Abbasi soyundan geldiğini kanıtlamış ve Kahire'ye dönmeyi başararak ve nesebinin de doğrulanmasının ardından El-Hâkim sıfatıyla halife seçilmiştir. El-Hâkim kırk yıl boyunca halifelik makamında kalmış ve onun soyundan olanlar, halifelik makamının Osmanlı Devleti'nin güvencesi altına girene kadar Memlûk sultanlarının himayesinde ümmetin liderliğini yapmaya devam etmişlerdir. Baybars bu gelişmeler üzerine önemli bir dini destek sağlamış ve bütün

⁹¹ Aktan, 186, 197.

⁹² Memlûklerin elde etmiş oldukları saltanatın dönemin halifesi tarafından onaylanması Memlûkler için oldukça mühimdir. Çünkü Orta Çağ'da özellikle İslam dünyasında bir hükümdarın saltanatının geçerli sayılması için, halifenin o saltanati onaylaması gerekmektedir. Bu durum üzerine Memlûkler bir bakıma saltanati Eyyubilerden gasp yoluyla elde ederek meşrûyetlerini de kabul ettirmiş oldular.

⁹³ Aktan, 182.

vaktini Haçlılarla ve Moğollarla yapılacak olan mücadelelere harcamıştır. Memlûk Devleti özellikle Sultan Baybars döneminde Haçlılar karşısında başarılı olmuşlardır.⁹⁴

Memlûkler, Sultan Şecereddür'ün saltanatı zamanında XI. Louis komutasındaki Haçlı ordularını mağlup ederek XI. Louis'i esir almıştır. O dönem Haçlıların egemenliği altında Kerak, Akka, Antakya, Dimyat gibi çok önemli şehirler bulunmaktaydı. 1265 yılında Celile, 1268 yılında neredeyse 170 senedir Haçlıların egemenliği altında olan Antakya ile Yafa, 1271 yılında Kerak Sultan Baybars tarafından Memlûk topraklarına dâhil edilmiştir. Sultan Baybars'ın yapmış olduğu bu fetihlerin neticesinde Haçlıların kontrolünde, Akdeniz'in kıyısında bulunan büyük küçük çok az sayıda kaleleri kalmıştır. Sultan Baybars bunlardan ayrı o dönemde Çukurova'da bulunan Ermeni Krallığı üzerine harekete geçerek, Krallığın başkenti Sis'i de yakıp yıkmaktan geri durmamıştır.⁹⁵

Sultan Baybars, Moğollarla olan mücadelesinde yanında müttefik olarak Altın Orda Devleti'ni bulmuştur. Çünkü Ayn-ı Calud Savaşı başlamadan önce Hülagü Han'ın doğuya gitmek zorunda kalmasına sebep olan taht kavgasında, Altın Orda Devleti Hükümdarı Berke Han, Arıg Böke⁹⁶'yi desteklemiştir. Buna duruma karşılık olarak Hülagü Han ise Kubilay'ı desteklemek durumunda kalmıştır. Kubilay'ın Han olmasından dolayı yalnız kalan Berke Han aynı dinden olması ve Hülagü'yü durdurabilen tek kuvvet olmasından dolayı daha sonraları Memlûk Devletiyle ittifak kurmuştur. Sultan Baybars'ın ilk yapmış olduğu faaliyetlerden biri de Moğolların 1265, 1269 ve 1271 yıllarında yapmış olduğu saldırıları geri püskürtmek olmuştur. Bu gelişmeler üzerine 1277 yılında Moğol hâkimiyeti altında bulunan Anadolu'ya girmiş olan Memlûk ordusu Moğol ordusu ile Elbistan Ovasında karşılaşmıştır. Moğol ordusunu kumanda edenler Takavun ve Toku Noyan'dır. Ayrıca Moğol ordusunda kendi milleti dışında ayrıca Ermeni, Gürcü ve Anadolu Selçuklu askerleri de yer almıştır.⁹⁷

⁹⁴ P. M. Holt, "Haçlılar Çağı: 11. yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu" (çev. Özden Arıkan), 2003, İstanbul, 95.

⁹⁵ İbrahim Güneş, Memlûk Sultanı Baybars'ın 1277 Yılındaki Anadolu Seferi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (2), Elazığ 2010, 348, 349.

⁹⁶ Arık Böke ya da Arık Buka Moğol İmparatoru Cengiz Han'ın oğullarından Tuluy Han'ın oğlu. Büyük Han Môngke'nin ölümünün ardından kardeşleri Kubilay ve Hülagü seferde oldukları için kısa bir süre tahta çıkmıştır.

⁹⁷ Güneş, 348, 349.

Memlûkler, 18 Nisan 1277 yılında yapılmış olan savaşı kazanmış ve Moğollar nu savaşta karşı taraftan yaklaşık 6700 kişiyi katletmişlerdir.⁹⁸ Savaş esnasında Anadolu Selçuklu askerlerinden oluşan belli bir grup savaşta isteksiz davranmış ve hatta bunlardan bazısı Memlûklerin tarafına geçmiştir. Hülagü Han'ın ölümünün ardından Abaka Han onun yerine tahta geçmiştir. Abaka Han bu olayı duymuş ve çok sinirlendiği gibi Anadolu Selçuklu halkına büyük bir baskı uygulama politikası gütmüştür. Bazı kaynaklar Erzincan ile Kayseri arasında kalan kısımlarda Anadolu'da yaşayan 500.000 Müslümanın İlhanlılar tarafından öldürüldüğünü kaydetmiştir.⁹⁹

Sultan Baybars savaşı kazanmasının ardından ilerleyişine devam etmiştir ve Kayseri'ye vardktan sonra burada Anadolu Selçuklu Sultanı unvanı alarak taç giymiştir. Bu arada Anadolu Selçuklu devlet adamları Sultan Baybars'a savaştan önce vermiş oldukları sözlerde durmamıştır ve Abaka Han'ın Anadolu'ya doğru harekete geçmiş olması da Sultan Baybars'ı da geri dönmek zorunda bırakmış, bu sefer neticesinde Anadolu'da Memlûk hâkimiyetinin kalıcı olmasına imkân sağlamamıştır. Sultan Baybars bu sefer sonucunda Şam'a dönmüştür. Baybars'ın Şam'a dönmesinden kısa bir süre sonra 30 Haziran 1277 Perşembe gününde rahatsızlanarak vefat etmiştir.

Sultan Baybars'ın toplamda on üç çocuğu vardır ve bunlardan üç tanesi erkektir. Erkek çocuklarından Berke Han iki yaşına geldiğinde yani 1264 senesinde veliaht ilan edilmiştir. Baybars öldüğünde Berke Han 15 yaşındadır. Baybars'ın ölümü Berke Han Kahire'ye ulaşana kadar saklı tutulmuştur ve Berke Han Kahire'ye vardığında Memlûk Sultanı olmuştur. Berke Han farklı bir tutum sergileyerek genç emirleri desteklemiş, bununla da kalmayıp yaşlı olan emirleri görevden uzaklaştırmıştır. Fakat bu yanlış davranışlar Berke Han'ın Memlûk emirleriyle arasının açılmasına yol açmıştır. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Kalavun ve Sungur gibi yaşlı emirlerin baskıları netice vermiş ve Berke Han tahtı bırakmak zorunda kalmıştır. Memlûkler Berke Han'ın tahttan çekilmesinin ya da indirilmesinin ardından Baybars'ın bir diğer oğlu Sülemiş'i tahta çıkarmışlardır. Fakat Sülemiş bu sıralarda yedi yaşında olduğundan dolayı ve hür iradesini kullanamayacağından dolayı Osmanlı Devletindeki Lalalık müessesinin bu dönemde karşılığı olan bir Atabeg'in Sülemiş'in yanında olması zaruri görülmüştür.

⁹⁸ Güneş, 349.

⁹⁹ Prof. Dr. Kâzım Yaşar Koprman, Mısır Memlûkleri, Türkler Ansiklopedisi, Ankara 2002, V. Cilt.

Emir Kalavun devlet adamları içerisinde en tecrübelilerden biri olduğu için Sülemiş'e Atabeg olarak atanmıştır. Fakat Kalavun kısa bir süre sonra, Sülemiş'in yaşının küçük olmasını öne sürerek işlerin aksayacağını söylemiştir. Sonuç olarak 26 Kasım 1279 tarihinde Kalavun Sultan ilan edilmiş ve Sülemiş, Kerak'a sürülmüştür.¹⁰⁰

Memlûk Devleti, Sultan Kalavun'un tahta çıkıp idareyi eline almasıyla birlikte yeni bir döneme girmiştir. Sultan Kalavun'un idareyi eline almasıyla birlikte yaklaşık yüz yıl boyunca Kalavun Hanedanına mensup olan kişiler devleti yönetmişlerdir. Sultan Kalavun, saltanatının ilk yıllarında iç meseleleri halletmekle uğraşmıştır. İç meseleleri halletmenin ardından İlhanlılar'ın Suriye'ye karşı yapmış oldukları iki saldırıyı geri püskürtmüştür. Kalavun, bu dönemde sürekli uğraşmak zorunda kaldıkları Haçlı mücadelesine devam etmiş, Lazkiye şehrini yani Antakya Haçlı Kontluğunun son kalıntısını ve ayrıca Beyrut, Cübeyl, Trablusşam gibi önemli yerleri de fethetmiştir. Sultan Kalavun, 10 Kasım 1290 yılında Akka'yı fethetmek için yapılan saldırı hazırlıklar esnasında ise vefat etmiştir. Babasının vefatı üzerine yerine geçecek olan oğlu babasının bıraktığı yerden Haçlılar ile olan mücadeleye devam edecektir.¹⁰¹

1.1.2. El-Eşref Halil'in Sultan Olması

Sultan Kalavun, oğlu Alaeddin Ali'ye Melik Salih lakabını vererek 679(1280) yılında veliaht ilan etmiştir. Ancak Salih Ali, babası Kalavun hayatta iken 687 (1288) yılında ölünce Eşref Halil'in önü açıldı. Kalavun Şevval 688/ Ekim 1289 tarihinde Eşref Halil'i Salih Ali'nin yerine veliaht ilan etmiştir.¹⁰² Askerler ve halk Eşref Halil adına yemin etmiş ve onun adı hutbede veliaht olarak okunmuştur. Eşref Halil 11 Kasım 1290 tarihinde Memlûk Sultanı olmuştur. Aslında Kalavun hiçbir zaman Eşref Halil'i resmen veliaht olarak tayin etmemiştir. Eşref Halil Memlûk tahtına oturunca Kadı Fetheddin b. Abduzzahir, kendisiyle ilgili resmi belgeyi istemiş, Kadı ona kendisinin yazdığı fakat babasının imzalamadığı belgeyi getirmiştir. İbn Abduzzahir, Sultan Kalavun'a oğlu Eşref Halil'in Sultanlığını ihtiva eden belgeyi defalarca sunmuş fakat Kalavun "Müslümanların başına Halil'i veliaht olarak tayin etmem" diyerek bu belgeyi imzalamaya razı olmamıştır.

¹⁰⁰ Holt, 103.

¹⁰¹ Ali Aktan, Bahri Memlûklerden Sultan Kalavun ve Hânedanı, Belleten Dergisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, S. 226, 610, Ankara 1995.

¹⁰² İbn Tağriberdî, *en-Nücûm*, VII, 272.

Sultan Kalavun'un Eşref Halil'in, bazı kötü alışkanlıklarından dolayı veliaht görmek istemediği kaynaklarda ifade edilmektedir. Bu durumda Sultan Kalavun'un Eşref Halil'i mecbur kaldığından dolayı veliaht ilan ettiğini söylemek mümkündür. Eşref Halil tahta oturması nedeniyle Mısır ve Şam'da bulunan devlet adamlarına çeşitli hediyeler göndermiştir. Saltanatın el değiştirdiği civar devletlere duyurulmuştur. 8 Zilkade pazartesi günü ordu Sultan'a bağlılık yeminlerini tazelemiş, Emirler huzuruna gelerek yer öpmüşler ve hepsi onun adına yemin etmişlerdir. Eşref Halil, Toruntay'ı yanına çağırarak hilat verip gönlünü hoş ettikten sonra naiplik görevini yine ona vermiştir. Vezirlik görevine ise eş-Şucaî'yi tayin etmiştir. Eşref Halil Kalatü'l-Cebel'de atına binip, sultanlık alâmetlerini kuşanarak 12 Zilkade Cuma günü emrindeki askerlerle beraber kaleden inerek Esved Meydanı'na¹⁰³ gitmiştir. Babun-Nasr'dan Babu Züveyle'ye kadar süslenmiş Kahire'yi dolaşarak tekrar Kalatü'l-Cebel'e dönmüş, daha sonra sevinçle tahtına oturmuştur.¹⁰⁴

1.1.3. Eşref Halil Dönemi Siyasi Gelişmeler

Eşref Halil sultan olduğu ilk günden itibaren ciddi bir muhalefetle karşı karşıya kalmıştır. Sultan Kalavun hayatta iken Eşref Halil'in Toruntay'la ilişkileri iyi değildir ve karşılıklı olarak birbirilerine nefret duyguları beslemişlerdir. Salih Ali'nin Kalavun'dan önce ölmesiyle Eşref Halil ile Toruntay'ın arası daha da kötüleşmiştir. Çünkü diğer emirler bu hadiseden sonra tek varis olan Eşref Halil'e yakınlık göstermeye başlarken Toruntay eski husumetini devam ettirmiştir.

Toruntay, Eşref Halil'in İbn Sel'us'a vezir hilatine benzer bir hilat verdiğini söyleyerek onların aleyhine kamuoyunu kışkırtmaya başlamıştır. Kalavun İbn Sel'us hakkında bilgi istediğinde Toruntay İbn Sel'us'un Eşref Halil'in veziri olduğunu söyledikten sonra onu kötülemeye başlar. Sultan Kalavun bu duruma çok kızar ve İbn Sel'us'u çağırarak üzerinden hilâtı çıkarttırır. Bu durum üzerine Eşref Halil mecburen de olsa Toruntay'dan babasına İbn Sel'us'a şefaathçi olmasını ister. Toruntay'ın şefaati üzerine Kalavun, İbn Sel'us'u tahliye ettirerek ev hapsine aldırır. İbn Sel'us'un bu

¹⁰³ Esved Meydanı Kal'atu'l-Cebel'in aşağısında Hayl Çarşısına yakın bir meydandır (*es-Süluk*, I, 756).

¹⁰⁴ İbn Tağriberdî, *en-Nücûm*, VIII, 3, 255, 318; P. M. Holt, *The Age of the Crusades*, New York, 1986, 105, 106; Kazım Yaşar Koprıman, "Memlûkler", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul, 1989, VI, 473; Aktan, 610. Sultanlık alâmetleri sultanın o mekânda bulunduğunu göstermek için, bayrak, sancak, şemsiye, hizmetçiler, perde gibi tören alayında kullanılan elbise ve alâmetlerdir.

durumu Eşref Halil'in idareyi eline almasına kadar devam etmiştir. Sultan Kalavun öldükten sonra ise Toruntay Eşref Halil'e karşı kin duymaya ve büyüklük taslamaya devam etmiştir. Aslında her iki tarafta birbirini ortadan kaldırmaya niyetlidir. Ama Eşref Halil önce davranmıştır.¹⁰⁵

Eşref Halil sultan olup icraata başladığı anda Toruntay'la ilgili eskiye dayanan nefreti gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Zira Toruntay, Eşref Halil aleyhinde, iftiracılar vasıtasıyla yalanlar uydurarak dedikodular yayma yoluna gitmiştir. Eşref Halil ise bu dedikoduları duydukça Toruntay'a karşı öfkesi gitgide artmıştır. Sultanın yakın adamları da Toruntay'dan nefret ediyorlardı. Bunun üzerine Sultan Eşref Halil, Toruntay'ı tutuklamayı düşünmeye başlar. Bunda bazı emirlerin Sultan ile Toruntay'ın arasını bozmak için asılsız sözleri getirip götürmeleri de etkili olmuştur. Zira Sultan Kalavun döneminde vezirlik görevinden alınmasında Toruntay'ın etkili olması sebebiyle eş-Şucaî, olaya müdahil olarak öcünü almak istemiştir. Aslında iki tarafta birbirileri aleyhine ulaşan sözlere bakarak büyük kin duymuş ve birbirilerini ortadan kaldırma emeli taşımışlardır.¹⁰⁶

Eşref Halil Toruntay'a sıcak davranmaya devam ederek herhangi bir durumdan şüphe duymamasına çabalıyordu. Bunu sağlayabilmek adına ona ikramlarda bulunmuş ve devlet işleri ile ilgili bazı konularda ondan görüşler alarak tedirgin olmasını istememiştir. Toruntay, Eşref Halil'in bu davranışlarından şüphelenmiştir. Eşref Halil emirlerine Toruntay'ı tutuklamalarını emretmiş ve tutuklanana kadar da ona sıcak davranmayı sürdürmüştür. Nihayet Eşref Halil Toruntay'ı yanına çağırarak Toruntay'da kendinden emin bir şekilde huzuruna çıkmıştır. Eşref Halil, huzurundaki Toruntay'ın

¹⁰⁵ Baybars, *Zübde*, 274, 275; Runciman, III, 349; Abdülkerim Özaydın, "Halil b. Kalavun", *DİA*, XV, İstanbul, 1997, 319.

¹⁰⁶Kılıç, Mustafa, "Memlûk Sultanı Eşref Halil ve Siyasi Faaliyetleri", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 14, Sivas, 2010, 138; el-Ulebi, Eşref Halil'e Toruntay tarafından bir suikast düzenleneceğinden bahsetmektedir. Fakat bu konuda kaynak göstermemektedir. Buna göre Eşref Halil, Toruntay'ın kendisini tören esnasında öldüreceğini öğrendi. Eşref Halil devlet erkânına hediyeler verdikten sonra 12 Zilkade 689 (16 Kasım 1290) Cuma günü namazdan sonra yanında ümera ve askerler olduğu halde kalenin alt tarafındaki Esved Meydanı'na (Kara Meydan) gitti. Bu tören Eşref Halil'in saltanat alametleriyle yani Sultan olarak halkın içine çıktığı ilk törendi. Ancak Toruntay'ın kendisine suikast girişiminde bulunacağını haber aldığı için ikinci vaktinden önce tekrar kaleye döndü. Memlûkleri ve yardımcıları hemen etrafını sararak güvenlik tedbirlerini aldılar. Nitekim Toruntay arkadaşlarıyla beraber Babu Sâriye önünde durmuşlar sultanı bekliyorlardı. Adet üzere yürüyüşünü tamamlamak için sultanın Babu Sâriye'ye gelmesi gerekiyordu. Sultan durumdan haberdar olunca Babu Istabl'dan atını sürerek kaleye çıktı. Toruntay arkadaşları ile beraber onu yakalamak için arkasından koşularsa da yakalayamadılar.

kötülüklerini ve karıştığı olayları saymaya başlayınca Toruntay'ın etrafı sarılmış ve kılıcını almışlardır ve ardından tutuklanıp hapse atılmıştır.

Toruntay yaptığı gafleti anladığında iş işten geçmiştir. Biriktirdiği malları için bir tedbir almadığına çok pişman olur. 18 Zilkade 689 (22 Kasım 1290) pazartesi günü ise öldürülmüştür. Sekiz gün cesedi hapiste kaldıktan sonra 30 Kasım 1290 Cuma günü Şeyh Ebu's-Suud türbesine götürülür. Burada yıkandıktan ve zaviyenin hadimi Şeyh Ömer tarafından kefenlendikten sonra zaviye tarafından defnedilmiştir. Ketboğa'nın iktidarına kadar burada kalan Toruntay'ın na'şısı daha sonra bu dönemde kendi yaptırdığı Husamiye Medresesi'ndeki türbesine nakledilir.

En büyük düşmanı Alemuddin Sencer eş-Şucaî onun mallarının müsadere edilmesi ve işkenceye tabi tutulması işiyle görevlendirilir. Toruntay'ın müsadere edilen malları Eşref'e getirilince "*Beni bitirmek istemişti, fakat düşmanından sonra kim yaşıyor*" dedi. Ancak Eşref Halil buna rağmen onun ailesini cezalandırmamıştır. Toruntay'ın öldürülmesinden sonra oğlunu huzura çağırmıştır. Gözleri görmeyen bu çocuğun hiçbir şeylerinin kalmadığını söyleyerek ağlaması ve çaresiz bir şekilde elini açarak yardım istemesi üzerine Sultan, Toruntay'ın bütün mülkünü ailesine bırakmıştır.¹⁰⁷ Toruntay'dan sonra bu makama geçen Bedreddin Baydara hem Toruntay'ın iktasına sahip olmuş hem de güvendiği adamlar eliyle çeşitli bölgelerde birçok iktaya sahip olmuştur. Kendi adamları eliyle idare ettiği bu topraklardan muazzam gelir elde eden Baydara buradaki insanların zararını ve feryatlarına kulak asmamıştır.¹⁰⁸

Toruntay'ın tutuklanmasının arkasında yatan asıl sebep gizli nüfuz kavgasıdır. Toruntay ve ekibinin tasfiye edilerek İbn Sel'us ve adamlarının yönetimde söz sahibi olması kavganın oluşmasına neden olmuştur. Tarafların güttüğü iktidar kavgası beraberinde kin ve nefreti körükler. İktidarı eline geçiren taraf ise oç alma peşinde koşar. Nitekim Kalavun ölünceye kadar saygınlık ve iktidar gücünü efendisinden alarak işlerini yoluna koyan Toruntay, Eşref Halil sultan olunca her şeyini kaybederek yıkılmıştır. Toruntay'ın iktidarı döneminde kendilerine değer verilmediğini alelade bir

¹⁰⁷ Baybars ed-Devâdâr, *Zübde*, 274-275; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, 1992, C. XIII, 336, 337; Runciman, 349.

¹⁰⁸ Baybars, 275.

şekilde hitap ettiğini unutmayan eş-Şucaî ve Baydara başta olmak üzere emirler onun cezalandırılması işlemini memnuniyetle yerine getirmişlerdir.¹⁰⁹

1.1.4. Eşref Halil Dönemi İdarî Düzenlemeler

Eşref Halil kendisi için tehlikeli gördüğü Toruntay'ı bertaraf ettikten sonra babası Kalavun zamanında hapisanede tutuklu bulunan insanların bir kısmını serbest bırakmıştır. Bunlardan bir tanesi Eyyûbi hanedanından Melik Muğis'in oğludur. Eşref Halil, eş-Şucaî'ye onun suçunun ne olduğunu sorduğunda babasının melik olduğu cevabını alır. Eşref Halil, Melik Muğis'in oğlunun getirilmesini ister ve ardından onu serbest bırakır. Yine Kalavun zamanında savaşlardaki başarısı ve liderlik vasfı nedeniyle etrafına adam toplayarak iktidarı elde etme kavgasına girebileceği endişesi ile 683 yılında hapse atılan Emir Alemuddin Sencer el-Halebî'yi de serbest bırakmıştır. Eşref Halil onu yanına çağırarak memnun etmiş ve hilat vermiştir. Daha sonra sultan, tutuklu bulunan el-Hâkim Biemrillah'ın tahliye edilmesi ile ilgili eş-Şucaî ve Naip'le görüşme yapar. Zira Halife bir süreden beri hapis hayatı yaşamış, dışarı çıkmasına izin verilmemiştir. İki de sultana, Halifenin içinde bulunduğu sıkıntıdan çıkarılmasının doğru olacağını söylemişlerdir.¹¹⁰

Halifeye, Memlûk Sultanlığındaki taht değişikliği bildirilir. Halife, Sultan'ın gönderdiği hilati giyer. Cuma namazından önce Halife tutuklu bulunduğu yerden çıkarılarak emirlerle birlikte Maksure'de Cuma namazı için toplanırlar. Halife ile Eşref Halil cami kapısında buluşurlar. Onları Emir Baydara ve eş-Şucaî kapıda karşılamışlardır. Hutbenin başlamasına kadar Eşref Halil, Halife ile ilgilenir. Hutbe başlayınca Eşref Halil, Halifeden minbere çıkarak hutbeyi okumasını ister. Halifede bunu yerine getirir. Cuma hutbesinde Abbasi Halifesinden sonra Eşref Halil'in de adı okunarak hayır duada bulunulmuştur. Toruntay'a yakınlığından dolayı Eşref Halil tarafından hapse konulan Ketboğa da Baydara ve eş-Şucaî'nin şefaatiyle serbest bırakılmıştır.¹¹¹

¹⁰⁹ Baybars, 276.

¹¹⁰ Kılıç, Mustafa, "Memlûk Sultanı Eşref Halil ve Siyasi Faaliyetleri", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 14, 141, Sivas, 2010.

¹¹¹ Kılıç, 141.

Memlûk Devleti'nin sekizinci sultanı olan Eşref Halil hemen idari düzenlemelere başlamıştır. 1290-1291 yılında Toruntay'dan sonra hilat ve taklid verilmeden Alemuddin Sencer eş-Şucaî'nin niyâbet makamına¹¹² getirileceği konuşulur. Ancak konuşulanların aksine Emir Bedreddin Baydara saltanat naipliğine getirilmiş ve kendisine hilat verilmiştir. Toruntay'a ait iktalar Baydara'ya tahsis edilmiş, vezirlik makamına ise İbn Sel'us olarak meşhur olan Dımaşklı tüccar Muhammed b. Osman b. Ebu Reça Şemseddin et-Tenuhi ed-Dımaşkı eş-Şâfiî tayin edilmiştir.¹¹³

Hüsameddin Laçın'ı Dımaşk, Şemseddin Karasungur'u Halep, Seyfeddin Balaban'ı da sahil bölgesi (Trablus ve İsmaili kalelerini de içine alan bölge) naibi olarak tayin etmiştir. Dımaşk Hanbelî kadılığına, Necmeddin Ahmed b. Kudâme'nin vefatı nedeniyle Şerefuddin Hasan b. Kudâme getirilmiştir. Şam Şâddü'd-Devâvîn olarak görev yapan Emir Sungur el-A'ser görevden alınarak cezalandırılmış, yerine Seyfeddin Doğan el-Mansuri tayin edilmiş ve Sungur el-A'ser'in mallarına el konulmuştur. O dönemde tarihçi Rukneddin Baybars ed-Devâdâr, Kerek ve Şevbek civarının naibi olarak bulunuyordu. Hama ve Maara sahibi ise tarihçi Ebu'l-Fida'nın amcasının oğlu Melik III. Muzaffer Mahmud, Mekke sahibi Necmeddin Ebu Numey Muahmed b. İdris b. Ali b. Katade el-Hasenî, Yemen sahibi Melik Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Ömer, Memlûk Sultanı Eşref Halil'e itaat etmişler ve kendilerine hilat gönderilmiştir.¹¹⁴

¹¹² Geçici olarak birisinin yerine geçme, vekâlet etme veya vekillik. Hükümdarlık ile yönetilen devletlerde, hükümdarın makamının herhangi bir sebepten dolayı boş kalacak olması veya mevcut hükümdarın küçük yaşlarda olması veyahut hastalıktan doğan sebeplerden ötürü hükümdarlık görevine birinin seçilmesi ya da bir meclis heyeti tarafından idare edilmesi anlamına gelen "niyâbet" tabiri kullanılmaktadır. Kısaca vekâlet anlamında olan "niyâbet" tabiri birçok devlette yeni bir makamın ismi olmuştur. "Niyâbet-i Saltanat" ya da saltanat naipliği gibi bir makama Büyük Selçuklu devrinde rastlanmamış fakat Anadolu Selçuklularında böyle bir makam olduğu bilinmektedir. Bu makamın Anadolu Selçuklularına Eyyûbiler'den geçmiş olması muhtemeldir. Bu makamda görevli olan kişiye "Nâib-i saltanat" adı verilmiştir. Görevi, hükümdarın bulunmadığı zamanlarda ona ait devletin işlerini yürütmektir. Saltanat nâiblerine bu görevde olduklarını gösterir alâmet olarak kılıç verilmiştir. *Bak. İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Ankara 1984, 93.

Memlûklülerde sultana vekâlet eden bu nâiblere "Nâib-i Kâfil", "Nâibü'l-Hazre", "Kâfilü'l-Memâlikü'l-İslâmiyye" gibi isimler verilmiştir. Vezirlerin konumuna göre salâhiyet alınarak bu niyâbet vazifesi kendilerine tevdi edilmiştir. Memlûkler döneminde ise ilk kez bu makamı ortaya çıkaran, birinci Memlûklü hükümdarı Melik Muiz Aybek'tir. Memlûklüler devrinde nâibler ikinci bir sultan gibi görülmüş ve o şekilde hareket etmişlerdir. Büyük imtiyazlara sahip olmuşlardır. Osmanlı dönemindeki vezir-i âzama görevler bakımından benzerlik göstermişlerdir. *Bak. İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Ankara 1984, 349.

¹¹³ el-Makrîzî, 756, 759.

¹¹⁴ el-Makrîzî, 756, 759.

1.2. AKKA'NIN ALINMASI

Her ne kadar günümüzde Müslüman bir devletin himayesinde olmasa da, Akka kenti ilk olarak Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Akka, konumu itibariyle Filistin sahil şeridinin önemli liman ve ticaret kentidir. Şehri fetheden Tolunoğlu Ahmet, şehre en büyük saldırı tehdidinin gelebileceği nokta olan deniz tarafını büyük surlarla çevirmiştir. Daha sonraki dönemlerde bu surlar, şehri fethedecek olan diğer devletler tarafından da defalarca yenilenecektir.

Şam bölgesinde Sur kenti ile birlikte Akka, aynı zamanda ülkenin en önemli gemi sanayi bölgesidir. Şehrin konumu itibariyle ticaret açısından önemli bir noktada olmasının yanı sıra Hristiyanlar tarafından kutsal kabul edilmesinden dolayı 1103 yılında Haçlılar tarafından işgal edilmiştir. Bu işgalin ardından tekrar Müslümanların himayesine girmesi Selâhaddîn Eyyûbi sayesinde olmuş ve 1187 yılında Haçlılardan geri alınmıştır. Ancak bu fetih fazla uzun sürmemiş ve şehir 1191 yılında tekrar haçlıların eline geçmiştir. Müslüman coğrafyasının o dönemde en ünlü ve en güçlü devlet adamı olan Selâhaddîn'in vefat etmesinden dolayı Akka'yı Haçlılardan geri alma ümidi kalmamıştır.

Eşref Halil'in tarih sahnesine çıkmasına kadar Akka, Haçlıların istilası altında kalmıştır. Sultan Kalavun 1290 yılı Haziran ayında Haçlılarla, o dönemde adet olan şekliyle on yıl on ay on saat süren bir barış anlaşması imzalamıştır. Sultan Kalavun bu anlaşmaya göre İskenderun'un yarısını, Akka ve Hayfa'yı Haçlılara vermeyi kabul etmiştir. Bu anlaşmada bırakılan yerlerin zaten Haçlıların boyunduruğu altında oldukları bilinerek özenle seçildiği görülmektedir. Ancak bu topraklardan Memlûklerin uzak kalması üç yıl sürmüştür.¹¹⁵

Eşref Halil bu toprakları ve hesapta olmayan diğer yerleri üç yıllık kısa bir süre sonra Memlûk Devletine tekrar kazandıracaktır. Akka Haçlıları Sultan Kalavun'la yaptıkları anlaşmaya 1290 yılına kadar sadık kalmışlardır. Fakat yine bu tarihlerde, özellikle Avrupa'dan bir haçlı heyetinin gelmesinden dolayı rehavete kapılan Haçlılar, anlaşmaya pek de uymayan hareketlerde bulunmaya başlamışlardır. Bu menfi davranışların başında Müslümanların canına kıymak ve mallarına el koymak geliyordu.

¹¹⁵ Şeşen, *Salahaddin Eyyûbi ve Devri*, 116, 117; el-Makrîzî, 985, 997.

O sırada yolcu Müslümanlardan bir grup Aynu'l Bakara mevkiinde bir mescide gitmişlerdir. Burada bulunan yerli Müslümanlar sabah namazı vakti geldiğinde ezan, pencereler açılmadan gizlice okununca yolcu Müslümanlar bu duruma kızmışlardır. Ezanı gizlice okuma gerekçesi olarak buranın kâfirlerin egemenliğinde olduğunu ve dolayısıyla Haçlılardan korktukları için böyle yaptıklarını söyleyince, yolcu Müslümanlar; *Şimdi Allah yolunda cihad başlamıştır, yoksa siz Allah'ın şu sözünü işitmediniz mi "Allah, korkmaya en layık olandır"*¹¹⁶ şeklinde cevap vermişlerdir.

Öğle namazı vakti geldiğinde ise pencereleri açıp ve mescidin çatısına çıkarak yüksek sesle ezan okumuşlardır. İşte Akka'ya gelen Haçlı elçileri bu ezanı duyunca hemen çatıya çıkarak ezan okuyan Müslümanı ve arkadaşını öldürmüşler ve kanlarını mescidin duvarlarına sürmüşlerdir. Haçlılar şehre ticaret amacıyla gelen Müslümanların mallarına el koyarak onları öldürmeye başlarlar. Otuz Müslümanı bu şekilde öldüren Haçlıların yaptıkları zulme büyük tepki gösteren Kalavun, verdikleri zararın karşılanmasını ister. Ancak Haçlılar bunu kabul etmeyip sadece özür dilemekle yetinince Sultan Kalavun Haçlılar üzerine sefer hazırlıklarına başlama emrini verir.¹¹⁷

Müslüman kanlarının heder edilmesi karşısında büyük üzüntü duyan Sultan Kalavun her ne pahasına olursa olsun Akka'yı fethetmeye karar verir. Şam naibine Akka muhasarasında kullanılmak üzere mancınık ve muhasara aletlerinin yapımına başlamasını emreder. Sefer hazırlıklarını yapmak amacıyla Emir-i Candar İzzeddin Aybek el-Efrem'i Şam'a göndererek mancınıkların hazırlanmasını ister.¹¹⁸

O dönemde İslam ordularının vurucu gücünü oluşturan mancınıklar, Şam ve Mısır halkının yardımlarıyla Lübnan'daki servi ağaçlarından kesilerek yapılmaktaydı. Sungur el-A'ser, Kusruvan Dağı'na giderek kar yığınları ortasında ağaç kesmeye başlar. Sultan Kalavun, şevval ayının son günlerinde bizzat sefere çıkmıştır. Oğlu Eşref Halil'i Kahire'de naip olarak bırakır. Ketboğa, saltanat naibi olurken, Emir Alemuddin Sencer eş-Şucâî el-Mansûrî de vezirlik görevine iade edilmiştir. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi ecel, Sultan Kalavun'u çabuk yakalamıştır. Bu zor ve önemli görevi

¹¹⁶ *Ahzab Suresi, 37. Ayet.*

¹¹⁷ Baybars ed-Devâdâr, *Zübde*, s. 270; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. XIII, 339.

¹¹⁸ Aynî, 11.

oğlu Eşref Halil devralmış ve babasının Akka seferi için başlattığı hazırlıklara devam etmiştir.¹¹⁹

Kalavun'un ölmesi ile biraz nefes alan Haçlılar, seferin ilkbahara ertelenmesinden yararlanmak amacıyla yeni Memlûk Sultanı Eşref'e bir heyet gönderirler. Heyetin başkanı Arapçaya vakıf Philippe Mainbouef adında Akka eşrafından bir zattır. Yanında Bartholomeo Pizan adında bir Templier şövalyesiyle bir Hospitalier şövalyesi ve George adından bir kâtip bulunmaktadır. Ancak af dileyerek seferi iptal etmek gayesiyle sultanla görüşmeye giden heyet Sultan Eşref tarafından kabul edilmeyerek zindana atılmışlardır. Haçlı heyeti ile görüşmeyi dahi kabul etmeyen Sultan Eşref, böylelikle Akka seferi konusundaki ciddiyetini ve Haçlılara ne kadar kızgın olduğunu ortaya koymuş olur.¹²⁰

Sultan Eşref Halil işini şansa bırakmak istememiş ve Haçlılardan şiddetle intikam almak istemiştir. Bu sebepten dolayı çok kapsamlı hazırlıklar yapmaya başlar. Şam bölgesi valilerine mektup yazarak toplanmalarını ve başta mancınık olmak üzere savaş malzemelerini tedarik ederek gelmelerini emreder. Emir Seyfeddin Tuğrul el-Ayganî Şam bölgesindeki insanları savaşmaya çağırarak için Kahire'den Dımaşk'a gelir. Halkın ve özellikle kalede bulunan askerlerin silahlanarak acilen Akka'da toplanmalarını ister ve Dımaşk'ta mancınıkların yapımına başlanması emrini verir.¹²¹

Mancınık yapımı için önceden belirlenen ağaçların kesimleri tamamlanarak kullanıma hazır hale getirilmiştir. Mancınıkların yapım ve nakil işlemleri için halkın birçok kesiminden insan seferber olmuştur. Havaların çok soğuk olmasına rağmen halk hem günlük ihtiyaçları karşılamak hem de mancınıkların yapımı için üstün fedakârlıklar göstermişlerdir. Müslümanlar için hem kutsal gün hem de dinlenme günü olan Cuma günleri dışında halk canla başla çalışmış, nihayet 15 Mart 1291'de mancınıklar tamamlanarak Emir Alemuddin Sencer ed-Devâdâri idaresinde Dımaşk'tan yola çıkarılmaya başlanmıştır.¹²²

Tarihçi Ebu'l-Fida da bizzat bu sefere katılmış ve şahit olduğu olayları anlatmıştır; *Hama sahibi Melik Muzaffer, amcası Melik Efdal ve Ebu'l-Fida orduları ile yola*

¹¹⁹ Baybars, 270; Abdülkerim Özaydın, "Halil b. Kalavun", *DİA*, XV, İstanbul, 1997, 319.

¹²⁰ Runciman, 350.

¹²¹ Kılıç, 144.

¹²² Ali Aktan, "Memlûk-Haçlı Münasebetleri", *Belleten*, LXIII, sayı. 237, Ankara, 1999, 435, 436.

koyularak Hısnu'l-Ekrâd¹²³a gittiler. Onlara yüz arabanın ancak çektiği el-Mansuri ismindeki dev mancınığı taşıma görevi verildi. Bu arabalar Hama ordusu arasında dağıtılınca o sırada onluk emiri olan Ebu'l Fida da bir arabanın taşınmasında görev aldı. Kış mevsiminde yapılan bu sefer esnasında ordu Dimaşk ile Hısnul-Ekrâd arasında yoğun yağış ve soğukla mücadele etmek zorunda kaldılar. Zayıf düşen hayvanlar soğuk sebebiyle telef oldu. Şiddetli kış sebebiyle Hısnu'l-Ekrad'dan Akka'ya, normalde at ile sekiz günde alınan mesafeyi bir ayda kat edebildiler. Bunun dışında Frenk, Şeytanî gibi değişik isimlerle anılan doksan iki adet mancınık kullanıldı. On beş Frenk mancınığının her biri bir Dimaşk kantarı yani 256,4 kg ağır fırlatabilecek özellikteydi. Genel savaş çağrısının neticesinde Trablus, Hısnu'l-Ekrad, Hıms ve diğer yerlere ait kuvvetler 27 Mart 1291 günü Dimaşk'a girdiler, ardından Akka'ya doğru harekete geçtiler.¹²⁴

Eşref Halil 3 Rebiulevvel 690 (6 Mart 1291) tarihinde ordusuyla Kahire'den hareket eder ve 5 Rebiulahir 690 (7 Nisan 1291) Perşembe günü Akka'ya ulaşır.¹²⁵ Burada savaşmak için sayılamayacak kadar çok insan toplanmıştır. Buraya getirilen mancınıkların kurulması dört gün sürer. Bunun yanında düşmanın ilerlemesini kesecek barikatlar, perdeler kurulur. Sultanın yanında altmış bin atlı ve yüz altmış bin yaya yer almıştır.¹²⁶ Akka'ya ulaşan mancınık sayısı doksan ikidir.¹²⁷ Mübalağalı olduğu açık olan bu rakamlar karşısında ortaya çıkan sonuç Memlûk ordusunun sayıca Haçlı ordusundan üstün bir konumda olduğudur.¹²⁸

Haçlılar tehlikenin farkına varmışlardır. Eşref Halil'in ne kadar güçlü bir orduyla gelebileceğini tahmin etmekteydiler. Bu sebepten dolayı ordularını güçlendirmek

¹²³ Suriye de Humus şehrinin Talkalah ilçesinde bulunmaktadır. Kalenin Arapça adı; "Hısnu'l Ekrad", Fransızca; "Krac des Chevaliers", İngilizce; "Castle of the Kurds" idi. Kale stratejik öneme sahip Orontes vadisindeki Humus boşluğunu kontrol ediyor. Üç hektarlık alanı kapsayan kalenin 13 kulesi, birçok salonu, ambarı, pasajı, ahır ve köprüsü bulunmaktadır. Arap Banu aşireti tarafından 1023 yılında kurulmuş Mirdasi devleti bugünün batı Suriye'sine hükmetmiştir. Mirdasiler tarafından Humus şehrine yerleştirilen Kürt aşiretlerinin bu bölgeye kale yapımı için getirildikleri tahmin edilmektedir. 1032 yılında Mirdasi Halep emiri tarafından Kürt kalesine askeri amaçlı Kürt garnizonlar yerleştirilmiştir. Bölgeye yerleşen Kürt aşiret ve garnizonları sonucunda "Kürtlerin Kalesi" anlamına gelen "Hısnu'l Ekrad" adını almıştır. Kale haçlı seferleri döneminde birçok kez el değiştirmiş ve haçlılar tarafından hem yenilenip hem de onarılmıştır. Mirdasilerden sonra sırasıyla Trablus Kontluğu'na, Hospitalier Şövalyelerine ve Memlûk sultanlığının eline geçmiştir. Dönemin ünlü tarihçilerinden İbn Khallikan'ın (1211-1282) anlattığına göre Kürt Ali isimli emir tarafından Humus'a çok yakın olan Hama şehrinin yönetildiğini öğrenmekteyiz. Gezgin İbni Batuta (1304-1368) Seyahatnamesinde şöyle demektedir: "Atrablus'tan Hısnu'l Ekrad şehrine vardım. Burası şirin, küçük bir belde".

¹²⁴ Kılıç, 144; Aktan, 435.

¹²⁵ Runciman, 350; Özaydın, "Halil b. Kalavun", 319.

¹²⁶ Runciman, 350.

¹²⁷ Kılıç, 145.

¹²⁸ Kılıç, 145.

zorundaydılar ve bunun için tedbirler almaya başlamışlardır. Akka halkı Avrupa ve diğer Haçlı krallıklarına mektup yazarak yardım istemiştir. Bu mektuplarda sahil boyunca onların sığınacakları Akka'dan başka bir yerin kalmadığını belirterek durumun vehametini anlatmaya çalışmışlardır. Bunun sonucunda sadece İsviçreli Otto von Grandson, İngiltere Kralı I. Edward ve Kıbrıs Kralı Henry, kardeşi Amaury idaresinde bir miktar yardım göndermişlerdir. Akka şehrine hâkim konumdaki yarımada ve şehri bir surla ayıran kuzey bölgesini koruyacak şekilde üzerinde kalenin bulunduğu çift hatlı surlar yapmaya başlarlar. Bu surlar boyunca iç ve dış hatlar üzerinde belli aralıklarla on iki tane burç inşa edilir. Yapılan burçların her birine, maddi destekte bulunan Haçlı hacılarının isimleri verilmiştir.¹²⁹

İngiltere Kralı Edward'ın yaptırdığı İngiliz burcunun hemen yakınında Blois kontesinin yaptırdığı burç bulunmaktadır. Lanetlenmiş Burç'un karşı köşesinde Kral II. Henry tarafından tamir edilen büyük bir burç bulunuyordu. Bu büyük burcun karşısında ise Kral Hugue tarafından yaptırılan burç vardır. Sur üzerindeki bu köşenin savunma görevi Kıbrıs Kralı Henry'nin kardeşi Amalrik'e verilmiştir. Onun sağ tarafında ise İngiliz ve Fransız birliklerine kumanda eden Jean de Grally ve Otto von Grandson bulunuyordu. Bunlardan sonra ise Piza Ceneviz birlikleri ve Haçlıların Akka kommünleri adına verdikleri askeri birlikler geliyordu. Komutan Amalrik'in solunda ise Montmusart denilen bütün kuzey surlarını korumakla görevli Hospitalier şövalyeleri ve peşinde ise Templier şövalyeleri yer almıştır. Alman Toton tarikat şövalyeleri Lanetlenmiş Burç adını verdikleri burcun yanında kraliyete ait birliklere destek vermişlerdir.¹³⁰

Haçlı birliklerinin karşısındaki Müslüman birlikleri ise şu şekilde cephe almışlardır; Hama ordusu denizin hemen yakınında Templier şövalyelerinin karşısında, Dımaşk ordusu ise Hospitalier şövalyelerinin karşısında idi. Montmusard surlarının bittiği yerden Akka körfezine kadar uzanan alanda Mısır orduları konumlanmıştır. Sultan Eşref Halil'in çadırı deniz kenarında ve Papalık elçilerinin kaldığı Legatlar Burcu'nun karşısında yer almıştır. Cenevizliler ise savaşmak için bir girişimde bulunmamışlardır. Çünkü onlar Sultan'ın verdiği eman teklifini kabul ederek savaşa

---

¹²⁹ Kılıç, 146.

¹³⁰ Kılıç, 146.

girmemiştir. Kıbrıs'tan gönderilen yardımların ulaşmasını sağlayan denizdeki üstünlük Haçlıların elinde bulunduğu için Hristiyanlar açıkça Müslümanlara karşı daha üstün durumda olmuşlardır.¹³¹

Muhasara, 4 Rebiulahir 690 (6 Nisan 1291) Cuma gününden beri şiddetli bir şekilde devam ettirilmişdir. Şehri zayıflatıp darmadağın etmek için şiddetli taarruzlar yapılmış ve büyük mancınıklar kullanılmıştır. Fırınlanmış toprak ve taştan imal edilen cephane ile aniden şehrin üzerine ve surlara saldırılmıştır. Fırlatılan oklar dolayısıyla gökyüzünde çarşaf gibi bir görüntü meydana gelir. Bunların yanında patlayıcı silahlar da kullanılır. Atılan bombaya benzer patlayıcılar dolayısıyla en cesur haçlı askerleri bile korkuya kapılırlar. İslam ordusunda bulunan mühendisler (lağımcılar) şehrin dış kısmındaki surlar üzerinde bulunan burçları yıkmak için çalışmışlardır. Haçlılar ise yoğun saldırılar karşısında harekete geçerek ok ve kılıçlarla karşı saldırıda bulunmuşlardır.¹³²

Sultan Eşref fetih harekâtı için çok kalabalık bir ordu meydana getirmiştir. Ordu içindeki gönüllülerin sayısı askerlerden fazla olmuştur. Akka şehrinde o zamana kadar hiçbir şekilde görülmemiş sayıda mancınık kurulmuştur. Savaşın şiddetlendiği anlarda Haçlılar şehrin kapılarını kapatmayarak dışarıda da savaşı sürdürmüşlerdir. Camış derileriyle kaplanmış direkli gemilerle yanaşan Haçlılar, Müslümanlara doğru saldırıya geçerek ok ve mızrak fırlatmışlardır ve birçok asker bu saldırılarda yaralanmıştır. Dolayısıyla hem şehir yönüne doğru hem de deniz tarafında savaş cereyan etmiştir. Deniz tarafından Müslümanlara taarruzda bulunmak için Haçlıların getirdikleri büyük bir mancınığın bulunduğu gemi, geceleyin şiddetli esen rüzgâr nedeniyle her hangi bir şey yapamadan batmış, aynı şekilde karadan yaptıkları saldırıda Müslüman karargâhını hedef alan Haçlılar hezimete uğramış ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır.¹³³

Kıbrıs Kralı Henry hiç kimsenin beklemediği bir anda 4 Mayıs 1291 Cuma günü Akka'ya ulaşmıştır. Maiyetinde 100 atlı ve yaklaşık olarak iki bin yayadan mükellef bir ordu bulunuyordu. Aynı zamanda kırk parçadan oluşan bir filo ile Lefkoşa piskoposları da krala eşlik etmiştir. Elbette bu durum moral olarak çökmüş vaziyette olan halkta

---

¹³¹ Kılıç, 146.

¹³² Kılıç, 147.

¹³³ Kılıç, 147.

büyük bir sevince neden olmuştur. Haçlı ordularının başarısızlıklarından dolayı kurtuluşun Kral da olacağını düşünerek tüm yetkiyi ona vermişlerdir. Hristiyanlar iki elçisini Sultan'a gönderirler. Bu elçiler Memlûklerin niçin anlaşmayı bozduklarını soracaklar ve zulme uğrayan her Müslümana karşı adalet vaat edeceklerdir. Elçiler daha söze başlamadan Eşref Halil şehrin anahtarının yanlarında olup olmadığını sorar. Genç yaşta olmasına rağmen Kral Henry'nin cesaretinin takdire şayan olduğunu söyler. Şehrin teslim edilmesi karşılığında halka eman verileceğini söyler. Bunun üzerine elçiler korku içinde geri dönerler. Memlûk ordusunun gücünü görerek Akka şehrine dayanmış felaketin farkına varan kral üç gün kaldıktan sonra şehri terk etmiştir. 8 Mayıs 1291 Salı günü Müslümanlar önce Kral Hugue burcunu ardından İngiliz ve Kontes Bologn burcunu yıkmışlardır. Aziz Antuan kapısı ve Aziz Nikola burcu yanında bulunan surlar da daha sonra yıkılmıştır. 14 Cemaziyevvel günü Müslümanlar yollarını harap olan iç kısma doğru açarak ilerlemişler ve savunmacıları geri çekilmeye mecbur etmişlerdir. Meydana gelen bu değişimden sonra Hristiyanların maneviyatları da bozulmuş, korku ve ümitsizlik içine düşmüşlerdir.¹³⁴

Muhasara Akka halkının umutları ve güçleri tükeninceye kadar devam etmiştir. Muhasara esnasında geceleyin Haçlılar Memlûk askerine ani baskınlar düzenlemiş ve hezimete uğratmışlardır. 15 Nisan 1291 gecesi parlak ay ışığı altında Otto von Grandson tarafından desteklenen Templier şövalyeleri Hama ordusu üzerine bir çıkış hareketi yapmışlar ve Müslümanlar gafil avlanmışlardır. Ancak çadırlara ulaşıncı iplere takılmaları nedeniyle fark edilen Haçlılar, yok edilmişler ve bir kısmı ise kaleye kaçmayı başarmıştır. Hama sahibi Melik Muzaffer sabah olunca onların kesik başlarını kendi atlarının boynuna asarak sultana götürmüştür. Hama askerlerinin kazandığı bu başarı büyük memnuniyet meydana getirmiştir. 18 Mayıs 1291 günü güneş doğmadan Sultan Eşref ordusuyla birlikte Akka'ya doğru yürüyüşe geçmiş, Seher vakti üç yüz devenin üzerindeki köslere (küçük davul) aynı anda bir defa vurulmasını emreden Sultan, atına binerek fetih harekâtını başlatmıştır.¹³⁵

---

¹³⁴ Runciman, 353; Kılıç, 148.

¹³⁵ Aktan, 436.

1.2.1. Fetih Günü

Korkunç ses çıkararak dehşet hissi uyandıran kösler aynı anda vurmaya başlamıştır. Kös seslerinin şiddeti halkın moralini bozar. Bitişik düzendeki asker, şehre ve surlara dönünce Haçlılar kaçmaya başlarlar. Daha önce şehre hâkim olan devletler tarafından defalarca tahkim edilen kale surları hiç olmadığı kadar zarara uğramıştır. Haçlılar her ne kadar iç surları müdafaa etmeye çalışmışlarsa da pek mümkün olmamıştır. Çünkü Müslümanların saldırıları aralıksız devam etmiş, en seçkin birliklerini birbiri ardına göndermişlerdir. 18 Mayıs 1291 günü güneşin doğuşundan üç saat geçmeden Memlûkler Akka'ya hâkim olmuşlardır. Açılan gediklerden içeri giren memlûkler sancağı burca dikmişler, Müslümanların şehre hâkim olması ile deniz yolunu kullanarak kaçmak isteyen Haçlılar takip edilerek etkisiz hale getirilmişlerdir. Esir alınanların dışında çok azı kurtulabilmiştir. Eman verilerek teslim alınan on bin civarında insan, emirler arasında dağıtılmıştır. Mal, zahire, silah kısacası şehirde ne varsa ele geçirilmiştir. Bu esnada Hospitalier şövalyeleri ve Ermeniler iç kaledeki dört burca sığınarak buradan direnmeye başlamışlar. Sultan Eşref bunların teslim olmasını istemişse de hiçbiri aşağıya inmemiştir.¹³⁶

Savaş lanetlenmiş burç etrafında devam etmiştir. Templier ve Hospitalier şövalyeleri müdafilere yardım etmek için gelmişlerse de burç buna rağmen düşmüştür. Haçlılar son saldırıya geçmişler ancak onların bu cesaretleri bir fayda sağlamamış ve geri dönmek zorunda kalmışlardır. Kilisenin baş sorumlusu Villiam Ouf Bocu öldürülmüş, Hospitalierlerin en önde gelen kişisi John Ouf Filber ciddi şekilde yaralanmıştır. Süvariler ise mağlup olarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Lanetlenmiş burcun düşmesiyle birlikte aslında Akka'nın sonu gelmeye başlamıştır. Müslümanlar şehrin iç surları boyunca yayılmaya başlamışlardır. Burcun geri alınması için geliştirilen bir atak esnasında Mösyö Klermont hayatını tehlikeye atsa da hezimetini önleyememiştir.¹³⁷

Müslümanlar surlara saldırırlar. Aziz Nikola kapısını ele geçirdikten sonra şehirde karar kılarlar. Müslümanlar caddelerde ve sokaklarda kılıçlarla savaşmaya başlamışlar, kadınlar ve zayıf insanlar yanlarında taşıyamayacakları ağır eşyaları Haçlı

¹³⁶ Runciman, 350; Aktan, 435.

¹³⁷ Runciman, 354, 355.

tüccarlarına satarak gemilerle Akka'dan kaçmışlardır. Bu korkunç günde güneşin yükselmesi ile birlikte İslam sancakları Akka surlarında dalgalanmaya başlamıştır. Haçlılardan birçok insan kılıçla, ateşli oklarla ve mancınık taşlarıyla öldürülmüştür. Sayılamayacak kadar insan öldürülmüş bir o kadar da kadın, çocuk esir edilmiştir. Hatta Dımaşk köle pazarlarında cariyelerin fiyatı bir dirheme düşmüş, Akka'da daha önce hiçbir yerde görülmemiş ganimet elde edilmiştir.¹³⁸

Müslümanlar Akka fethinin ikinci gününde, dört burca sığınmış olan şövalyeleri ve Ermenileri muhasara etmişlerdir. Fetihden sonraki cumartesi günü Templier şövalyelerinin komutanı Butros, halkın Kıbrıs'a gitmesine müsaade edilmesi karşılığında kalenin teslim edileceğini bildirmiştir. Sultan, Haçlılara eman vermiş, Butros'la birlikte gönderilen yüz kişiden oluşan askeri birlik sultanın sancağını burca astıktan sonra kale kapılarını açmışlardır. Bundan sonra bazı istenmeyen olaylar vuku bulmuştur. Bazı Müslüman askerler Haçlıların mallarına kadın ve çocuklarına saldırınca Haçlılar burcun kapısını tekrar kapatmışlar, İslam sancağını yere atmış, içerde kalan Müslüman askerleri kılıçtan geçirmişlerdir.¹³⁹

Haçlılar direnmeye tekrar başlamışlar, yaşanan bu gerginlik üzerine burcun etrafında çarpışmalar tekrar meydana gelmiştir. Aynı gün Hospitalier şövalyelerine ait burçta bulunan Ermeniler, Zeyneddin Ketboğa aracılığıyla istedikleri eman verilince aşağıya inmişlerdir. Templier Şövalyeleri ve yanlarındaki halkın direnişi 20 Mayıs 1291 tarihine kadar devam etmiştir. Bu tarihte onlara da eman verilmiş ve istedikleri yerlere gitmelerine izin verilmiştir. Çıktıklarında Hristiyanlardan iki insanın öldürülmüş olmasına Eşref Halil çok hiddetlenmiştir. Geride kalanlar kardeşlerinin başına gelenleri görünce isyana başlamışlar, Müslümanlardan beş kişiyi kaçırarak kaleden aşağı atmışlar ve bunlardan ancak bir tanesi kurtulabilmiştir.¹⁴⁰

İç surlar üzerinde ve burçlarda 28 Mayıs 1291 tarihine kadar çarpışmalar devam etmiştir. Surun deniz tarafında çökmeler başlayınca buradan büyük bir geçit ele geçirilmiştir. Sultan iki bin adamıyla savunmacılara saldırıda bulunmak için bu gedikten geçerek yukarı çıkmıştır. 29 Mayıs 1291 Salı günü son burç da ele geçirilmiştir.

¹³⁸ Runciman, 355; el-Ulebi, 40.

¹³⁹ Runciman, 355, 356.

¹⁴⁰ Runciman, 354, 355; Aktan, 437.

Şövalyelerin sığındığı burç tam olarak bir hafta onların elinde kalmıştır. Haçlılar sultandan tekrar eman istemişler, Sultan Haçlıların bu taleplerini kırmamış ve onlara eman vermiştir. Aşağıya inen kadın ve çocuklara dokunulmamış ancak erkeklerin bazıları bütün önlemlere rağmen öldürülmüştür. Ancak verilen bu emana rağmen kaleden aşağıya inen iki binden fazla Haçlının öldürülmesine engel olunamamıştır. Bu öldürülme hadisesi Haçlılar kaleden inmeden önce Müslümanların eline geçmesin diye mallarını, mülklerini telef etmeleri, atlarını öldürmeleri sebebiyle meydana gelmiştir. Butros Sefiri ise Templierlere ait malları Sayda Kalesi'ne göndermiş ve böylece Müslümanların eline Haçlıların teslim ettiği bu burçtan hiçbir şey geçmemiştir.¹⁴¹

Malların imha edilmesine çok kızan Akboğa el-Mansuri kaleden inen Haçlıları kılıçtan geçirmiştir. Bunun yanında çok sayıda Hristiyan esir edilmiş, Surlar, kaleler, burçlar ve kiliseler yıkılmıştır. Akka'da surların yıkılması işiyle Emir Alemuddin ed-Devâdâr ve Emir eş-Şucâî görevlendirilmiştir. Surların ve burçların tahribi esnasında yıkılmış eski bir kilisenin içinde garip bir binada bulunan mezar sandukaları bulunmuştur. Akik taşına benzer, mermerden yapılmış bu mezardan kurşun bir tabla üzerinde bir kitabe bulunmuş, mezar, kitabe ve diğer buluntular Dımaşk ve Mısır'a nakledilmiştir.¹⁴²

Akka'nın fetih tarihi ile ilgili kaynaklarda tevafuk olduğundan bahsedilir. Fethin, Haçlıların işgaliyle aynı güne denk geldiği doğru değildir. Bir kaynağımızda belirtildiği gibi arada yüzyıl bir ay fark vardır. Çünkü Akka 12 Temmuz 1191 Cuma günü Haçlılar tarafından Selâhaddîn Eyyûbi'nin elinden alınarak işgal edilmiştir. Eşref Halil ise Akka'yı, kırk dört gün süren muhasaradan sonra 18 Mayıs 1291 Cuma günü ikindi vaktinde yeniden Müslümanlara kazandırmıştır. Ayrıca 17 Haziran 1291 Cuma gününe değil Pazar gününe denk geliyor. Aradaki bir aylık farkı göz ardı edecek olursak bu tür bir yorum fethi, sultan ve ordusunu yüceltmek adına yapılmış olmalıdır. Haçlılar Selâhaddîn Eyyûbi'den aldıkları şehri yine Salahaddin'e (Eşref Halil'in unvanlarından biri) teslim etmek zorunda kalmışlardır. Bundan dolayı Akka'ya Sultaneyn lakabı verilmiştir. Aynı şekilde o tarihte eman verildiği halde Müslümanları kılıçtan geçiren

¹⁴¹ Kılıç, 150.

¹⁴² Kılıç, 150, Rumca yazılan bu metin eş-Şucâî'nin eline geçmiş ve Rumca bilen birine okutulmuş. Buna göre 222 yılında yazılan metinde Müslümanların bir gün yeryüzünde küfrü kazıyacıkları, dinlerinin kıyamet gününe kadar sürecek en büyük din olacağı ve çeşitli iklimlere ve Franklara sahip olacakları mahiyetinde cümleler yazılmıştır.

Haçlılar bu tarihte yaptıklarının cezasını çekmişlerdir. Fetih tamamlandıktan sonra şehir, sultanın emriyle tahrip edilmiş, surlar, kiliseler ve diğer binalar yıkılmıştır. Burada esir alınanların çoğu İslam memleketlerinde bulunan kalelere nakledilmişlerdir.¹⁴³

Akka'nın fethi, Eşref Halil'in zaferler silsilesinin ilkini ve en önemlisini teşkil etmektedir. Kalavun'un vefatından sonra kısa zamanda idarenin düzenini sağlayan Eşref Halil, uzun zamandan beri alınamayan Akka fethini gerçekleştirmekle birlikte ününü göstermiştir. Bu fethin büyüklüğü uzun zaman şehrin Müslümanların elinde kalması ile daha da belirgin hale gelmektedir. Akka, Napolyon'un istilasına kadar Müslümanların elinde kalmıştır. Akka fethinde Memlûk ordusundan şehit düşen emirler arasında, Nakîbu'l-Asker İzzeddin Aybek el-İzzi, Emir Alemuddin Kuştoğdu, Seyfeddin Akkuş, Bedreddin Bilik el-Mes'ûdî, Şerefuddin Kran es-Sekizî, ismi belli olmayan dört kişi ve diğer askerler bulunmaktadır.¹⁴⁴

Sultan Eşref 5 Haziran 1291 Salı günü sabah erkenden Akka'dan ayrılmış ve ayın 12'sinde Dımaşk'a girmiştir. Dımaşk'ta hem Sultan'ın gelişi hem de elde edilen Akka zaferi dolayısıyla büyük bir coşku yaşanmış, caddeler, sokaklar, kemerler süslenmiştir. Sultan alayının arka kısmında prangalı Haçlı esirleri ve ters yüz edilmiş sancakları bulunuyordu. Sultan, Emir Seyfeddin Sencer eş-Şucaî'yi Dımaşk saltanat naibi olarak tayin etmiş ve makamına uygun olarak iktasını ve maaşını artırmıştır. Ayrıca Sencer eş-Şucaî'ye Sultana danışmadan hazineden istediği kadar harcama yetkisi verilmiş ve mutfak masrafları için her gün üç yüz dirhem tahsis edilmiştir. Emir Cemaleddin Akkuş el-Eşrefî, Kerek naibi olarak atamıştır. 18 Temmuz 1291 Çarşamba günü Sultan Mısır'a gitmek için Dımaşk'tan ayrılmış, 7 Ağustos 1291 günü sabahın erken vaktinde Kahire'ye ulaşmıştır. Babu'z Züvelye kapısından kaleye çıkmıştır. Sultan gelmeden önce şehir görülmemiş bir şekilde süslenmiş, halk Akka fethinden dolayı büyük sevinç yaşamıştır.¹⁴⁵

¹⁴³ Aktan, 437; el-Makrîzî, 765.

¹⁴⁴ İbn Tağriberdî, 8; el-Makrîzî, 765.

¹⁴⁵ İbn Tağriberdî, 5; el-Makrîzî, 767, 768; Aktan, 438.

1.3. AKKA’NIN ALINMASINI MÜTEAKİP BAZI SAHİL KENTLERİNİN FETHİ

1.3.1. Sur’un Fethi

Sultan Eşref Akka’da bulunurken Alemuddin Sencer es-Sayabi el-Çaşnigîr komutasında ordudan bir grup oluşturarak yol emniyetini sağlamak ve şehri sıkıştırmak için Sur kentine göndermiştir. Sur şehri de tıpkı Akka gibi sahil şeridinde bulunuyordu. Elbette ki konumundan dolayı korunaklı olmak zorunda idi. Akka şehri gibi Sur’da çok iyi bir şekilde tahkim edilmiştir. Sultan Eşref, muhasara esnasında hezimete uğrayan gemilerin Akka’dan ayrıldığını duyunca Sur ile Liman arasına yığınak yapmaya başlamıştır. Daha önce Akka’da Sultan Eşrefin yaptıkları hızlı bir şekilde yayılmıştır. Sultan’ın bu ünü Sur şehrinde de yayılmıştır. Sur halkı Sultan’ın yığınak yaptığını duyar duymaz mukavemet gösteremeyeceklerini anlayınca çaresizce eman istemek zorunda kalmışlardır.¹⁴⁶

Sultan Eşref, askeri bir müdahaleyi son çare olarak görmüş ve bu sebepten dolayı halkın can ve malına dokunmayacağını söylemiştir. Bunun üzerine şehri teslim etmeyi kabul etmişlerdir. Şehir herhangi bir mukavemet gösterilmeden teslim alınmıştır. Sur şehri çok yüksek bir mevkiye konumlandırılmış ve çok iyi korunan bir kaleye sahiptir ancak yine de Sultanla mücadele etmeyi göze alamamışlardır. Selâhaddîn Eyyûbi, sahil bölgesini fetih esnasında iki defa saldırı yapmışsa da şehrin güçlü savunması ve ulaşılmazlığı sebebiyle buraya eman vermiştir. Sultan Eşref zamanında ise fetih için alınan tertibat halkın korkuya düşmesine ve eman dilemesine neden olmuştur.¹⁴⁷

Sultan Eşref fetihden sonra surları ve binaları yıkmak üzere bir ekip hazırlatmıştır. Bu ekipte yer alan Emir Şemseddin Nebâ el-Hamadkâr şehri tahrip etmeye başlamıştır. Haçlılar daha önce Sur kentini burada vali bulunan İzzeddin Nebâ’dan para karşılığında almışlardır. Emir İzzeddin Nebâ şehri Haçlılara satarak Dımaşk’a gitmiştir. Şimdi şehrin tahrip edilmesi işini aynı aileden Şemseddin Nebâ’nın gerçekleştirmesi ilginç bir durumdur. Şehrin enkazından ve mermerlerinden birçoğu

¹⁴⁶ İbn Tağriberdî, 5, 6.

¹⁴⁷ İbn Tağriberdî, 6.

başka yerlere nakledilmiştir. Sultan Eşref'in, kolaylıkla ele geçirdiği bu şehirden sonra başka yerleri de ele geçirme azmi daha da artacaktır.¹⁴⁸

1.3.2. Sayda'nın Fethi

Sultan Eşref Halil'in ardı ardına yapmış olduğu hızlı fetihlerin ardından sıra Sayda şehrine gelmişti. Sayda şehrinin muhafazasında Templier Şövalyeleri görev almıştır. Sur şehrindeki gibi şehri teslim etmek yerine müdafaa etmek için direnmeyi seçmişlerdir. Sultan Eşref Halil, Dımaşk saltanat naibi olan Alemuddin eş-Şucaî'yi, Sayda burcunda direnişe geçen asileri muhasara etmek için görevlendirmiştir. 4 Recep Salı günü harekete geçen eş-Şucaî, Sayda'ya ulaşarak burcu muhasara etmiştir. Alemuddin Sencer eş-Şucaî'nin ani saldırısı karşısında şehir halkı Sayda'dan doksan metre uzaklıktaki deniz kalesine sığınmışlardır. Ancak Müslümanların kaleye ulaşmak için köprü yaptırması ile birlikte burada bulunan halk Tarsus'a kaçmak zorunda kalmışlardır. Alemuddin Sencer eş-Şucaî 15 Recep cumartesi günü fethi gerçekleştirmiştir. Şehri ele geçiren Alemuddin Sencer eş-Şucaî şehrin tahrip edilmesini emretmiştir. Bir hafta sonra eş-Şucaî Beyrut önlerinde görünmüş, Beyrut halkı onu karşılayarak itaatlerini bildirmişlerdir. Bazı insanların tutuklanması dışında bir hadise yaşanmadan 23 Recep tarihinde Beyrut'un fethi tamamlanmıştır. Şehir tahrip edilmiş ve katedral mescide çevrilmiştir. Eş-Şucaî, Sultan Eşref Dımaşk'tan ayrılırken, 27 Ramazanda şehre varmıştır.¹⁴⁹

1.3.3. Aslis Kalesi'nin Ele Geçirilmesi

Şam sahilinde bulunan, Hayfa ile Kayseriyye arasında bir kale olan Aslis (Atlit), Hısnu'l Ahmar kalesi olarak da bilinir. Haçlılar da farklı olarak Hısnu'l Haccac adını vermişlerdir. Memlûklerin fetih alanlarını genişletmesi ve sırasıyla sahil şeridindeki şehir ve kaleleri fethetmesiyle birlikte Haçlılar, buraların korunmasını sağlamak amacıyla Templier şövalyelerinin sayılarını artırmıştır. Bu kale Şam bölgesi için idari bir merkez haline dönüştürülmüştür. 690 yılı Şaban ayının başında Aslis Kalesi Emir Alemuddin Sencer eş-Şucaî tarafından teslim alınmıştır.¹⁵⁰

¹⁴⁸ İbn Tağriberdî, 7; el-Makrîzî, 765, 766; Aktan, 438.

¹⁴⁹ İbn Tağriberdî, 7; el-Makrîzî, 769; Aktan, 439; Holt, 95; İbnü'l-Furat, *Târih*, VIII, 121.

¹⁵⁰ İbn Tağriberdî, 9; el-Makrîzî, 766.

Akka'dan Aslis Kalesi'nin olduğu yerlere kadarki bölgelerin fethine dört ay gibi kısa bir sürede Haçlılardan ele geçirilmesi tesadüf değildir ve tamamen Memlûk Sultanı Eşref Halil'in başarısıdır. İşgal ettikleri toprakları Müslümanlara iade etmek zorunda kalan Haçlıların kimisi yerleşim yerlerinden uzak dağlara kaçarken direnmeye kalkanlar ise canlarından olmuşlardır. Kadınlar ve çocuklara dokunulmamıştır. Art arda gerçekleşen fetihlerden sonra Şam bölgesinde hayat normale dönmeye başlamıştır. Müslümanların karşısına dikilen Templier ve Hospitalier Şövalyeleri bu toprakları kaybettikten sonra Kıbrıs adasında toplanmışlar, Alman Toton Şövalyeleri ise önce Venedik'e ardından Prusya'ya gitmek zorunda kalmışlardır.¹⁵¹

1.3.4. Antartus (Tortosa)'Un Alınması

Antartus¹⁵² halkı, Aslis Kalesi'nin ele geçirildiğini duyunca kaçmaya başlarlar. Emir Seyfeddin Balaban et-Tabbâhî ordusunu hazırlar. 5 Şaban 690 Perşembe gecesi Antartus'u ele geçirince şehir halkı deniz yoluyla yakındaki Arvad adasına kaçır. Arvad adası Antartus'a üç kilometre mesafededir. Emir Seyfeddin Balaban oraya bir elçi göndererek kaçanların geri dönmesini sağlamıştır. Şam naibi Alemuddin Sencer eş-Şucâî 17 Ramazan 690 tarihinde Dımaşk'a dönmüş, fetih hareketinin duyurulması için fetihnameler gönderilmiştir. Arvad adası 702/1303 yılında Müslümanların eline geçtiğinde ise bütün sahil bölgesi Haçlılardan temizlenmiştir.¹⁵³

1.3.5. Rumkale (Kal'atü'r-Rum)'nin Fethi

Kal'atü'r-Rum¹⁵⁴, Fırat nehrinin batı yakasında nehrin Merzimen Çayı ile birleştiği noktada bulunmaktadır. Kalenin üç tarafı da sularla kaplıdır ve doğal bir yapısı vardır. Kale, sarp kayalıkların üzerinde konumlandığından dolayı tarih boyunca muhafaza edilebilmiştir. Kale, konumu ve yapısı itibariyle Hitit, Asur, Med, Pers gibi

¹⁵¹ Kılıç, 153.

¹⁵² Antartus, Suriye'nin sahile uzaklığı 2 km. kadar olan Ervâd adasının karşısında yer almaktadır. Bundan dolayı Grekçe de Ervad'ın karşısı anlamına gelen Antarados ismi verilmiştir. Milâttan sonra 346 yılında Bizans İmparatoru Konstantios burayı yeniden inşa etmiştir. 638 yılında Hz. Ömer'in halifelik döneminde şehir Ubâde b. Sâmî komutasındaki İslâm kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir. Adanın yerel halk şehri terk etmek zorunda kalmış bu sebepten dolayı Antartus uzun bir süre boyunca iskân edilmeden kalmıştır. Hz. Osman'ın halifeliği zamanında Suriye Valisi olan Muâviye, burada yeni bir müstahkem şehir kurmuş; Kıbrıs ve Ervâd adasının ardından iktâ tahsis etmiş olduğu askerleri buraya yerleştirmiştir. Bkz. Belâzürî, 190.

¹⁵³ İbn Tağriberdî, 9; el-Makrîzî, 769.

¹⁵⁴ Bugün Gaziantep ilimiz sınırları içinde bulunan Rumkale kaynaklarımızda Kal'atü'r-Rum olarak geçmektedir.

birçok tarihi devirlerde de adından söz ettirmiştir. Suriye bölgesinden Anadolu'ya geçiş güzergâhında adeta kilit bir noktadaki bu müstahkem kale Antik çağdan itibaren birçok devlet ve medeniyetin önem verdiği stratejik kalelerden biri olmuştur.¹⁵⁵ Memlûkler öncesinde Ermenilerin hâkimiyetindeki kalenin dini öneme sahip, katolikosluk merkezi olduğu görülmektedir. Suriye'yi güvence altına almak ardından Anadolu hâkimiyetini sağlayarak bölgede yuvalanmış olan Moğol ve Ermenilere karşı başarılar kazanmak isteyen Memlûk sultanları için Kal'atü'r-Rum'un stratejik önemi hemen ortaya çıkmıştır.¹⁵⁶

Kal'atü'r-Rum Ermenileri bu sıralarda Moğollarla birleşerek bölgede huzursuzluk çıkarmaya başlamışlardır. Müslümanların yollarını kesmiş, mallarını gasp edip onları esir almışlardır. 691 yılında Halep naibinin Eşref Halil'e bu durumdan şikâyet etmesi üzerine Sultan, Kal'atü'r-Rum fethini gündemine almıştır. Zaten bölgede kâfirlere ait Kal'atü'r-Rum haricindeki birçok kale ele geçirilmişti. Haçlılara karşı kazandığı zaferlerden sonra muhteşem bir törenle Kahire'ye dönen Eşref Halil etrafa zafer müjdeleri göndermiştir. Küçük Ermenistan Kralı Hetum'a gönderdiği mektup hem zaferi bildirmek hem de yeni seferin yönünü göstermek manasına geliyordu. Burası aynı zamanda Ermeni Kilisesi'nin patriklik merkeziydi. Eşref Halil 691 yılında Mısır'dan Şam'a gitmiş ve ardından da Şam ve Mısır orduları toplanmıştır.¹⁵⁷

Sultan Eşref Halil 16 Cemaziyelevvel 691 tarihinde Kal'atü'r-Rum fethi için Dımaşk'tan ayrılmıştır. Hama Meliki Muzaffer, Eşref Halil'i Hama'da mükemmel bir şekilde ağırlamıştır. Önce 4 Cemaziyelahir 691/Nisan 1292 Cuma günü Halep'e gitmiş, Halil Eşref buradan yoluna devam ederek Mısır, Şam, Halep, Hama ve sahil bölgesi askerleri ile birlikte 8 Cemâziyelahir/Nisan 1292 Kal'atü'r-Rum'a varmıştır. Kale koruma amacıyla Fırat nehrinin kenarında kurulmuştur. Sultan, yirmi tane mancınık kurdurarak şehri dövmeye başlamıştır. Diğer muhasaralarda olduğu gibi burada Hama ordusu kalenin doğu tarafına yerleştirilmiştir.¹⁵⁸

Muhasara esnasında Memlûk ordusunun içindeki Hama ordusunda bulunan Ebu'l-Fida savaş esnasında kaleye hâkim Cebelu Mutıl tepesinde olduklarından halkın

---

¹⁵⁵ Kılıç, 154.

¹⁵⁶ Kılıç, 154.

¹⁵⁷ Kılıç, 154.

¹⁵⁸ Kılıç, 154, 155.

koşuşturmalarını çok rahat bir şekilde görebildiklerini ifade etmektedir. Kal'atu'r-Rum'un fethedilmesindeki en büyük pay Dımaşk naibi Alemuddin Sencer eş-Şucâî'ye aittir. Dımaşk naibi Alemuddin Sencer eş-Şucâî demir zincirleri kale şerefelerine bağlayarak diğer ucunu toprağa sabitlemiştir. Bunun üzerine askerler çıkmış ve şiddetli çarpışmalara başlamıştır. Emir Bedrettin Bektaş'ın memlûklerinden Seyfeddin Akcaba kaleye çıkarak kahramanca savaşmıştır. Onun bu cesaretini gören Sultan ona hilat ve hediyeler göndermiş, ardından 11 Recep 691/28 Haziran 1292 cumartesi günü kalenin fethi gerçekleşmiştir. Memlûk ordusu ile savaşa tutuşan şehir halkı öldürülmüş, kadınlar ve çocuklar ise esir alınmıştır. Ermenilerin terk ettikleri ağırlıklar ganimet olarak toplanmış, elde edilen esirlerden bin yüz tanesi Sultan'ın Zerdhanesine gönderilmiştir. Kaleden kaçan bir grup, Kino Gulo'nun önderliğinde iç kaleye ulaşarak burada tutunamaya çalışmışlardır.¹⁵⁹

Kalenin muhasarası otuz üç gün sürmüştür. Fetihten sonra Sultan, kalenin adını Kal'atü'l-Müslimîn olarak değiştirmiştir. Savaş esnasında Emir Şerefeddin İbnü'l-Hatîr ve Emir-i Candar Şihabuddin b. Rukneddin şehit olmuşlardır. Etrafa fetih müjdeleri yollanmış, müjdeli haber Dımaşk'a ulaşınca şehir süslenmiş ve sevinç gösterileri yapılmıştır. Sultan Eşref Halil, Dımaşk naibi eş-Şucâî'ye mancınık saldırısı ile kalenin hasar gören yerlerinin ve yıkılan surlarının tamir edilmesi emrini vermiş, kalenin muhafazası için cephaneye ve iki yüz esir bırakılmıştır.¹⁶⁰

Sultan Eşref, fetih ardından kaledeki düzenlemeleri yaptıktan sonra 18 Recep cumartesi günü buradan ayrılarak Halep'e dönmüş, Şaban ayının sonuna kadar burada kalmıştır. Bu esnada Halep naibi Kara Sungur'u görevden alarak yerine Emir Şerefeddin Balaban et-Tabbâhî el-Mansûrî'yi tayin etmiştir. Şaddüdevâyin olarak Emir İzzeddin Aybek el-Mûsîlî'yi tayin ettikten sonra şehirden ayrılmıştır. Sultan Eşref Dımaşk'a girdiğinde yanında Kal'atü'l-Müslimîn fethinde ele geçen sayısız ganimet ve esir bulunuyordu.¹⁶¹

¹⁵⁹ Kılıç, 155.

¹⁶⁰ el-Makrîzî, 778; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. XIII, 346, 347; İbn Tağriberdî, 10, 11; *Başkumandan Simbat Vekayinamesi (951-1334)*, çev. Hrant D. Andreasyan, 54; Holt, 104, 105; Muammer Gül, "Mısır Memlûklerinin Hudud Kalesi Rumkale ve Anadolu'da Memlûk İzleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/2, 361, 362; Özaydın, "Halil b. Kalavun", 319.

¹⁶¹ el-Makrîzî, 778, 779.

1.3.6. Sis Seferi

Şehrin adı kaynaklarda *Sisa, Sisan, Sisia, Sisiye, Sision, Assis, Assisum, Kozan, Komnat, Hısn Sisiya, Sebastoz, Kastron, Sisuan, Ossia* gibi farklı isimlerde adlandırılmıştır. Sis Nehri'nin ve aynı zamanda bu nehrin bir kolu olan Antsmintsuk Deresi kıyısında, Sis Dağı'nın kuzeydoğu yamaçlarında ve deniz seviyesinden 290 metre yükseklikte bulunur. Sis ismi Sami kökenli olup rahip, din adamlarının yerleşim yeri anlamına gelmektedir.¹⁶²

Antik dönemlerde önce Roma daha sonra Bizans'a tabi olmuştur. Şehir VIII. yüzyıl başlarında Araplar tarafından işgal edilmiştir. O dönemin Arap tarihçileri, Sis nüfusunun büyük oranda Ermenilerden müteşekkil olduğunu belirtmektedir. 1198 yılında ortaya çıkan Kilikya Ermeni Krallığı döneminde özellikle Ermeni feodal beylerinin güçlenmesiyle birlikte en parlak dönemini yaşamıştır. Sis XII. yüzyıl ortalarından itibaren Kilikya Ermeni Rubinyan Beyliğinin merkezi, Kral II. Levon (1198-1219) zamanında ise Ermeni Krallığının başkenti olmuştur. Sis, I. Hetum'un krallığı yıllarında (1226-1270) ve halefleri döneminde daha da güzelleşip yapılandırılmıştır. Şehir, stratejik açıdan uygun bir yerde konumlanmıştır. Kıyıdan uzakta bulunduğundan dolayı daha korunaklıydı. İçinden geçen başlıca ticaret yollarından dolayı ekonomik ve kültürel açıdan gelişmiştir. Şehrin Jeopolitik yapısından dolayı Sultan Eşref Halil'in dikkatini cezbetmiştir. Bu sebepten dolayı Sultan burayı da fethetmek amacıyla hazırlıklara başlamıştır.¹⁶³

Sultan Eşref 1292 yılında, Emir Baydara'ya orduyla birlikte Dımaşk'a gitmesini emretmiştir. Sultan Eşref ise emirler ve yakın adamlarıyla birlikte Cemaziyevvel ayının başında Mısır'dan hareket etmiştir. Sultan, daha önce Şam'a giderken kullandığı yoldan farklı bir yol takip ederek önce Kerek'e gitmiş, burada genel gidişatı inceledikten sonra Dımaşk'a yönelmiştir.¹⁶⁴

Sultan Eşref, Baydara ve vezirden üç gün sonra şehre girmiştir. Burada Sis bölgesine bir sefer yapılması emrini vererek hazırlıklara başlanmasını istemiştir. Hazırlıklar devam ederken durumun ciddiyetini anlayan Ermeniler Sultan'a bir heyet

¹⁶² Kılıç, 155.

¹⁶³ Kılıç, 155, 156.

¹⁶⁴ Kılıç, 156.

göndererek anlaşma talebinde bulunmuşlar, Sultan ise bu talebe rıza göstermiştir. Ancak her ne olursa olsun sahip oldukları tüm kalelerin teslim edilmesini şart koşmuştur. Araya giren emirlerin görüşmeleri neticesinde Sis bölgesinde bulunan Behisna (Besni), Maraş ve Telhamdun'dan oluşan üç kalenin Memlûklere teslim edilmesi üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Emir Togan, kaleleri teslim almak için bu heyetle birlikte bölgeye gönderilir. Recep ayının başında Behisna'nın Memlûk devletine teslim edildiğini öğrenen halk büyük bir sevinç yaşar. Çünkü burada bulunan Müslümanlar üzerinde büyük baskılar vardır.¹⁶⁵

Şehir halkı tekrar can ve mal güvenliğine kavuşmuştur. Aynı şekilde bu üç kalenin teslim alınması Dımaşk başta olmak üzere İslam âleminde büyük sevince sebep olmuştur. Etrafa müjdeler yollanarak savaş yapmadan elde edilen bu yerlerin haberi ulaştırılmıştır. Emir Bedrettin Bektaş, Behisna naipliğine atanmış, daha sonra buraya kadı ve hatip tayini yapılmıştır. Emir Togan 28 Recep günü yanında Sis elçileri ve hediyelerle birlikte Dımaşk'a dönmüştür. Ancak Sultan'ın şehirden ayrıldığını öğrenen bu heyet itaatlerini ve hediyelerini arz etmek için onun peşinden gitmişlerdir. Artık Ermeni Krallığı da tıpkı sıkı bağlar kurmuş olduğu Frank devletleri gibi gittikçe küçülmeye başlamıştır.¹⁶⁶

1.4. HALİL B. KALAVUN

1.4.1. Meliku'l-Eşref Sultan Salahuddin Halil'in Şahsiyeti

Sultan Eşref Halil hislerini gizlemeyi sevmeyen, acele karar veren, kararını verdikten sonra asla değiştirmeyen yapıda bir insandır. Bu aceleciliğinden dolayı olayların sonunu, zamanın getireceği sıkıntıları hiç hesaba katmamıştır. Heyecanlı, yerinde durmayan bir sultandır. Eşref Halil zevkine düşkün bir insandır. Kahire'nin güzel havasını terk etmez ve Nil kenarında vakit geçirmeyi severdi.¹⁶⁷

Eşref Halil'in şiir ve edebiyata merakı vardır aynı zamanda *el-Kasdü'l-Celil min Nazmi's-Sultan Halili'l-Eşref* adıyla da meşhur bir divan yazmıştır.¹⁶⁸ Eser Beyrut'ta 1866 yılında basılmıştır. Ayrıca İbnü'l-Vahid'in *Nısfü'l-Ayş* adlı eserini ona ithaf

¹⁶⁵ Kılıç, 156.

¹⁶⁶ el-Makrîzî, 784; Holt, 104, 105.

¹⁶⁷ İbn Tağriberdî, 22.

¹⁶⁸ Özaydın, 320.

ettiğini bildirilmektedir.¹⁶⁹ Aklına bir fikir geldiğinde bunu ilgililerle istişare etmeden kesinleştirmiş ve uygulamaya koymuştur. İyi niyetli, yumuşak tabiatlı, samimi ve saf bir ruh hali vardır. Heybetli, iri yapılı, geniş çehreli ve güzel yüzlüdür. Parlak yüzünü çevreleyen sakalıyla bir sultan heybetine sahiptir. Cömerttir. Üç yıllık saltanatında orduya üç defa para dağıtmıştır. İlki tahta oturduğunda, ikincisi Akka fethine çıkarken, üçüncüsü Kal'atü'r-Rum fethine çıkarken dağıtılmıştır.¹⁷⁰

İbn Tağriberdi'nin ifadesine göre Memlûkler içerisinde en cesur Eşref Halil'dir.¹⁷¹ Eşref Halil devrinin son bulması belli bir süre fetih hareketlerinin yavaşlamasına neden olmuştur. İnsanları devamlı surette fetih hareketleri ile meşgul eden Eşref Halil, onların harekete hazır halde bulunmasını sağlamıştır. Saltanatı devam etseydi Irak ve diğer yerler Memlûk hâkimiyeti altına girebilirdi.¹⁷²

Kendi zamanında herhangi bir vergi yükümlülüğü getirmediği gibi babası ve Baybars döneminde alınan birçok vergiyi de ortadan kaldırmıştır. Onun zamanında devletin başlıca gelir kaynağı düşmanlardan ele geçirilen ganimet, tazminat ve vergilerden karşılanmıştır. Dış etkenler her ne olursa olsun dirayet, basiret ve cesaret sahibi bir sultan idaresinde zaferin ve başarının kazanılması mümkün hale gelmektedir.¹⁷³ Haçlılar bunu çok iyi bildiklerinden Akka, Sur, Beyrut ve Kal'atü'r-Rum'dan canlarını kurtarmanın derdine düşmüşlerdir.¹⁷⁴

Eşref Halil'den sonra Memlûk askeri gücü bölgesel savunma stratejisine dönüştürülmüştür. Bundan sonraki iki asır boyunca sadece sınır boylarında çatışmalar mevcuttur. Zaten sınırlar uzak noktalara vardıkdan sonra da Memlûk Devleti 923/1517 yılında Osmanlı Devletine boyun eğmek zorunda kalmıştır.¹⁷⁵ Eşref Halil'in saltanatı üç yıl, iki ay, beş gün sürmüştür, 13 Muharrem 693 cumartesi günü öldürülmüştür. Onun zamanında zulüm tekrarlanmamış, yeni vergi konmamış. Şam halkını her daim sevmiş, onlarda sultana her zaman muhabbet duymuşlardır. Sade bir hayat yaşamayı seven Eşref Halil tek hanımla evli kalmıştır. Emir Seyfeddin Nûke'nin kızı Erdekin ile nikâhları aile

¹⁶⁹ Özeydın, 320.

¹⁷⁰ İbn Tağriberdî, 21.

¹⁷¹ İbn Tağriberdî, 22.

¹⁷² İbn Tağriberdî, 22.

¹⁷³ Kılıç, 169.

¹⁷⁴ İbn Tağriberdî, 22.

¹⁷⁵ Kılıç, 169.

çevresinde bir düğünde Mansur Kalavun'un huzurunda kıyılmıştır. Düğün merasiminde emirlerden ve hanımlarından herhangi bir hediye kabul edilmemiştir.¹⁷⁶

Genel siyasetinde insanlara karşı müsamahakâr bir tavır sergilemiştir. Her hangi bir zulüm yaptığına dair bir bilgi mevcut değildir. Saltanatının ilk günlerinde vergi borçlarını yenilememiştir. Şam halkına karşı özel bir muhabbet duymuş ve bunu her zaman korumuştur. Yine ilk dönemlerinde Dımaşk'ta Babu'l-Cabiye'de her deve yükünden alınan beş dirhemlik vergiyi kaldırırken *"Halkımız üzerindeki bu zorluğu kaldırmamız gerekir, zira avam olsun havas olsun bize halkımızın duası gerekmektedir"* demiştir. Burada halkın memnuniyetini kazanma hassasiyetiyle hareket edilmiştir. Vergi yükünün kaldırılması ticaretin daha da canlanmasına vesile olmuş, halkı ticaret yapmaya teşvik etmiştir.¹⁷⁷

1.4.2. Devlet Adamlığı Ve Devlet Adamlarıyla Münasebetleri

Eşref Halil'in, devlet adamlarıyla münasebetleri şüphesiz onun ölümünde veya ölüm şeklinde büyük rol oynamıştır. Emirler arasında yapmış olduğu tayinler ve azillerin sonucunun nelere sebep olacağını pek hesaba katmamıştır. Bu sebepten dolayı emirler arasında kendisine karşı bir nefret doğmuştur. Eşref Halil kendi saltanatını ve idarenin maslahatını düşünmeden keskin kararlar almıştır. Bu ise daha önce bahsettiğimiz gibi onun aleyhine sonuçlanmıştır. Bu tarz keskin kararların bazıları Husameddin Toruntay, Vezir İbn. Sel'us, Saltanat naibi Baydara ve Husameddin Lâçin ile olan münasebetleridir. Eşref Halil, Toruntay'ı bertaraf ederken, Vezir İbn Sel'us'un yanlış yönlendirmesi sonucunda Baydara ve Lâçin'in kılıçları altında can verecektir.

Çeşitli tavsiyelerle Eşref Halil'in Dımaşk'ta ki divanlarını idaresi ile görevlendirilen İbn Sel'us kısa zamanda hızlı bir yükseliş yakalar. Kahire'ye gelerek buradaki divanlarla ilgilenen İbn Sel'us Memlûk ümerası tarafından hiç de hoş karşılanmaz. Oluşan tepkilere rağmen onunla çalışmaktan vazgeçmeyen Eşref Halil bu tepkilerin kurbanı olacağını hesap edememiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Kılıç, 170.

¹⁷⁷ İbn Tağriberdî, 22; el-Makrîzî, 791.

¹⁷⁸ Kılıç, 158, İbn Sel'us hakkında daha geniş bilgi için bak. Fatih Ayaz, "Memlûkler Dönemi Vezirlerinden İbnü's-Selûs (ö. 693/1294)", Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, V/1 (Adana 2005).

İbn Sel'us, Eşref Halil'in bölgede bulunan topraklarının idaresinde çok büyük başarılar göstermiş, büyük kazançlar temin etmiştir. Bu başarısından dolayı Eşref Halil onu Kahire'ye çağırarak buradaki divanının başına getirmiştir. Ancak İbn Sel'us, Toruntay'dan kaynaklanan sebeplerden dolayı sıkıntılar yaşamaya başlar. Sultan Kalavun tarafından ev hapis cezasına çarptırıldıktan sonra hem zorunlu ikametden kurtulmak hem de tehlikeden uzaklaşmak için 689 yılında hacca gider. Kalavun'un ölmesinden sonra Eşref Halil tarafından geri çağrılır. Eşref Halil onu Hicazdan çağırırken “*Ya Şukayr, Ey Hayrın yüzü, çabuk gel ki, biz iktidara geldik*” şeklinde çok büyük muhabbet duyduğunu göstermiştir.¹⁷⁹

İbn Sel'us Kahire'ye ulaştıktan sonra Eşref Halil ona hilat vererek 12 Zilkade 690 tarihinde vezirliğe atamıştır.¹⁸⁰ Vezirlik makamına getirilen İbn Sel'us daha önce hiçbir vezirin ulaşamadığı yüksek bir mevkie ulaşarak adeta Sultan gibi hareket etmeye başlar. İbn Sel'us'a sultanlara uygulanan protokol törenlerine yakın ölçüde tören yapılmıştır.¹⁸¹ Kendisine Sultana yakınlığından dolayı birçok memlûk tahsis edilmiştir. Ayrıca emirlerin işlerini düzenleme yetkisinin de ona verilmesi çok büyük tepkilere neden olmuştur. Baydara ve eş-Şucâî dâhil ümera, İbn Sel'us'un hizmetini yapmakla görevlendirildiler.¹⁸² Eşref Halil'in kısa zaman önce tanıdığı birini vezirlik makamına getirmesinin bir takım sebeplerinin olması gerekmektedir. Onun acele gelmesini isteyen sultan, İbn Sel'us'dan başkasına güvenmediğini ya da güvenemeyeceğini göstermiştir.¹⁸³

¹⁷⁹ Kılıç, 158.

¹⁸⁰ Kılıç, 158.

¹⁸¹ Makrîzî, 761. Bu durum, sultanın devlet memurlarına, Pazartesi ve Perşembe günü İbn Sel'us'un tören alayına katılmaları talimatı vermesine dayanmaktadır. İbn Sel'us kaleye çıkmak istediği zaman kapısında divan ve devlet görevlileri, Kahire ve Mısır valileri, müstevfi ve önde gelen insanlar (ayan) hazır bulunurlardı. Sonra dört mezhebin kadıları da ulaştıktan sonra hacibi, vezirin yanına girer ve “Allah efendimizi aziz kılsın, tören alayı tamamlandı” der. Tören alayının tamam olmasının işaretinin dört mezhep kadısının gelmesi olduğu anlaşılıyor. Bunun üzerine Vezir dışarı çıkar atına biner ve mevkilerine göre görevliler onun önünden geçerek hem törene katıldığını hem de tazimlerini gösterirler.

Protokol içinde vezire en yakın olan Şâfîî ve Mâlikî kadıdır ki ikisi beraber onun atının önünden geçerler ardından Hanefî ve Hanbelî kadıları, devlet görevlileri, müstevfi geçerdi. Aynı merasim vezir akşam kaleden evine döneceği zaman da tekrarlanırdı. Aynı insanlar dönüş esnasında da vezirin tören alayına katılmak mecburiyetindeydi. Vezirin evinden kaleye gidiş ve gelişinde icra edilen bu merasim onun kalede ikamet etmeye başlamasına kadar devam etmiştir.

¹⁸² Kılıç, 158.

¹⁸³ Fatih Ayaz, “İbn Sel'us”, *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. V/1, 102, 104; Cüneyt Kanat, “Bahri Memlûkler Zamanında Sultanlara ve Devlet Adamlarına Düzenlenen Bazı Suikastlar”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, İstanbul, 2000, C. III, 36; Makrîzî, 761.

Husameddin Lâçin gelince Dımaşk saltanat naibi olarak görev yaparken sultanla arasındaki ilk problem Akka muhasarası esnasında yaşanır. Emir Alemuddin Sencer el-Hamevi, Sultan Eşref'e Şam naibi Hüsameddin Lâçin'i kötölemeye başlar. Sencer el-Hamevi Sultanla Lâçin arasında laf götürüp getirerek aralarının bozulmasına neden olur. Bunun üzerine Sultan, Lâçin'i tutuklamaya niyetlenir ve Sultan, Lâçin'i tutuklatarak önce Safed kalesine ardından Kal'atü'l-Cebel'e göndererek hapsedirir. Lâçin'le beraber Emir Rukneddin Baybars da tutuklanmıştır. Bu iki emirin tutuklanmasında muhasara esnasında Akka halkından bazılarının öldürülmesinde ihmallerinin olması da etkili olmuştur. Lâçin'in yerine Dımaşk naipliğine Alemuddin Sencer eş-Şucâi tayin edilir. Hüsameddin Lâçin daha sonra Sultan tarafından affedilmiş ve onunla beraber Kal'atü'r-Rum fethine katılmıştır. Fetihten sonra sultanla beraber Dımaşk'a geldiklerinde sultana yönelik planları sebebiyle Rukneddin Tuksu ve Sungur el-Aşkar tutuklanırken başına gelecekleri tahmin eden Husameddin Lâçin batı yönüne doğru kaçmaya başlamıştır. Uzun bir süre haber alınamayan Lâçin, Araplar tarafından tanınmış ve ancak bu şekilde tutuklanıp Kal'atü'l-Cebel adı verilen yerde yeniden hapse konmuştur.¹⁸⁴

Dımaşk saltanat naipliğine Emir Seyfeddin Sencer eş-Şucâi tayin edilmiş ve makamına uygun olarak iktası ve maaşı da artırılmıştır. Ayrıca Sencer eş-Şucâi'ye Sultana danışmadan hazineden istediği kadar harcama yetkisi verilmiş ve mutfak masrafları için her gün üç yüz dirhem tahsis edilmiştir. 6 Şevval 691/ 20 Eylül 1292 Cumartesi tarihinde ise Dımaşk naipliğine Sencer eş-Şucâi'nin yerine İzzeddin Aybek el-Hamevi tayin edilmiştir. Eş-Şucâi bu sırada Kal'atü'l-Müslimin'de imar faaliyetleri ile uğraşmaktadır. Buradan ayrılp Dımaşk'a geldiğinde naiplik görevinden alındığı ona bildirilir. Balaban et-Tabbahi'nin yerine fütuhât naipliğine Halep naipliği ile beraber Seyfeddin Tuğrul el-İlgani getirilmiştir.¹⁸⁵

İnşa divanı sahibi Muhyiddin Muhammed b. Abdillâh b. Abdizzahir 15 Ramazan 691 tarihinde vefat edince Sultan onun yerine bu göreve oğlu Aleaddin Ali'yi tayin etmiştir. Daha sonra İbn Abdizzahir'den boşalan bu göreve Taceddin Ahmed b. Said b. Muhammed b. El-Esir et-Tenuhi getirilmiştir. Eşref Halil'in Divanu'l-İnşa ile ilgili şu faaliyetinden de bahsetmek gerekir. Kâtiplerin kitaplar üzerine lider manasında

¹⁸⁴ Makrîzî, 767.

¹⁸⁵ Makrîzî, 767, 768, 780.

ez-Zaîmî ibaresini koymalarına “ordunun benden başka lideri var mı?” diyerek yasaklamış ve bundan sonra kitapların üzerine onun isminin baş harfi olarak “H” işaretinin konulmasına başlanmıştır.¹⁸⁶

1.4.3. Meliku'l-Eşref Sultan Salahuddin Halil'in Öldürülmesi

Eşref Halil, 2 Muharrem 693/1294 yılında yanında Vezir İbn Sel'us Naibu's-Saltana Bedreddin Baydara ve diğer emirlerle beraber avlanmak için Giza'ya doğru yola çıkmıştır. İskenderiye ve Hamamat bölgesine gitmek istemişlerdir. Sultan İskenderiye'ye gitmeden önce orada kalması için mekânı düzenlemek, ihtiyaçları temin etmek kısaca gerekli hazırlıkları yapmak için İbn Sel'us'u önceden İskenderiye'ye gönderir. İbn Sel'us oraya vardığında Baydara'nın naiplerinin gelirlere ve sultana ait olması gereken yerlere el koyduklarını görünce durumu Eşref Halil'e bildirir. Eşref Halil okudukları karşısında hiddete kapılarak Baydara'yı çağırılmış ve emirlerin huzurunda ona ağır hakaretlerde bulunmuştur.¹⁸⁷

Ağır hakaretlerle aşağılanan Baydara ise yakın arkadaşları ile kaçış planları yapmaya başlamıştır. Yakın arkadaşları Husameddin Lâçin ve Karasungur gibi Eşref Halil'in mağdur ettiği insanlardır. Eşref Halil'den önce davranarak onu öldürme planları yaparlar ve uygun zamanı beklemeye başlarlar. Bu tuzaktan habersiz Sultan ise emirlerine iktalarına gitme izni vererek birkaç yakın adamıyla silahsız vaziyette kalmıştır. Yanında Emir-i Şikâr Şihabuddin el-Eşel vardır. Tervece'de çok fazla kuş bulunduğunu duydukları için oraya giderler. Atlarına bindikleri an kendilerine doğru gelen bir toz bulutu görünce bunun sebebini öğrenmek için Eşref Halil, Emir-i Şikâr'ı o tarafa gönderir. Emir oraya yaklaştığında gelenlerin Emir Baydara ve adamları olduğunu görür. Sultanın yanında küçük bir kılıçtan başka silahı yoktur. Sultana saldıran grubun içerisinde Naibu's-Saltana Baydara, Dımaşk naipliğinden azledilen Husameddin Lâçin, Halep naipliğinden azledilen Karasungur, Nevbet reisi Bahadır ve diğer emirler vardır. İlk saldırıya geçen Baydara olmuş ve sultana bir darbe indirerek elini koparmıştır. Daha sonraki darbelerde çok vahşice olmuş ve 12 Muharrem 693 günü öğle ile ikinci vakti arasında Sultan Eşref Halil'in ölümü gerçekleşmiştir. Çevresindekiler Baydara'yı sultan ilan ederek Melik Evhad lakabını verirler. Geceyi

¹⁸⁶ Kılıç, 163.

¹⁸⁷ Makrîzî, 792.

burada geçirdikten sonra atlarına binip Kahire'ye doğru yola koyulurlar. Bu toplantıda Baydara'nın Zeyneddin Ketboğa'nın nerede olduğunu sorması ve ardından "bu işte onun yeri var mıdır" sorusuna, "evet bu işe ilk işaret eden odur" ifadesi ilginçtir.¹⁸⁸ Zira aşağıda bahsedileceği şekliyle Ketboğa, Eşref Halil'in intikamını alacaktır.¹⁸⁹

Sultanın öldürüldüğünü öğrenen bin beş yüz atlıdan oluşan ve aralarında Zeyneddin Ketboğa, Üstadüddar Husameddin ve diğer emirlerden oluşan bu grup, efendilerinin intikamını almak istiyorlardı. Yapılan savaşta Baydara ve arkadaşları kaçmaya başlar ancak kurtulamaz, Böylelikle Baydara'nın etrafı sarılmış ve yakalanmıştır. Zeyneddin Ketboğa, Üstadüddar Husameddin ve diğer emirlerden oluşan bu grup, efendilerine yapılanın aynısıyla muamele etmişlerdir. Kafasını kestikten sonra mızrağın ucuna takarak Kahire'ye götürürler. Cizre topraklarına geldiklerinde Naibu's saltana olarak bırakılan Emir Alemuddin Sencer eş-Şucâî ilk başta bu grubu şehre almaz. Eşref Halil'in kardeşi Muhammed b. Kalavun'un tahta geçmesi konusunda anlaşma yaptıktan sonra onları Kahire'ye almıştır.¹⁹⁰

Melik Nasır Muhammed b. Kalavun 14 Muharrem 693 tarihinde Memlûk tahtına oturur. Sultanın öldürülmesi suçuna karışan Seyfeddin Nugayh, Seyfeddin Alınak, Alemuddin Altunbuğa el-Camedâr, Lâçin'in kölesi Şemseddin Sungur, Husameddin Toruntay es-Sakî, Muhammed Havacâ ve Seyfeddin Arus yakalanarak önce elleri kesilmiş sonra öldürülmüşlerdir.¹⁹¹

Her ne kadar da Eşref Halil'in Memlûk Sultanı olması sıkıntılı olarak görülse de Akka'nın fethi ve devamında yapmış olduğu fetihlerle Suriye'yi Haçlı kalıntılarından temizleyerek Akka fatihi olarak tarihe damga vurmuştur. Ahlaki yönden ve insani ilişkilerdeki kusurlarını yaptığı askeri başarılarla ikinci plana atmayı başarmıştır. Ortadoğu'daki üstün başarıları Haçlıların bir daha buralara geri dönme ümitlerini kırmıştır. Kal'atü'r-Rum gibi önemli toprakları Memlûk sınırlarına dâhil ederek huzursuzluk kaynağı Ermenileri buralardan defetmiştir.¹⁹²

¹⁸⁸ Makrîzî, 792; İbn Tağriberdî, 18.

¹⁸⁹ Makrîzî, 788, 792; İbn Tağriberdî, 14, 16; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C. XIII, 354; Kanat, 36.

¹⁹⁰ Makrîzî, 792

¹⁹¹ Makrîzî, 791, 793; İbn Tağriberdî, 16.

¹⁹² Makrîzî, 791, 792.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. AKKA FETHİ'NİN YANKILARI VE MEMLÛK-HAÇLI MÜNASEBETLERİ

2.1.1. Akdeniz Sahillerinde İlerleyiş

Memlûk Sultanı Baybars, Yafa, Antakya ve Cebel'de (Lazkiye) Haçlılara karşı büyük zaferler kazanmış fakat onları Suriye sahil şeridinde bulunan kalelerden tamamen çıkarmayı başaramamıştır. Her ne kadar bölgede hem Haçlılar hem de Memlûkler için çok kazançlı bir ticaret mevcut olsa da, sahil şeridinde bulunan Haçlı devletleri kimi zaman Memlûklere karşı Moğollarla işbirliğine gitmek ve kimi zamanda Memlûk tacirlerinin işlerini bozmak suretiyle tehlikeli de olabiliyorlardı. Nitekim kesin bir ittifak oluşturulmamış olsa da II. Humus Savaşı (1281) öncesinde İlhanlılardan bir elçilik heyeti Akka'ya giderek, Abaka Han'ın büyük bir orduyla Suriye'deki Memlûk topraklarına saldıracağını ve Haçlıların bu esnada kendilerine yardımcı olmaları gerektiğini bildirmiştir.¹⁹³

Sultan Kalavun (1279-1290) ise Haçlı tehlikesinin farkın varmış ve onlara karşı harekete geçmek için en uygun zamanın gelmesini beklemiştir. Sultan Kalavun'un bu bağlamda Haçlılar ve Moğollara karşı aynı anda cephe almaktan çekindiği görülmektedir. Bu nedenle Sultan Kalavun, II. Humus Savaşı sonrasında Moğol tehlikesi durdurulduğunda Haçlı devletleri üzerine harekete geçmiştir. 25 Mayıs 1285'de Merkab (Margat) kalesini 27 Nisan 1289'da da Trablusşam'ı (Tripoli) Haçlılardan almayı başarmıştır.¹⁹⁴

Şehrin Sultan Kalavun tarafından fethi Avrupa'da önemli bir tepkiye neden olmamıştır. Avrupa ülkeleri üzerinde asıl etkiyi gösterecek olan olay ise Akka'nın fethi olacaktır. Aziz Suryal Atiya'nın ifadesiyle "Akka'nın Mayıs 1291'de Mısırlılar tarafından fethedilmesi" Haçlı Seferleri tarihinde bir dönemin sonu ve yeni bir dönemin

¹⁹³ Aktan, 614, 616.

¹⁹⁴ Aktan, 614, 616; Abdullah Mesut Ağır, "Sultan Kalavun Devri Memlûk-İlhanlı Münasebetleri II. Humus Savaşı H.679 /M.1281", *Akademik Bakış*, Sayı 15 Ekim 2008, 5, 6.

başlangıcı olarak kabul edilebilir.¹⁹⁵ Trablusşam ise Batıdakiler için sadece “denizaşırı topraklarda bir şehir” (une cite d’outre mer)’dir.¹⁹⁶

Trablusşam’ın fethini takiben 1289’da, tepki olarak sadece İskenderiye’den Alanya’ya doğru gitmekte olan, ticari emtia yüklü bir Müslüman gemisi bölgedeki Ceneviz donanması tarafından ele geçirilmiştir. Zaccaria ailesinden olan Amiral Benedetto Zaccaria ve Ceneviz konsolosu olan Paolino D’Oria bu donanmada bulunmaktaydı. Esasında bu iki kaptan Trablusşam’ı Sultan Kalavuna karşı savunmaya geçmişlerse de bunda başarılı olamamışlardır.¹⁹⁷

Mağlubiyetin ardından üç gemiden oluşan filolarıyla Kilikya Ermenistan Krallığı tarafına hareketlenmişler, sonrasında Alanya’nın on mil açığında, İskenderiye’den gelen bir ticaret gemisini, içindeki değerli eşyalar ve mürettebatla birlikte ele geçirmişlerdi. Amaçları buraları yağma yapmakla birlikte, Wilhelm Heyd’in da belirttiği gibi Trablusşam’ın fethine tepki göstermekti. Ancak yapmış oldukları bu eylemler Mısır Sultanı Kalavun’u kızdırmaktan ve daha fazla motive etmekten başka bir işe yaramamıştır. Ceneviz yıllıklarından anlaşıldığı kadarıyla, Sultan bu saldırıya karşılık İskenderiye’de bulunan ve olaylardan habersiz olan Ceneviz tacirlerini hapse attırmıştır. Ticari kaygı ile hareket eden Cenevizliler ise işlerinin daha fazla bozulmasından korktukları için Alberto Spinola’yı elçi olarak Sultan’a gönderip Zaccaria’nın yakaladığı gemideki mürettebatı ve emtiayı Sultan’a teslim etmişlerdir.¹⁹⁸

Cenevizliler, Sultan’a elçi gönderip bir ticari anlaşma yapma yollarını arasa da, Trablusşam’ın Memlûk hâkimiyetine geçmesinden sonra Papa IV. Nicholas, denizaşırı topraklarda karakol vazifesi gören kentleri korumak için harekete geçmiştir. Çünkü Memlûklerin ilerleyişleri neticesinde Akka da dâhil olmak üzere bütün kentlerin kaybedilmesi kaçınılmazdı. Bu kentlerin elden çıkması batılılar için dini açıdan olduğu kadar ticari olarak da büyük zararlar anlamına geliyordu.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, New York 1965, 29.

¹⁹⁶ Sylvia Schein, *Fideles Crucis, The Papacy, The West, and the Recover of the Holy Land 1274-1314*, Oxford, 1991, 68.

¹⁹⁷ Heyd, 466.

¹⁹⁸ W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi, Çev. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 2000, 466.*

¹⁹⁹ Heyd, 466, 467.

Hindistan ve akabinde Kızıldeniz üzerinden Mısır ve Suriye'ye, Fırat üzerinden de İran'a ve Kuzey Suriye'ye ulaşan ticaret yollarından gelen yükte hafif pahada ağır olan ticari emtia Suriye ve Filistin sahil şeridindeki kentler vasıtasıyla batıya taşınıyordu. Bu yollara ek olarak Kefe'ye, Trabzon'a ve Ayas gibi Karadeniz'e açılan diğer önemli ticaret yolları olsa da bunlar sürat ve maliyet bakımından Mısır ve Suriye'ye ulaşan yollarla kıyaslanamayacak mahiyetteydi. Ayrıca Memlûk Sultanları Ayn Calut Savaşı'ndan (1260) itibaren yavaş yavaş Kilikya Ermenistan Krallığı'nın pazar kentlerini de zapt etmeye başlamış Batılı tacirleri kendi topraklarına yönelmek mecburiyetinde bırakmıştır. Böylece Memlûk sahillerinde bulunan bu kentlerin önemi giderek artmıştır.²⁰⁰ Ticari önemlerinin yanı sıra bu kentler konumları itibariyle askeri mahiyette bir üs vazifesi görmekteydiler. Olası Memlûk topraklarına bir Haçlı Seferi tertiplenecekse Suriye sahillerinde karakol vazifesi gören bu üslerin mutlak surette elden çıkmaması elzemdi.²⁰¹

Akka'nın da elden çıkmaması için Trablusşam'ın fethini takiben Papa IV. Nicholas bir Haçlı seferi tertiplemek istemiştir. Akka'yı muhtemel saldırılara karşı savunmaya hazırlamak istiyordu. Hedeflediği asker sayılarına ulaşmak için geniş çaplı bir çağrıda bulunmuş, fakat Batı Avrupa'dan gelen cevaplar hayal kırıklığından öteye gidememiştir. Çünkü kutsal topraklardaki kentlerin geleceği pek ümit vadetmemiştir. Sadece Venedikliler ve Kuzey İtalyan Devletleri bu çağrılara olumlu yanıt vermiştir çünkü onlarda Akka'da sahip oldukları mevcut ticari konumları kaybetmek istememişlerdir. Akka'yı muhtemel saldırılara karşı korumak için on beş gemiden oluşan ve içleri asker dolu olan bir donanma meydana getirilmiştir. Özellikle Lombardia ve Toskanalı askerlerden oluşan bu ordu Ağustos 1290'da Akka'ya ulaşmıştır. Avrupa kroniklerinin, 1290 Haçlı Seferi'ne katılan bu askerlere yönelik olumsuz bir bakış açısı vardı, onları ayaktakımları ve işsiz yığınları olarak tanımlamaktadırlar. Çünkü askerler Akka'ya ulaşır karaya ayak bastıklarında ortada bir Memlûk tehlikesi görmemişler, ancak şehirde yapacakları bir uğraş olmadığından ve geçimlerini de bir şekilde

---

²⁰⁰ Aziz Suryal Atiya, 17, 18.

²⁰¹ Aziz Suryal Atiya, 17, 18.

sağlamak zorunda olduklarından dolayı Müslüman tacirlere saldırmışlardır. Bu durum ise Sultan Kalavun'a mantıklı bir savaş sebebi vermiştir.²⁰²

Makrizî'de, H. 689 yılının Şaban ayında (Ağustos 1290), Akka Frenklerinin Müslüman tüccarlara saldırdığını ve onları öldürdüğünü haber vermekte, ayrıca Sultan'ın bu durum karşısında çok kızdığını belirtmektedir. Haberi alan Sultan Kalavun, ilk olarak Şam'a mektuplar yazmış ve mancınıklar ile silahların hazırlanmasını istemiştir.²⁰³ Akabinde Sultan, Akka'yı fethetmek için yola çıkmak istemişse de, Şevval'in sonlarına doğru yakalandığı hastalık nedeniyle vefat etmiş ve Akka'nın fethi halefine kalmıştır.²⁰⁴ Yerine geçen oğlu Melik Eşref Halil, babasının politikasına kaldığı yerden devam etmiştir.²⁰⁵ Akka Frenkleri özür dilemek için huzuruna gelmişlerse de, özürleri kabul edilmemiştir. Safer ayında (Şubat 1291) Akka'nın fethi için hazırlıklara başlanmış, ilk olarak Şam'dan tedarik edilen ağaçlar ile mancınıklar yapılmış ve gerekli olan askerler toplanmıştır. Tam 92 mancınıkla kale kuşatılmış; kırk dört günün sonunda Akka ele geçirilmiştir. Bunu müteakip civardaki diğer kaleler de teslim olmuşlardır.²⁰⁶ Böylece Kudüs'ün alınması ile başlayan bölgedeki yaklaşık 200 yıllık Haçlı varlığı sona ererken, sahil şeridi de tamamen Memlûklerin eline geçmiştir.²⁰⁷

2.1.2. Müslümanlara Ticari Ambargoların Uygulanması

Akka fethedildiğinde Papa halen IV. Nicholas'tır. Onun, bu mağlubiyet sonrası Mısır'a karşı 1293'te yapılacak yeni bir Haçlı Seferi çağrısında bulunmak ve ticari ambargo uygulamak dışında bir yaptırım bulunmuyordu.²⁰⁸ Ambargo fikri ise yeni bir şey değildi, aynı yöntem geçmişte Roma İmparatorluğu tarafından da uygulanmıştır. O dönemde bu yaptırım "Roma halkının düşmanlarına" at, silah, demir, kuresete vb. ürünlerin satılmasını yasaklamaya dayalıydı ve düşmanı savaş araç ve gereçlerinden mahrum bırakarak zayıflatmayı hedeflemekteydi. Geç Orta Çağ'da ise bu yasaklar papalık tarafından da kullanılmıştır. Roma döneminde halk düşmanlarına karşı

²⁰² Demirkent, 249; Schein, 69, 71.

²⁰³ el-Makrizi, 753, 754.

²⁰⁴ el-Makrizi, 753, 754.

²⁰⁵ Baybars el-Mansuri, Et-Tuhfetü'l-Mulukiyye f'd-Devleti't-Turkiyye, Çev. Hüseyin Polat, TTK, Ank. 2016, 117; İbni Tağrıberdi, 71.

²⁰⁶ el-Makrizi, 763, 765; Baybars el-Mansuri, 118, 119; İbni Tağrıberdi, 71.

²⁰⁷ Demirkent, 256.

²⁰⁸ Schein, 79.

uygulanan bir yasakken, Orta Çağ sonlarında din düşmanlarına yönelik bir yasak haline gelmiştir.²⁰⁹

Papa 1179'da III. Lateran Konsülünde, Hristiyanların, Müslümanlara her türlü savaş malzemesinin satışını durdurmaya çalışmıştır çünkü bu silahlar Hristiyanlara karşı kullanılabilirdi. IV. Lateran Konsülü ile I. ve II. Lyon Konsüllerinde (1245-74) Müslümanlara köle, silah, demir, kereste satan Hristiyanların aforoz edilmesi tartışılmıştır. Benzer cezaların Müslümanlar için tercümanlık yapanlar veya yardım edenler için de geçerli olması gerektiği kararına varılmıştır. Sonuçta Hristiyanlara, Müslüman ülkelerine gemi göndermek, onlarla ticaret yapmak tamamen yasaklanmış, böylece Müslümanların önemli ticari gelirlerden mahrum kalması ve Hristiyanların savaş gemilerinin sayısının artırılması hedeflenmiştir. Bunu, ticaret için kullanılmayan gemileri, savaş gemilerine çevirerek yapacaklardı.²¹⁰ Fakat alınan kararlar başarılı olamıyordu, çünkü mevcut ticaret çok kazançlıydı ve aforoz edilmeye bile değecek riskteydi. Papalık buna rağmen yasakları tekrar tekrar yayımlamıştır.²¹¹

Esasında bunların sürekli bir şekilde yayımlanması da yasakların bir anlamda geçersiz olduklarını göstermektedir. Çünkü tüccarları gelirlerinden mahrum etmek çok büyük sorunlar meydana getirebilirdi. Zaten savaşmaya Kutsal Topraklara gidecek Haçlıları da, geçimini deniz ticaretinde sağlayan denizci topluluklar taşıyordu. Bu sebeple onların işine yasak koymak pek geçerli olmuyordu. Bir örnek vermek gerekirse Papa III. İnnocent (1198-1216), yasaklar karşısında Venedik baskısını görünce geri adım atmış ve yasakları sadece savaş malzemelerinin satışıyla sınırlamak zorunda kalmıştır.²¹²

Sonuç olarak Akka'nın fethine kadar bu yasaklar sürekli tartışılmış ve genellikle sadece savaş malzemelerinin ticaretini kapsayacak bir şekilde devam etmiştir. Ancak fethi takiben Papa IV. Nicholas, daha önce 1289'da uygulamaya çalıştığı yasakları yeniden gündeme getirmiştir. 23 Ağustos 1291'de yaptığı bir resmi çağrı ile Sultan'ın

²⁰⁹ Geraud Poumared, Haçlı Seferleri'ne Son Çağrı, Yeniçağ Avrupası'nda Osmanlı İmgesi, Çev. İsmet Birkan, İletişim Yay, İst. 2010, 277, 278.

²¹⁰ Schein, 80.

²¹¹ Schein, 80.

²¹² Schein, 81.

ülkesine yapılacak ticareti tamamen yasaklamıştır.²¹³ Bu yasakları uygulayabilmek için de bir deniz filosunun oluşturulması kararlaştırılır. Oluşturulacak bu filonun amacı Doğu Akdeniz’de Memlûklerle ticaret yapan Hristiyanları engellemektir.²¹⁴

Donanma aynı zamanda Akka’nın düşüşüyle daha önemli hale gelen Kilikya Ermenistan Krallığı ve özellikle Kıbrıs’a gelecek tehlikeleri de engelleyecekti. Zaten 1268’de Antakya’nın Sultan Baybars tarafından fethedilmesiyle birlikte Ayas’ın Batılılar için değeri çok artmıştır. 1291 sonrasında ise, Akka’nın yerini alan Famagusta (Mağusa)’nın önemi artmıştır.²¹⁵ Bunun farkında olan Mısır Sultanları, Ermenistan Krallığı’na sürekli akınlar düzenlemiş ve Kıbrıs’a dair yeni planlar yapmışlardır. Papa IV. Nicholas, buralarında elden çıkma ihtimalinin telaşıyla, en azından genel bir Haçlı Seferi yapılincaya kadar bölgede güvenliği sağlamak için bir donanma oluşturulmasını emretmiş ve donanmanın başına Thodino’lu Roger’ı getirtmiştir.²¹⁶

Donanmanın finansmanı Tapınak ve Hospitailler şövalyelerinin ödeneklerinden kesilenlerle karşılanmıştır. Gemilere yerleştirilen savaşçılara Haçlı saygısı gösterilmiş, ancak Papa IV. Nicholas’ın 14 Nisan 1292’de ölümüyle planlar suya düşmüştür. Bunun üzerine oluşturulan filonun Cenova’daki kısmı, kardinaller tarafından Cenevizli Zaccaria ailesinden Manuel Zaccaria’ya ve Tedisio Doria’ya teslim edilmiştir. Onların emri altındaki donanmadaki gemi sayısı yirmiye çıkarılmış ve filo 1292’de Papa’nın ölümünü müteakip Kıbrıs’a gitmek üzere demir almıştır.²¹⁷

---

²¹³ Schein, 83.

²¹⁴ Fakat bu türden yasakları uygulayabilmek için Doğu Akdeniz’de oluşturulan bu filolar gerekenleri tam olarak yapamamıştır, çünkü Müslümanlarla ticarete devam eden Latinler, Kilikya ve Likya sahillerinin girintili çıkıntılı yapısından faydalanıp, kontrol filosundan kaçmak için gizli demir atına yerleri bulmuşlardır. Kıyı şeridindeki Portus Pisanorum (Pisalıların), Portus Prodensalium (Provensalleiin) ve Portus Januensis (Cenevizlilerin) limanları bu türden yerlerdi.

²¹⁵ Bölgeye 1340’larda seyahat eden Sudheimli Ludolf, Kıbrıs’ın zenginliğine değinmektedir. Bu zenginlik kuşkusuz Akka’nın Memlûkler’in eline geçmesiyle ilgiliydi. Çünkü Papaların Müslümanlarla olan ticarete yasaklar getirmesi, Batılıların talep ettiği baharat ve diğer ürünleri tüccarların Kıbrıs’tan almasını sağlamıştır. Bu dönemde Kilikya ve Suriye kıyı kentlerinden bu ürünler Kıbrıs’a getirilmiş ve buradan da batıya ihraç edilmiştir. Bu nedenledir ki Kıbrıs’ta, Ceneviz, Venedik, Florentina, Piza, Sicilya, Messina, Siraküza ve Palermolu vb. birçok şehrin taciri bulunmaktaydı. Peter W. Edbury, *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374*, Cambridge, 1991, 151; Eliyahu Ashtor, *Levant Trade in the Later Middle Ages*, Princeton University Press, New Jersey, 1983, 39.

²¹⁶ Schein, 77.

²¹⁷ Schein, , 77, 78.

2.1.3. Alanya Kuşatması

Akka'nın fethi sonrasında Hristiyanların Suriye'de sığınacakları bir avuç içi kadar toprak kalmamıştı. Buradan kaçanlar doğruca Kıbrıs'a sığınmışlardır. Kıbrıs kroniğinde acı bir şekilde izah edilen bu durum, Kıbrıs'ın halkını ve ekonomisini ilk etapta önemli derecede olumsuz olarak etkilemiştir. Bununla birlikte Ada'dakiler kaynaklardan anlaşıldığına göre, Sultanın Kıbrıs'a yapacağı bir saldırıdan da endişe duymuşlardır. Bu sırada Papa'nın²¹⁸ Kıbrıs'a yardım için gemiler gönderdiği haberi gelmiş ve bu durum Ada'dakileri umutlandırmıştır. Gerçekten de donanmanın asıl hedefi, zor durumda bulunan Kıbrıs'a ve Kilikya Ermenistan Krallığı'na yardım etmektir. Çünkü ileride Kutsal topraklar geri alınmak isteniyorsa, bu yerlerin elden kesinlikle çıkmaması gerekiyordu.²¹⁹ Yardım amacıyla oluşturulan bu donanma Papa IV. Nicholas'ın ölümünden bir süre sonra harekete geçmiş ve muhtemelen 1292 yılının yaz aylarında Kıbrıs'a ulaşmıştır. Burada ise Kıbrıs Kralı II. Henry on beş gemi silahlandırarak Ada'ya yardıma gelen donanma ile güçlerini birleştirmiştir. Böylece otuz beş gemiden oluşan bir Haçlı donanması oluşturulmuştur. Bunlar her ne kadar Ada'yı korumak için bölgede bulunsalar da, denize açıldıktan sonra Akka'nın fethine bir tepki olarak doğrudan Alanya Kalesi'ni kuşatmaya gitmişlerdir.²²⁰

Sefer hakkında bilgi veren *Templar of Tyre*, *Marino Sanudo* ve *Anonim Amadi* kroniğinde donanmanın harekât tarihleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu saldırıyı Akka'nın fethinin akabinde yapılan bir karşı hamle olarak ele almaktadırlar ve tam olarak tarih verilmesi de saldırı, bu üç kaynakta 1291 yılı olayları içerisinde aktarılmaktadır. Görüldüğü gibi bu olaylar Akka'nın Memlûkler tarafından fethi haberinin Papa'ya ulaşmasının hemen akabinde not edilmiştir. Ne Papa'nın Nisan 1292'deki ölümüne, ne de bu ölümü müteakip donanmanın Thodiolu Roger'dan Cenevizli Manuel Zaccaria'ya geçişine değinilmektedir. Dolayısıyla metinler Alanya Kalesi'ne yapılan saldırı için 1291 yılını işaret etmektedir. Ancak 1274'den 1314'e

²¹⁸ Daha önce açıkladığımız gibi Papa IV. Nicholas ölmüş olmasına rağmen kroniklerde donanmayı "Papa'nın gönderdiği" yazılmıştır.

²¹⁹ Kıbrıs, Akka'nın fethi sonrası çok daha fazla önem kazandı. Batı için artık doğudaki bir duvar ve son Hristiyan toprağı olarak görülmekteydi. Norman Housley, "Cyprus and the Crusades 1291-1571", *Cyprus and the Crusades*, Nicosia 1995, 188.

²²⁰ Bu faydasız saldırı Kıbrıs'ı tehdit eden Memlûk Sultanı'ndan intikam almaya yöneliktir. Harry Luke, "The Kingdom of Cyprus, 1291-1369" *A History of the Crusades*, 111, ed. Kenneth M. Setton, London, 1975, 342.

kadar geçen dönemdeki Haçlı saldırıları üzerine doktora tezi hazırlayan Sylvia Schein, bu donanmanın Papa'nın ölümünü müteakip Kıbrıs'a hareket ettiğini ortaya koymaktadır.²²¹

Bunların yanı sıra bu döneme dair çağdaş kaynaklarda daha kesin tarihler görebilmekteyiz. Nitekim Anonim Selçukname'de, El-Cezeri'nin (1260-1338) "Tarih-i El Cezeri" adlı eserinde ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın aktardığına göre Alemeddin el Birzali'nin "el-Muktefa fi'l Tarih" adlı eserinde Alanya Kalesi'ne yapılan saldırı için 1293 tarihi verilmektedir. Anonim Selçukname'de sadece 1293 tarihi verilmekteyken, El- Cezeri'de Alanya Kalesi'nin Mecdüddin Mahmud Bey'in orduları tarafından kurtarıldığı bilgisinin H. Cemaziyyelahir 692 (Mayıs 1293) tarihinde Şam'a ulaştığı kayıt edilmiştir. En kesin tarihi Alemeddin el-Birzali vermektedir. Ona göre Alanya H. Cemaziyelevvel 692'de (Nisan 1293) kurtarılmıştır.²²²

Netice olarak nihai tarihin Nisan 1293 olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Çünkü Papa'nın ölümünden bir süre sonra Nisan 1293'de Kıbrıs'a gelen donanma burada Kral II. Henry'nin de on beş gemi donatmasından sonra Alanya Kalesi'ne hareketlenmiştir. Bu süre zarfında gerekli önlemleri almak için kış aylarının geçmesini bekledikleri muhtemeldir. Çünkü Antalya Körfezi kış aylarında fırtınalarıyla ünlü olup bu durum donanmalar için oldukça tehlikeliydi. Bu yüzden dolayı kış aylarının geçmesini bekledikleri ve 1293'te baharla birlikte Alanya Kalesi'ne hücumla geçtikleri anlaşılmaktadır. Osman Turan, Şehabettin Tekindağ ve Işık Demirkent de bu sefer için 1292 tarihini kabul etmektedirler.²²³ Fakat bu tarihler daha önce bahsi geçen *Templar of*

²²¹ Schein, 77.

²²² Döneme çağdaş olan, Alemeddin el- Birzali'nin *el-Muktefa fi'l-tarih* adlı eserinde İ. H. Uzunçarşılı'nın aktardığına göre: Alanya'nın Haçlı ordusundan Nisan 1293 tarihinde kurtarıldığı kayıtlıdır, El-Cezeri'ye göre ise yaklaşık bir ay sonra, Mayıs 1293 tarihinde Karamanoğlu Mecdüddin Mahmud Bey'in kaleyi ele geçirdiği ve hutbeyi Memlük Sultanı adına okuttuğu bilgisi Şam'a ulaşmıştır. Döneme çağdaş bir başka kaynak olan Anonim Selçukname'de ise H. 692 (Muharrem ayının ilk 20 günü hariç 1293 yılına tekabül etmektedir.) yılı içinde Karamanoğulları'nın Frenklerden Alanya'yı geri aldığı kayıtlıdır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri*, Ank. 2003, 8; *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi* c. III, "Anadolu Selçukluları Gününde Mevlevi Bitikleri" 5, Çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ank. 1952, 63.

²²³ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İst, 2010, 622; Ş. Tekindağ, *Karaman Beyliği*, 13-15. *Asırda Cenubi Anadolu Tarihine Dair Tetkik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst. 1947, 37; Demirkent, 259; İbrahim Hakkı Konyalı, *Alanya (Alaiyye) Tarihi-Turistik Kılavuz*, Yayınlayan, M. Ali Kemaloğlu, İst. 1946, 81; Peter W. Edbury, *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374*, Cambridge, 1991, 102; 1293 tarihini kabul eden araştırmalar da mevcuttur. Hasan Taşkiran, "Karamanoğullarının Deniz Politikası ve Denizcilik Faaliyetleri Üzerine", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 43, Nisan 2017, 197.

Tyre, Marino Sanudo ve Anonim Amadi adlı batılı kaynaklar ışığında öne sürülmüştür. Yerli olarak nitelediğimiz Farsça ve Arapça tutulmuş döneme ait çağdaş kaynaklar bu seferin tarihi için H. 692/ M. (Nisan) 1293 tarihini vermektedir. Bu da tarihsel mantık açısından bakıldığında daha uygundur.

Görüldüğü üzere her ne kadar oluşturulan donanmanın amacı Kıbrıs ile Ermenistan'a yardım etmek olsa da, ilk iş olarak Alanya Kalesi'ne saldırmıştır. Peki, Akka'nın fethine karşılık neden Anadolu'da bir kaleye saldırmışlardır. Bu sorunun cevabı XIII. ve XIV. yüzyıldaki canlı olan Alanya-Mısır ticari ilişkisinde yatmaktadır. Kaynaklarda yer alan verilere bakıldığında özellikle XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Alanya'nın, Mısır Memlûkleri için öneminin arttığı görülmektedir. Özellikle Memlûk askeri teşkilatı için hayati öneme sahip olan köle sevkiyatının ve donanmanın ihtiyaç duyduğu kerestenin Anadolu'nun güney sahillerinden sevk edildiği görülmektedir. İbn Said el Mağribi (öl. 1286), bölgenin Anadolu Selçukluları zamanında akınlarla Türkleştiğini ve buraya yerleşen Türkmenlerin kereste sattıklarını belirtir, ayrıca bölgedeki savaşçı Türk beylerin uçlara (Akritai) akınlar yaparak çocukları kaçırp, bunları Müslümanlara sattıklarına değinmektedir.²²⁴

Alanya'dan büyük miktarda kereste yüklü gemilerin Mısır'ın Dimyat ve İskenderiye limanlarına gittiği 1320'lerde yazılmış olan anonim bir tüccar defterinde yazılıdır. 1330'lu yıllarda Alanya'ya ulaşan seyyah İbn Battuta ise "*Kahire, İskenderiye ve Suriye tüccarları bu şehre gelip alışveriş ederler. Kerestesi bol olduğu için buradan yüklenen balyalar İskenderiye, Dimyat ve öteki Mısır limanlarına gönderilir*"²²⁵ demek suretiyle Alanya-Mısır ilişkisine dikkat çeker. Tüm bu kayıtlar aslında XIII. yüzyılın sonlarından itibaren Alanya'nın ve çevresinin Mısır için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu açıdan Haçlıların Alanya Kalesi'ni ele geçirme girişimleri, Anadolu ve Mısır ticaret ilişkisini sekteye uğratmak ve bu sayede Memlûklere zarar vermek maksadını taşımaktadır. Bunun ise Akka'nın fethini takiben olması aynı zamanda bir misilleme hareketi olduğunu da açık bir şekilde göstermektedir.

Akka'nın fethinden hemen sonra 1293 tarihinde, Alanya Kalesi önlerine gelen ve karaya çıkan Haçlı donanması yaptıkları hücumla, deniz kenarında bulunan kuleyi

²²⁴ Claude Cahen, "İbn Sa'id sur L'Asie Mineure Seljuqide", TAD, 1968, IV /10-11, 42.

²²⁵ İbn Battuta, İbn Battuta Seyahatnamesi, Çev. A. Sait Aykut, YKY, İst. 2014, 274.

(muhtemeldir ki Kızıl Kule) ele geçirmişlerdir. Sonra diğer kuleyi de ele geçirmeye çalışmışlar, fakat bu sırada kaledekiler gerekli önlemleri almış ve dinç bir şekilde savunmaya geçmişlerdir.²²⁶ Zaten donanmadakiler, ilk kuleyi ele geçirmek için çok uğraştığından ve fazla güç kaybettiğinden, artık daha fazla zarar vermeyeceklerini anlamışlardır. Bu sebeple ele geçirdikleri kuleyi boşaltarak bir kazanç elde edemediği için geri çekilmek zorunda kalmışlardır.²²⁷

Anonim Selçukname'den Karamanoğullarının bu kuşatma sırasında Alanya'ya yardıma geldiğini ve kısmen Frenklerin ele geçirdiği şehri onlardan geri aldıklarını öğrenmekteyiz.²²⁸ Savunmaya yardıma gelen Mecdüddin Mahmud b. Karaman'dır. Onun ismini Frenklere karşı Alanya'yı savunduktan sonra Kahire Sultanı (Melik el-Eşref Halil) adına hutbe okutması nedeniyle görmekteyiz.²²⁹ Sonuç olarak şu kesinlikle söylenebilir; 1293 tarihinden itibaren artık Alanya'da Karamanoğulları hâkimiyeti başlamış ve Akdeniz sahil şeridindeki Selçuklu hâkimiyeti büyük oranda ortadan kalkmıştır.²³⁰ Burada yeri gelmişken şunu da belirtmek gerekmektedir, şimdiye kadar yapılan çalışmalarda 1293 Alanya ve İskenderiye Haçlı saldırısı, sadece Kıbrıs Kralı II. Henry'nin on beş gemi donatarak Alanya üzerine yaptığı bir sefer olarak ele alınmıştır. Hatta başka bir çalışmada Alanya'nın, Kıbrıs Krallığı'nın şövalye desteği ile Kilikya Ermeni Krallığı'na geçtiği Mecdüddin Mahmud Bey'in de 1293'de yaptığı saldırı ile Alanya'yı Ermeni ve Kıbrıs Krallığı'ndan geri aldığı iddia edilmiştir.²³¹ Ancak burada belirtildiği gibi bir durum söz konusu değildir. 1293 tarihinde yaşanan gelişmeler Akka'nın Memlûkler tarafından fethiyle ilgilidir. Fethi müteakip oluşturulan donanmanın Alanya'nın kuşattığı ve ardından Karamanoğlu Mecdüddin Mahmud Bey'in yardıma gelerek Haçlıları mağlup ettiği görülmektedir.²³²

²²⁶ Yazıcızade'nin Sultan Alaeddin Keykubat'a attettiği şu sözler kalenin korunaklı yönüne atf yapmasının yanı sıra, sadece deniz tarafından yapılan böyle basit saldırı ile ele geçirilemeyeceğinin kanıtı gibidir. "*Sultan Alaeddin Keykubad maşruk tarafından ulu ve kuvvetlu yağı (düşman) Rum Memalikine hücum idüb bizim evlad ve ahfadumuz mukavemet idemeyüb hezimet bulacak olurlarsa bazı(sı) bu kaleye (Alanya) ve bazı(sı) Sinob'a iltica kılalar*". Yazıcızade Ali, Selçuk-Name, haz. Abdullah Bakır, Ank. 2014, 179.

²²⁷ Templar of Tyre, 121-122 (525); Chronicle of Amadi, 224, (478).

²²⁸ "Frenkler denizden gelerek Alaiyye'yi aldılar, sonra Karamanoğulları bu şehri Frenklerden geri aldılar" Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi, c. III, 63.

²²⁹ Turan, 622; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri, Ank. 2003, 8.

²³⁰ Flemming, 63.

²³¹ Taşkiran, 197.

²³² Taşkiran, 197.

2.1.4. İskenderiye Baskını (1293)

Kaleden çekilen Haçlı donanması mağlup olmasına rağmen bununla yetinmeyerek İskenderiye'ye yönelmiş, fakat hiçbir başarı elde edemeden Kıbrıs'a geri dönmek zorunda kalmıştır.²³³ Kaynaklardan donanmanın sadece İskenderiye dışında birkaç gün beklediği, bir anlamda şehirdekilere gözdağı verdiği anlaşılmaktadır. Ancak bu hedeflerine ulaşamamış ve hiçbir zarar verememişlerdir. Donanma aslında Kıbrıs'ı ve Ermenistan Krallığı'nı korumak için Alanya ve İskenderiye saldırısına girişmiştir. Ancak bu türden saldırılar sadece başarılı olduğu zaman işe yaramaktaydı aksi takdirde Mısır Sultanı'nın öfkesini üzerlerine çekmekten başka bir faydası olmuyordu. Tam bu noktada N. Housley'in ifadesiyle Alanya-İskenderiye saldırısı, Kıbrıs'ın nasıl savunulamayacağına ibretlik bir örneğidir.²³⁴ Nitekim her ne kadar da diğer kaynaklar tarafından doğrulanmasa da, batı kroniklerinde Sultan Eşref Halil'in Alanya ve İskenderiye saldırısından sonra emirlerine yüz adet gemi yaptırarak Kıbrıs'a saldırı planları yaptığını görmekteyiz. Batı kroniklerinde bu durum şu şekilde açıklanmaktadır:

Marino Sanudo'da: "Sultan Eşref Halil emirlerini çağırarak Kıbrıs Adası'nı fethetmek istediğini belirtti, üç kere kızgın bir şekilde "Kıbrıs'a, Kıbrıs'a, Kıbrıs'a" diye yineledi. Bu görevin hızlı bir şekilde yerine getirilmesi için yüz gemi yapılması emrini verdi. Azametinden korkanlar sonunda emirlerini yerine getireceklerine dair söz verdiler. Birkaç gün aradan sonra Sultan yeniden emirleri bir araya çağırdı ve dedi ki: olmasını dilediği Kıbrıs'ın fethinden sonra bir düşünce kalbine girmişti, Bağdat bölgesi ona tabi olmalıydı. Emirler ise onun kendilerini böyle girişimlerle çok zorladığını ve tehlikeye maruz bıraktıklarını göreyerek onu öldürmeye karar verdiler ve bunu yaptılar. Çünkü o (Sultan) bir av esnasında pusuya düşürülerek öldürüldü. Sonrasında emirler arasında hangisinin lider olacağı konusunda büyük bir tartışma ortaya çıktı."²³⁵

Templar of Tyre'da: "Efendimiz Hz. İsa'nın dünyaya gelişinin 1291. Yılında Hristiyan Suriye'yi yok eden Kahire Sultanı, İskenderiye'yi kuşatan gemileri gördü, size bahsettiğim gibi (Alanya saldırısı sonrası) Sultan bundan dolayı öfkeleni ve korktu ve

²³³ Templar of Tyre, s. 122 (525); Chronicle of Amadi, s. 224, (478); Marino Sanudo, The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross Liber Secretorum Fidelium Crucis, Çev. Peter Lock, Ashgate, Farnham 2011, 370.

²³⁴ Norman Housley, "Cyprus and the Crusades 1291-1571", Cyprus and the Crusades, Nicosia 1995, 189.

²³⁵ Marino Sanudo, The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross Liber Secretorum Fidelium Crucis, Çev. Peter Lock, Ashgate, Farnham 2011, 371.

Kıbrıs'ın kendisine daha fazla zarar vereceğini düşünür. Böylece emirlerini topladı ve onlara Kıbrıs'ı kesinlikle alacağını söyledi. Bu maksatla yüz emrine, her birinin kendi yeteneklerine göre yüz gemi yapılması emrini verdi. Ondan çok korkan emirler bunu kabul ettiler. İştittiğiniz gibi Sultan Kıbrıs'a sığınmış olan yoksul mülteciler de dâhil olmak üzere tüm Hristiyanları yok etmek niyetindeydi. Fakat merhamet dolu tanrı, size anlatacağım şekilde olacakları ters yüz etti.”

“Bir kez daha Sultan emirlerini topladı ve onlara şöyle dedi: emirlerim, Kıbrıs'ı aldıktan sonra kendime uygun büyük bir iş başarmanın beni memnun edeceğine karar verdim. Bu yüzden beni takibe hazırlanmanız gerekmekte, çünkü Halifenin koltuğuna oturmak için Bağdat'a gitmek ve orayı almak istiyorum. Emirler Sultan'ın kalkıştığı böyle ağır ve tehlikeli girişimi gördüklerinde, kendi aralarında Sultan'ı öldürmeyi tartıştılar çünkü onun kibrine katlanamıyorlardı ve yemin ederek aldıkları kararı uygulamaya karar verdiler. Sultan bir gün ava çıktığında emirler ona saldırdılar ve onu öldürdüler.²³⁶

Anonim Amadi Kroniğinde: “Suriye'den Hristiyanları kovan Mısır Sultanı, yukarıda duyduğunuz gibi Kıbrıslıların İskenderiye'yi kuşattıklarını gördüğünde, emirlerini topladı ve onlara dedi ki: Her şeyden önce Kıbrıs'ı almak istiyorum. Yüz emrine yüz gemi yapması emrini verdi. Ondan korkan emirler bunu yapacaklarına dair söz verdiler. Başka bir nedenle Sultan emirlerini topladı ve dedi ki: Emirlerim, Kıbrıs alındıktan sonra büyük bir işi başarmaya karar verdim ve sizin, Bağdat'ı alıp Emirler bunu duyunca ve Sultan'ın böyle zor ve tehlikeli bir girişim planladığını görünce kendi aralarında konuştular ve onu öldürmeye karar verdiler. Emirler birbirilerine yemin ettiler ve bir gün Sultan'ın evinde ona saldırdılar ve onu öldürdüler”²³⁷denilmektedir.

Kroniklerde bahsedildiği gibi, özellikle İskenderiye'ye Haçlı Donanması'nın gelmesi ve burada gövde gösterisi yapması üzerine Sultan çok sinirlenmiş ve hedefine Kıbrıs'ı koymuştur. Akabinde de Bağdat'ı almayı hedeflemiştir. Fakat bu uzak görüşlü Sultan'ın Kıbrıs planı başarılı olamamış ve bir kuş avı esnasında Emir Baydara, Emir Lâçin ve Karasungur tarafından öldürülmesiyle (13 Aralık 1293) tamamen ortadan kalkmıştır.²³⁸

²³⁶ Templar of tyre, 122.

²³⁷ Chronicle of Amadi, 224.

²³⁸ Demirkent, 259; Makrizi, H. 693 yılında Emir Baydara'nın, Emir Lâçin ve Karasungur ile birleşerek, bir kuş avı esnasında Sultan'ı öldürdüklerini yazmaktadır, fakat Kıbrıs' a ve Bağdat' a yapılacak olan bir seferden bahsetmez, İbn Tağrıberdi de seferlerden bahsetmez. Makrizi, 788, 790.

2.2. DOĞU AKDENİZ'DE MEMLÛK-BATI ANADOLU BEYLİKLERİ-HAÇLI MÛNASEBETLERİ

I. Haçlı Seferiden (1095-1099) sonra İslam sınırları içerisinde farklı milletlerden Haçlı Devletleri kurulmaya başlamıştır. Bu Haçlı Devletlerinin vasıtasıyla, İslam dünyası ve Hristiyan âlemi arasında ilişkiler giderek artmaya başlamış, kültürler birbirlerinden etkilenmiştir. Müslümanlar ve Hristiyanlar arasındaki düşmanlık zamanla yerini ticari ihtiyaçların da artmasıyla birlikte siyasi ilişkilere bırakmıştır. Bu gelişmelerden dolayı her iki taraf arasında on yılı bulan ateşkes anlaşmaları imzalanmış ve bu anlaşmalar duruma göre uzatılmıştır.²³⁹

Doğu dünyasının hükümdarları XII. ve XIII. yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu Haçlı Devletleri, Batı Avrupa Devletleri Kilikya ve hatta Ermeni Krallığıyla hem diplomatik hem de ticari faaliyetler içerisine girmişlerdir. Batı Avrupa'da yer alan Devletler arasında Ceneviz, Venedik ve Aragon Cumhuriyetleri ile nispeten daha iyi ilişkiler kurulmuştur çünkü coğrafi konumdan dolayı en çok bu devletlerle ticari faaliyette bulunulmuştur. Bununla beraber bu ticari ilişkilerin asıl geliştiği dönemler ise Memlûklerin Haçlıları Suriye'den çıkarmasından sonra ki dönemlere tekabül eder. 1293 yılından sonra da Memlûk Devleti ile Doğu Akdeniz'de İtalyan Devletleri ticari ve diplomatik ilişkiler için adımlar atmış ve bahse konu bu gelişmelerin sonucunda XIV. yüzyılda özellikle Doğu Akdeniz dolaylarındaki devletlerle olan münasebetlerden sonra olası savaş durumlarında Müslümanlara karşı Haçlı Seferleri düzenlenmesi yada Hristiyanlara karşı Cihat yapılması gibi düşünceler önemini yitirmeye başlamıştır.

Memlûkler kuzey yönünde ilk olarak Haçlı Devletleriyle meşgul olmuşlardır. Suriye sahillerine kadar gelip buralara yerleşmiş olan Haçlılara zaman içinde son verilmiştir. Fakat Memlûk donanması, Eyyûbi Devleti dönemindeki gibi XIII. yüzyılda da Suriye ve Filistin'de Haçlı ittifaklarına karşı caydırıcı bir tehdit oluşturamamıştır. Gerçekten Eyyûbiler döneminde, Tel Aviv'in güneyinde bir sahil şehri olan Askalon'a 1247 senesinde ve Memlûk Sultanı Baybars devrinde 1270 yılında Kıbrıs istikametine

---

²³⁹ Holt, 156, 168.

olmak üzere, Mısır'dan deniz seferleri düzenlenmiş olsa da bu seferler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁴⁰

Sultan Baybars bu başarısızlık üzerine Kıbrıs Kralına bir mektup yazmış ve “*Size göre sizin atlarınız donanmanız, bize göre de bizim donanmamız süvarilerimizdir*” diyerek denizciliğe ve donanmaya karşı olan tutumunu gözler önüne sermiştir. Nitekim Sultan Baybars'ın bu tutumunu destekler nitelikte olan konu ise; memlûkler döneminde Haçlı Devletleri, karadan yapılmış olan seferler sayesinde küçültülebilmüş, deniz üzerinden yapılan saldırılardan donanmanın da yetersiz olmasından dolayı Haçlıların limanı olan kentlerine karşı bir üstünlük sağlanamamıştır. Şüphesiz ki Memlûkleri başarıya ulaştıran asıl etken karada sağlamış oldukları üstünlükleridir. Müslümanlar çoğu zaman karadan kale duvarlarını aşarken, o kaleleri savunan düşman askerleri denizden kurtarılmışlardır. Nitekim Lazkiye, Akka, Trablus, Ayas gibi önemli yerler karadan fethedilmiştir.²⁴¹

Memlûkler Akka limanına ciddi zararlar vererek moloz dökmüş ve limanı kullanışsız hale getirmiştir çünkü Memlûk Devleti Akka'da kalan son Haçlı kalıntılarını atarak bir daha Akka'yı kaybetmek istememişlerdir. Hatta daha önemli bir gelişme de Dimyatın olası Haçlı saldırılarına karşı 1250 senesinde yerinden kaldırılarak başka bir konuma taşınmasıdır. Sultan Baybars Nil Nehri üzerinden ani bir Haçlı saldırısıyla karşılaşmamak için nehrin Dimyat kolunu daraltmıştır. Buradan gelebilecek olan Frenk gemilerini görebilmek için Reşid Limanı'na yüksekçe bir minare yaptırmıştır. Nitekim İbn Battuta Akka'ya seyahati sırasında Akka Limanı'na ancak küçük gemilerin girebilecek kadar dar olduğunu ifade etmiştir.²⁴²

Selâhaddîn Eyyûbi, 1187 yılında yapılan Hittin Savaşı'nın ardından ele geçirmiş olduğu Askalon'u herhangi bir Haçlı saldırısına karşı kullanılamaz hale getirmiş ve bundan da önemlisi yapmış olduğu bu hareket kendisinden sonraki dönemlerde Müslümanlar tarafından uygulanmıştır. Buna en somut örnek olarak 1191 ve 1322 yılları arası Mısır Sultanları, Filistin ve Suriye sahillerinde Haçlılardan ele geçirdikleri

²⁴⁰ David Ayalon, “Memlûkler ve Deniz Kuvvetleri”, (çev. Salih Özbaran), *İUEFTD*, S.XXV, 1971, 44; Altan Çetin “Memlûklerin Kıbrıs ile İlişkileri”, *Adalya*, S. 14, 2011, 329.

²⁴¹ el-Makrizi, 616, 618.

²⁴² Muhammed et-Tanci b. Battuta, *Tuhfetu'n-Nuzzar fi Garaibi'l-Emsar*, c. I, sad. ve haz. Mumin Cevik, İstanbul 1983, 45.

kaleleri imha ederek kullanılamaz hale getirmişlerdir. Limanların hepsini yerle bir ederek liman girişlerini moloz yığınlarıyla doldurmuşlardır. Bu kalelerden Askalon Kalesi ve Kayseriya tamamen yok edilmişken Yafa ve Akka kaleleri de küçük birer liman şehri olarak kalmışlardır.²⁴³ Bu örnekler Memlûklerin Haçlılara karşı denizlerde girişmiş oldukları mücadelelerde Memlûklerin denizcilik politikaları ve donanma gücü hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Doğu Akdeniz kıyılarında Memlûklerle Haçlılar arasındaki diğer bir önemli olay ise 1292 senesinde dönemin Kıbrıs Kralı II. Henry'nin İskenderiye'ye karşı düzenlemiş olduğu Haçlı seferidir. Bu sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu başarısızlığın ardından II. Henry 1308 yılında altmış parçadan oluşan bir donanma hazırlatarak Avrupa Devletleriyle anlaşmış ve Dimyat'a saldıracağı haberlerinin yayılmasından dolayı Memlûkler bazı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Bu ve benzeri olaylar dışında ilişkiler, I. Pierre 1359 yılında Kıbrıs tahtına geçene kadar çalkantılı bir şekilde devam etmiştir.²⁴⁴

2.2.1. Memlûkler ve Batı Anadolu Denizci Beylikleri

2.2.1.1. Memlûk-Menteşeoğulları Münasebetleri

Memlûklerin Batı Anadolu Beylikleri ile kurmuş oldukları ilişkileri, onların denizler üzerinde genel politikası ile ilgili önemli ipuçları vermektedir. Anadolu'da bulunan Türkler 1266 senesinde Batı Anadolu'da başlatmış oldukları fetih hareketlerinin sonucu olarak 1300'lerin başında bir iki yerin haricinde geri kalan kısımlarda hâkimiyet kurmuşlardır.²⁴⁵ Bu gelişmelerden de anlaşılacağı üzere Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra Menteşe Beyliği'nin de Batı Anadolu'da kurulmuş olan beyliklerden birisi olduğunu anlamaktayız.²⁴⁶ Milet taraflarına yerleşmiş olan²⁴⁷ Menteşe Beyliği, 1300 senesi öncesinde de fetihler yapmış, Rodos'a ve hatta

²⁴³ Ş. Turan, *Türkiye – İtalya İlişkileri* c. I, Ankara 2000, 96, 97.

²⁴⁴ Çetin, 327, 344.

²⁴⁵ Mikhael Doukas, *Tarih Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, (çev. Bilge Umar), İstanbul 2008, 4, 5; Mükrimin Halil Yinanç, *Düsturnamei Enveri'ye Medhal*, İstanbul 1929, 20.

²⁴⁶ Holt, 178; Wilhelm Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, 597; Paul Wittek, *Menteşe Beyliği*, cev. Orhan Şaik Gokyay), Ankara 1944, 65, 67, 160, 171; Oluş Arık, "Menteşeoğulları", *Tarihte Türk Devletleri*, c. II, Ankara 1987, 504.

²⁴⁷ el-Kalkaşandi, Ahmed b. Ali, *Subh el-A'sa fi Sinaat el-İnşa*, (yay. Muhammed Abdurrahul İbrahim), Kahire 1913-1920. c. V, 348.

onun civarında bulunan adalara kadar seferlere çıkmıştır. Aynı dönemlerde Menteşeoğulları donanması da Adalar Denizi'nde en güçlü Türk kuvveti konumundadır.²⁴⁸

Menteşeoğulları, donanmasının üstünlüğü sayesinde Adalar Denizi'nde 1300'lü yılların başında Rodos Adası'nı fethetmiş ve adayı on yıl boyunca hakimiyet altında tutmuşlardır.²⁴⁹ Giderek güçlenmeleri ve etkinliklerinin artmasıyla da Aydınoğullarına ve daha sonraki dönemlerde yani 1364 senesinde Memlûklere bile yardım etmişlerdir.²⁵⁰ Memlûk Devletinin bahsi geçen tarihten yaklaşık 140 yıl sonra Rodos Adasını kuşatması ve burayı almaya çalışması,²⁵¹ Menteşe Beyliği'nin denizler konusunda ne kadar ileri görüşlü olduklarını ortaya koymaktadır. Memlûklerin, Menteşeoğulları'ndan yardım istemesi Memlûklerin XIV. yüzyılda Doğu Akdeniz'de etkin bir konumda olmak istemelerinin önemli bir göstergesi olmaktadır. Rodos'un fethi ile gücünü ispatlamış olan Menteşeoğulları 1306'da Sakız Adasına saldırarak büyük bir zafer almışlar ve çok sayıda ganimetle geri dönmüşlerdir.²⁵²

Memlûk Sultanı Eşref Halil tarafından 1291 yılında Akka'dan atılan Saint Jean Şövalyeleri önce Kıbrıs'a yerleşmek istemişler, buradan umduklarını bulamayınca Rodos'a taarruz düzenleyerek buraları yurt edinmek istemişlerdir.²⁵³ Akka'nın düşmüş olması, başta Kıbrıs adası olmak üzere Batılı Devletlerin yönlerini Anadolu sahilleri ve ayrıca Adalar Denizine çevirmelerine neden olmuştur.²⁵⁴ Nitekim 15 Ağustos 1310 yılında Saint Jean Şövalyeleri Papa ve hatta Fransa Kralı'nın da desteğini alarak Rodos'a saldırmışlar ve yaklaşık dört yıl sonra Rodos'un tamamını ele geçirmişlerdir. Menteşeoğulları'nın hakimiyeti altında bulunan Sakız Adası'nın da akıbeti aynı olmuş ve Menteşe Beyliğinden alınmıştır. Menteşeoğlu Orhan Bey Cenevizlilerden destek alıp Sakız Adası'nı geri almak istemişse de Papa V. Celemens'in 1312 yılındaki müdahalesi

²⁴⁸ Wittek, 111.

²⁴⁹ Kanat, 393.

²⁵⁰ Heyd, 599; Makrizi'den naklen İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, Ankara 1988, 145.

²⁵¹ Kanat, 392, 406.

²⁵² Heyd, 556.

²⁵³ Baybars el-Mansuri ed-Devadar, 278.

²⁵⁴ Heyd, 397, 398, 407; Şihabeddin Tekindağ, "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İUEFTD*, S. XXV, 1971, 26.

sonucunda bu girişimler başarısız olmuştur. Sakız Adası'nı alma girişimi 1320 yılında bir daha gündeme gelmiş fakat yine başarılı olunamamıştır.²⁵⁵

Memlûklerin Akka'yı Haçlıların elinden almasıyla başlayan bu süreç Mentешеoğulları'nın aleyhine olmuştur. Nitekim Memlûklerin Mentеше Beyliğinin Haçlılar ile olan mücadelesinde söz konusu beyliğe bir yardımlarının olup olmadığına dair herhangi bir bilgi mevcut değildir.

2.2.1.2. Memlûk-Aydinoğulları Münasebetleri

Mentешеoğulları Beyliği'nin yanı sıra başka bir Batı Anadolu Beyliği olan Aydınoğulları beyliği XIV. yüzyılda denizlerde etkin olmaya çalışmıştır. Aydınoğulları Beyliğinin 1308 yılında Birgi ve çevresinde kurulmuştur. Beylik 1330 yılına gelindiğinde İzmir'de ve Selçukta²⁵⁶ donanmasını konuşlandırmıştır. 1334-1348 yılları arasında Umur Bey zamanında beylik Ege'nin korkulu rüyası haline gelmiştir. Umur Bey o dönemlerde Kıbrıs tahtında bulunan IV. Hugh ile de bir deniz savaşı yapmıştır.²⁵⁷

Mentешеoğulları ve Aydınoğulları beyliklerinin yanı sıra Antalya bölgesinde Tekeoğulları Beyliği ve Alaiye'de yani günümüz Alanya taraflarında Karamanoğulları Beyliği mevcuttur. Biraz daha kuzeyde Foça kıyılarında Saruhanoğulları Beyliği'ne, Edremit'te ise Karesioğullarına ait limanlar vardır. Bu üsler, Anadolu'nun güney ve batı sahillerine dizilmiştir ve Karadeniz veya Girit'ten, Akdeniz taraflarına gitmekte olan Bizans ve Batı Devletlerine ait gemileri rahatça hedef alabiliyorlardı. Söz konusu bu üsler Türk denizci beyliklerine Doğu Akdeniz bölgesinde hem stratejik stratejik hem de lojistik üstünlük kazandırmıştır. Türk denizci beyliklerinin bu durumu üzerine Venedik, 1339 senesinden itibaren gemilerini silahlandırma yoluna gitmiştir. Cenevizliler de benzer tedbirleri alırken, grup olarak hareket etmeye çalışmışlardır. Her iki İtalyan devleti de, ticaret gemilerinin eşlik etmesi bakımından silahlı gemiler bulundurmışlardır. Ayrıca kontrolleri altında bulunan adaların kritik noktalarına tophaneler kurmuşlardır. Yaşanan bu olaylar üzerine ticari seferler sık sık

²⁵⁵ Elizabeth A. Zachariadou, "Atina Katalanları ve Ege Bölgesinde Türk Yayılmasının Başlaması", (çev. Serdar Çavuşdere), *AUDTCFTD*, c. 28, S.45, 236.

²⁵⁶ el-Kalkaşandi, 348, 367; Cahit Telci, *Ayasuluğ*, İstanbul 2010, 25, 28.

²⁵⁷ Yinanç, 24, 33, 39, 41; Ebru Altan, "Kıbrıs Haçlı Krallığı 1191- 1489", *Türkler*, c. 6, Ankara 2002, 699; Cüneyt Kanat, "Bahri Memlûklar Zamanında Hüküm Süren Çerkez Asıllı Bir Sultan: Baybars el-Çaşnığır 1309-1310", *TİD*, S. XIII, 1998, 108.

ertelenmek zorunda kalmıştır. Güvenlik önlemlerinin yetersiz kalmasından dolayı da deniz sigortası kullanımı artmıştır. Söz konusu bu gelişmeleri sadece Türklere bağlamak yanlış olur. Hristiyan korsanlardan dolayı da bu durumlar zirve yapmıştır. Venedik ve Cenevizliler bu durumdan kurtulmak için çareyi Aydınogulları ve Menteşeoğulları Beyliği ile ticari anlaşmalar yapmak mecburiyetinde kalmışlardır. Bu bağlamda Selçuk ve Balat'ta konsolosluklar açılması gündeme gelmiştir. Nitekim bu düşünceler proje olarak kalmamış ve gerçekleşmiştir.²⁵⁸ Bu anlaşmalara ek olarak Aydınogulları ve Katalanlar da ittifak yapmışlardır.²⁵⁹

Türkler ve Batılı Devletler çok fazla ilerlediğinden dolayı, XIV. yüzyılın başında Haçlı propagandisti olan Marino Sanudo Torsello isimli İtalyan 1318 yılından önce yazmış olduğu *Secreta Fidelium Crucis* adlı kitabında gelecekte olası bir Haçlı Seferinde Türk denizci beylerinin Haçlıların müttefiki olabileceği ihtimaline değinmiştir.

Görüldüğü üzere Latinler, halifeliğin merkezi olan Memlûk Devleti'ne karşı olası bir Haçlı seferinde Batı Anadolu'daki Türk beylikleri ile ittifak yapma ihtimalini yüksek görebilmektedirler. Fakat bu dönemde henüz Memlûk Devleti'nin denizlerde Batı Anadolu Beylikleri ile gerçekleştirmiş oldukları bir ilişkileri yoktur.

Haçlı donanması Aydınogulları Beyliği'ne ait donanmayı İzmir'de beklenmedik bir şekilde ateşe vermiştir. Bu olay üzerine Aydınoglu Umur Bey, İzmir'in güney kesimlerini²⁶⁰ ele geçirmek üzere hazırlıklara başlamıştır. Bu hazırlıklar kapsamında Saruhanoğulları ve Karesioğulları Beylerinden yardım istemiştir. Sivas ve Kayseri bölgeleri hakimi Eretna Bey'e elçi göndermiş, kaleyi kuşatmak maksadıyla mancınık yapabilen ve bu mancınıkları kullanabilen ustalar getirtmiştir.²⁶¹ Fakat bu kuşatma girişimi başarılı olamamıştır. Haçlıların İzmir'i ele geçirmiş olması İslam dünyasında büyük tepkilere neden olmuştur. seyyah İbn Battuta, 1348 yılındaki Suriye seyahatinden dönüşünde Aydın Beyliği'ni ziyaret ederek 1344 yılında İzmir Kalesinin nasıl

²⁵⁸ Halil İnalçık, "The Emergence of The Ottomans", *The Cambridge History of Islam*, c. I/A, Cambridge 2008, 271.

²⁵⁹ Yinanç, 41.

²⁶⁰ Buradan kasıt, "Liman Kalesi"dir. Bkz, Necmi Ülker, *İzmir Şehri Tarihi*, İzmir 1994, 7.

²⁶¹ M. Fahrettin Kırzioğlu, "Eretna-Oğulları", *Tarihte Türk Devletleri*, c. II, Ankara 1987, 500; Yinanç, 54.

düştüğünü ve Umur Bey'in nasıl mücadele ettiğinden bahsetmiştir.²⁶² Bu olayın dikkat çeken noktası ise şudur; İslam dünyasını derinden sarsan böylesi önemli bir olayda, zor durumda olan Umur Bey'in o dönemin en güçlü İslam ülkesi kabul edilen ve aynı zamanda da hilafetin merkezi konumundaki Memlûklerden yardım istememiş olmasıdır. Umur Bey kendisine komşu olan beyleri ile birlikte Eretna Beyin de yardımına başvurmuştur. Menteşe Beyliği o dönemde daha önce de bahsedildiği gibi güçlü bir donanmaya sahiptir ve Aydınoğulları Beyliği'ne de yardım etmiştir.²⁶³

Aydınoğulları Beyliği başka devletlerden yardım istemesine rağmen Memlûk Devleti'nden yardım istememesi, Memlûklerin denizcilikte hangi noktada olduğuna dair bizlere fikir verebilir. Memlûklerin denizcilikte ileri bir seviyede olmadıklarını bu sebepten dolayı da Umur Bey tarafından yardım talebinde bulunulmadığını söyleyebiliriz.

2.2.2. Memlûklerde Denizcilik ve Denizcilik Politikaları

XIV. yüzyılda birkaç mektuplaşmanın haricinde Memlûk Devleti ile Batı Anadolu Beyliklerinin yapmış oldukları herhangi bir ittifakın varlığı bilinmemektedir.²⁶⁴ Memlûk Devleti daha önce bahsi geçen limanların tahribi konusunda olduğu gibi Akka'da Haçlılara ait kalıntıları yok ettikten sonra olası bir saldırıyı kaybetme korkusundan dolayı Akka limanını tahrip ederek liman girişine moloz dökmüş ve limanı kullanım dışı bırakmıştır. Bu tedbirleri alan kişi ise Moğollar karşısında Memlûkleri tekrardan ayağa kaldıran ve Memlûklerin ikinci kurucusu kabul edilen Sultan Baybars'ın kendisidir. Demek ticari gemilerin Nil üzerinden geçemeyecek olması onu pek ilgilendirmemiştir.²⁶⁵ Buna benzer bir tavrı 1308 senesinde Sultan Baybars el-Çaşnıgir de sergilemiştir. Böyle gelişmeler aslında Memlûklerin sahillerde ne kadar çekingen kaldıklarını gösterir. Öyle ise Memlûkler denizlerde nasıl bir politika

²⁶² Edirneli Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, yay. Atsız, İstanbul 1972, 38; İbn Battuta, *Tuhfetü'n-Nuzzar*, c. I, 210; Halil İnalıcık, "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", *Uluslar Arası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu Bildirileri*, Balıkesir 2005, 27; Hayati Tezel, *Anadolu Türkleri'nin Deniz Tarihi*, c. I, İstanbul 1973, 34.

²⁶³ Zeki Velidi Togan, "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti 1", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, c. I, İstanbul 1931, 33.

²⁶⁴ el-Kalkaşandi, 17.

²⁶⁵ Heyd, 476.

izlemişlerdir? Asıl amaçları Ortadoğu topraklarını Haçlılara karşı savunmak olan Memlûklerin denizlerdeki politikasının üç ana gayesi vardı;

1-) Daha önce 1291 senesinde Suriye-Filistin kıyılarından tamamen uzaklaştırılan Haçlıların olası geri dönüşlerinin önüne geçmek. Bu bağlamda onlardan arda kalan limanları kullanılamaz hale getirmek. Düşmanın faydalanmasının önüne geçmek amacıyla bütün ürünleri, kaynakları ve hatta tesisleri kullanım dışı bırakmak ya da imha etmek. Bu davranış Memlûkler tarafından sıkça uygulanmıştır. Bu gaye uğruna yıkılmış olan limanların yerine karayla sahili birbirine bağlayan kemerler yapılmış ve bu kemerler askeri unsurlarla güçlendirilmiştir.

2-) Memlûkler sahillere özellikle stratejik noktalara aktif olarak kullanılmayan filolar yerleştirmişlerdir. Bu şekilde göstermelik te olsa denizcilikte ne kadar aktif olduklarını göstermeye çalışmışlardır. Bu şekilde gözdağı vermeyi amaçlamışlardır. Bu filolar kullanılmadıkları için zamanla çürümüşlerdir. Sırf bu yüzden dolayı Memlûkler beş altı defa böyle sahte donanma oluşturmak durumunda kalmışlardır.²⁶⁶

3-) Memlûkler denizcilikte çok gelişmiş olan özellikle İtalyan şehir devletleriyle ticari antlaşmalar imzalamışlardır. Aragon ve Venedik gibi bu alanda güçlü devletlerde bu anlaşmalarda yer alan önemli ülkeler olmuşlardır. Bu anlaşmaların asıl sebebi ise kendilerine karşı yapılması olası Haçlı Seferlerine karşı Avrupa'nın dahili sorunlarına müdahil olmaktır. Bu durum ise Memlûk Devletinin denizcilikte üçüncü önemli amacını oluşturmuştur. Bu amaçlardan yola çıkarak Memlûk Devleti'nin denizcilik politikasına ilişkin ulaşılabilecek en genel sonuç, İslam topraklarının yeniden Haçlı saldırılarına uğramasını önlemektir.²⁶⁷

Anadolu Beylikleri ile Memlûklerin Doğu Akdeniz'de başlatmış oldukları ticari ilişkiler birtakım siyasi gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen ticari münasebetlerde İtalyan şehir devletleri gibi batılı devletler başrol oynamıştır. Memlûklerin batılı devletlerin aracı olması talebinde bulunması veya bu gelişmelerde batılı devletlerin başrol oynamasına izin vermesinin asıl önemli sebebi, daha önce de bahsedildiği gibi olası Haçlı Seferlerine karşı Avrupa'nın yeniden bir araya gelmesine

²⁶⁶ Ayalon, 39, 50.

²⁶⁷ Ağır, 100, 101; Albrecht Fuess, "Rotting, Ships and Razed Harbors: The Naval Policy of the Mamluks", *Mamluk Studies Review Back*, c. 5, 2001, 46.

engel olma düşüncesidir.²⁶⁸ Batılı devletlerle kurulmuş olan ticari ilişkiler, beraberinde siyasi ve askeri yakınlaşmalara da sebep olmuştur. Bu cümleden hareketle daha önce çatışma halinde olan Sultan Kalavun ile Cenevizliler 1290 senesinde bir anlaşma imzalamış ve bu anlaşmanın içeriği de hem siyasi hem ticaridir.²⁶⁹

Memlûklerin denizlerde iddialı bir konuma gelmeyi düşünmesi durumunda karşılarında Papalık, Katalanlar, Kıbrıs Krallığı ve İtalyanlar daha sonraları ise Rodos Şövalyeleri gibi hem büyük bir güç olma hem de tecrübe bakımından kendilerinden çok daha üstün ve her an olası bir ittifaka hazır olan devletlerle boy ölçüşebilmesi gerekmektedir. Fakat Memlûk Devleti söz konusu bu durumu göze alamamışlardır. Çünkü Memlûk donanması çoğu zaman savaşıma hazır olan bir donanma hiç olamamıştır. Sahillerde konuşlandırılmış olan filolar ise sadece göstermelik olarak orada durmuşlardır. Ancak şiddetli bir saldırı söz konusu olursa işte o zaman bir filo inşa etme çabasına girer ve denize indirebilirlerdi. Nitekim Memlûkler 1365 yılında Kıbrıslıların İskenderiye'ye hiç beklenmedik bir şekilde baskınından sonra her ne kadar bu devletlerle mücadele etme noktasında eksik kalacak olsa da büyük bir donanma oluşturma işine girişmişlerdir. Nitekim yetersiz gelen bu donanmayı kullanamadıklarından dolayı ve donanmanın üretim kalitesinin düşük olmasından dolayı gemiler zamanla çürümeye başlamıştır.²⁷⁰ Memlûklerin denizlerde bu kadar etkisiz kalmasının neticesi olarak İslam ülkelerinin bölgesel ve kısıtlı olarak yapabildikleri deniz ulaşımında bile Avrupalı devletler asıl kontrol sahibi olmuşlardır. Tüm bu anlatılanlara bir kenara bırakacak olsak bile Memlûkler zaten teknik açıdan da Avrupalıların bir hayli gerisinde kalmışlardır.²⁷¹

Papalığın Memlûklere karşı başlatmış oldukları ticari ambargolar, Mısır'ın denizlerden ablukaya alınmak istenmesi bile her ne kadar etkisiz kalmış olsa bile Memlûklerin denizlerde bir gücü ve ticaretini olduğunun göstermektedir. Fakat bahsedilen bu deniz gücü Avrupa denizciliğinin göstermiş olduğu bu önemli yükseliş karşısında oldukça yetersiz kalmıştır. Öyle ki döneminin Memlûk Sultanı 1450 yılında tahıl ve çeşitli malzemeler temin etmek için uğramış olduğu İskenderiye limanından bir

²⁶⁸ Fuess, 45, 71.

²⁶⁹ Heyd, 465, 474.

²⁷⁰ Ayalon, 44.

²⁷¹ John H. Pryor, *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş*, çev. Füsün Tayanç-Tunç Tayanç, İstanbul 2004, 26.

Dubrovnik gemisine ele geçirmiş bu durum ise Memlûklerin donanma için gemi yapma konusunda yetersiz kaldıklarının önemli bir göstergesidir.²⁷²

Kuruluşlarından kısa bir süre sonra, Doğu Akdeniz’de Batı Anadolu sahil beyliklerinin, batılı devletlere kafa tutabilecek durumda olmalarıyla kıyaslandığında Memlûk Devleti denizlerde çok geri kalmıştır. Memlûk Devleti’nin denizlerdeki bu durumunu daha önce bahsi geçen denizcilik politikası ile açıklayabiliriz. Bu politikada Eyyûbilerden aldığı mirasın da etkili olduğu aşikârdır çünkü Eyyûbilerde daha çok süvarilerinden oluşmuş olan ordu zihniyeti hâkimdir. Tabi Memlûkler döneminde yaşanan iç karışıklıklar, Avrupalı Devletlerin denizlerde ulaşılmış oldukları teknik üstünlük ve yine Memlûklerin yaşamış oldukları coğrafya ki genelde çöllerden oluşmasından dolayı kerestenin ve gemi yapımında ihtiyaç duyulan madenlerin yetersiz olması gibi sebepler denizcilik faaliyetlerinde geride kalmalarına neden olmuştur.

Memlûk Devleti’nin yetersiz ve etkisiz kalan denizcilik siyasetinden dolayı Anadolu denizci beyliklerinin içinde buldukları coğrafi konumu avantajlarının sunmuş olduğu imkânlar ve ayrıca mevcut savaş güçleri, hem Anadolu’daki Türkleşme hareketi hem de İslam dünyasının menfaatleri açısından değerlendirilememiştir. Denizci Beylikleri ile Memlûk Devleti 1367 yılında yapılmış olan Korykos yani Kız Kalesi kuşatmasındaki beraberlikleri dışında, denizlerde daha fazla ittifak kuramamaları Akdeniz’de Müslüman Türk hâkimiyetinin de sağlanamamasına neden olmuştur.²⁷³

2.2.3. Haçlıların II. İskenderiye baskını

Memlûklerde Sultan Şaban devrinde denk yaşanmış olan önemli bir olay vardır. Bu olay 1367 yılında vuku bulan günümüzde Mersin sınırları içerisinde olan Kız Kalesi yani Korykos Kuşatmasıdır. Bu kuşatma Emir Yelboğa’nın teşvikleri neticesinde meydana gelmiştir. Emir Yelboğa’nın bu teşvikleri sonucunda Anadolu Beylikleri bir çatı altında toplanmıştır. Karamanoğulları beyliği de bu beyliklerin liderliğini yapmıştır. Kız Kalesi yani Korykos o dönemlerde Kilikya Ermeni Krallığı’nın eline geçmiştir. Coğrafi konumdan dolayı bu durum Karamanoğulları için tehdit oluşturmuştur.

²⁷² Ayalon, 41.

²⁷³ Ayalon, 41, 42.

Karamanoğulları ise her yıl zaten toprak kaybedip küçülen Ermenilerin elinden buraları almak için hazırlıklara başlamıştır.²⁷⁴

Karamanoğulları Beyliği'nin Korykos yani Kız Kalesini kuşatma fikri Kıbrıs Krallığı'nı oldukça rahatsız etmiştir. Kıbrıs Adasının güvenliği Mısır, Suriye ve Anadolu Devletleri arasındaki ilişkilerin iyi veya kötü olmasına göre şekillenmekteydi. IV. Konstantin (1344-1363) döneminde Ermeniler, Türkmenlere karşı koyabilmek için Avrupa Krallarına yardım çağrısında bulunmuş fakat olumlu bir yanıt alınmayınca da Kıbrıs Krallığına başvurmak zorunda kalmışlardır. Bu sıralarda Kıbrıs tahtında Kıbrıs Kralının oğlu I. Pierre de Lusignan oturuyordu (1359-1369). Cesaretinden dolayı etrafa “Son Haçlı Şövalyesi” olarak nam salmıştı. I. Pierre Memlûk Devletini baş düşmanı olarak görmüştür çünkü asıl gayesi Yakın Doğu'daki kutsal toprakları ele geçirmektir. Bu amaç doğrultusunda “Kılıç Şövalyeleri” adıyla bir tarikat kurmuştur. Bu tarikatın asıl gayesi Hristiyanların her dönemki emeli olan Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almaktır. I. Pierre de Lusignan, Haçlı zihniyetini yeniden uyandırmak ve bu sayede kendisine taraftar kazanmaya çalışmıştır. I. Pierre'nin öncelikli amacı Güney Anadolu sahillerinde bulunan Türkmenlere karşı bir sefer düzenlemektir. Çünkü Karamanlılar ve Memlûk Emirlerinin yanı sıra Memlûk Devleti ile işbirliğinde bulunmuş olan bölgedeki diğer Türkmen Beylikleri, Ermenilerin elinde bulunan Adana, Ayas, Tarsus ile birlikte sahil şehirlerini ele geçirmişlerdir. Sadece Ermeni Krallığının merkezi olan Sis, çok dayanıklı burçlara sahip olan Geben ve Korykos (Kız Kalesi) Memlûklerin denizlerde yetersiz kalmasından dolayı henüz ele geçirilememiştir.²⁷⁵

Türkmen Beylikleri arasında o dönem için en güçlü sayılan Karamanoğulları Beyliği, Kız Kalesi'ne karşı kapsamlı bir şekilde kaleyi kuşatıp şiddetle çarpışmalar yaşanmışsa da bu kuşatmadan bir sonuç alınamamıştır. Bu kuşatmanın ciddi olduğunu gören Ermeniler Kıbrıs Kralı Pierre'den yardım talebinde bulunmuşlardır. Kıbrıs Kralı Pierre Anadolu sahillerinde bir limana sahip olmak, Kıbrıs'ın Anadolu'nun iç kesimlerine yani Konya, Sivas ve Erzurum'a bağlanmasını sağlayacak olan bir şehre ihtiyacı olan ayrıca Kıbrıs Adası'nın güvenliğini de hesaba katarak Ermenilerden gelen

²⁷⁴ Şihabeddin Tekindağ, “Karamanlıların Gorigos Seferi (1367)”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. VI, S.9, 1954, 162, 163.

²⁷⁵ Hill, 304, 308, 320; “Burası (Geben) İçel iline bağlı Limonlu koyu civarında bir yer olmalıdır.” Bak. Şihabeddin Tekindağ, “Karamanlıların Gorigos Seferi (1367)”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. VI, S.9, 1954, 162, 163; Sait Kofoglu, *Hamidoğulları Beyliği*, Ankara 2006, 234, 235; Altan, 329.

bu yardım teklifini kabul eder.²⁷⁶ 1361 yılında Robert de Lusignan'ı Ermenilere yardıma gönderir ve denizlerden gelebilecek tehditleri en aza indirmek ve denizlerde bir karakol mahiyetinde olan Kız Kalesini de satın alır.²⁷⁷

Kıbrıs Kralı'nın Ermenilere yardım edecek olması sahil beylerinin de olası bir ittifak karşısında yakınlaşmalarına sebebiyet vermiştir. O dönem Anadolu Beylikleri arasında en güçlü konumda olan Karamanoğlu Aleaddin Ali Bey (1354-1361),²⁷⁸ Kıbrıs Kralı Pierre'nin buralara müdahale etmesine karşı koymak amacıyla sahil beylerinin bir araya gelmesini başararak onlara liderlik etmiştir. Karamanoğlu Aleaddin Ali Bey Manavgat ve Antalya Beylikleri ile ittifak kurduktan sonra Alaiye Beyi'nin de desteğini alarak Kıbrıs'ı kuşatmak istemişse de bir sonuç da alamamıştır.²⁷⁹ Bu gelişmeler üzerine I. Pierre Avrupa'ya giderek yardım talebinde bulunur. I. Pierre'nin Kıbrıs'a gitmesini fırsat bilen Mubarizuddin Mehmed Bey ki bu dönemde Antalya'ya hâkimdir, Kıbrıs'a bir taarruz düzenler. Alaiye Bey'inin yanı sıra diğer sahil beylerinin de yardımları sonucu 12 kalyonluk bir deniz kuvveti oluşturulmuştur. Mubarizuddin Mehmed Bey, Kıbrıs'ın kuzeybatısında bulunan Pentaglia bölgesine çıkarma yapmış, Girne havalisine girerek birçok şehri talan etmiş ve çok sayıda esir ve ganimet ile geri dönmüştür. Kıbrıs Kralına vekâleten donanmanın başında bulunan Francis Spinola bu Türk filosunu takip etmiş ve meydana gelen deniz savaşı neticesinde Francis Spinola boğularak hayatını kaybetmiştir. Bir süre sonra Mehmed Bey Kıbrıs donanmasına karşı koyamayacağını anlamış ve Suriye'nin Trablus (Tripoli) limanına sığınmak zorunda kalmıştır.²⁸⁰

Şehirde bulunan Memlûk naibi, Türk filosunu teslim etmeyerek direnmeye başlamış ve bu gelişme üzerine Kıbrıs donanması yeniden Anadolu sahil kesimine yönelerek sekiz kadırgalık bir filo ile Anamur Kalesini alarak buralardan birçok Türk'ü esir etmiştir. Memlûkler, Mubarizuddin Mehmed Beyin Kıbrıs'a karşı düzenlemiş

²⁷⁶ Heyd, 613.

²⁷⁷ E. Altan, "Kıbrıs Haçlı Krallığı 1191-1489". *Türkler*, 2002, c. 6, 699.

²⁷⁸ Ayni'den naklen, İbrahim Hakkı Konyalı, *Karaman Tarihi*, İstanbul 1967, 19.

²⁷⁹ Şihabeddin Tekindağ, "Karamanlıların Gorigos Seferi (1367)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. VI, S.9, 1954, 161.

²⁸⁰ Lloyd - Storm, 7; Osman Turan, "Orta Çağlarda Türkiye-Kıbrıs Münasebetleri", *Belleten*, S.110, 1964, 223, 226.

olduğu harekâta bir donanma hazırlatarak destek vermek istemişlerse de bir sonuç alınamamıştır.²⁸¹

Memlûk Devleti ve Anadolu Beylikleri bu mücadele içindeyken 1365 yılında Haçlılar Kıbrıs sahillerine konuşlanmıştır. Kıbrıs Kralı I. Pierre ise yardım almak amacıyla gitmiş olduğu Avrupa'dan yeterli miktarda asker ve savaş malzemesi temin ederek Kıbrıs'a dönmüştür. Bu yardımlar sayesinde yetmiş tane tam donanımlı savaş gemisi hazırlatmıştır. Her ne kadar baskın çalışmaları gizlilik içerisinde yürütülmek istenmişse de Memlûkler bu çalışmalardan haberdar olmuşlardır. Olası baskında hazırlıklı olmak amacıyla İskenderiye surları yükseltilmiştir. İskenderiye idarecisi olan Emir Zeyneddin Halid, bu gelişmeleri Yelboğa en-Nasırı'ye bildirir. Ancak Yelboğa, Kıbrıslıların böyle bir girişimde bulunacaklarına pek ihtimal vermez. Onun Kıbrıslıları küçük görmesi ve uyarıları dikkate almaması Memlûklere pahalıya patlamıştır. Çünkü Haçlı ordusu Rodos'tan yola çıkarak İskenderiye'ye ulaşmıştır. İskenderiye idarecisi Haçlılara karşı koymaya çalışmışsa da etkili olamamıştır. Bu baskından sonra Yelboğa en-Nasırı'nin pek çok emiri Kahire'den yola çıkmıştır. Kahire'den hareket eden bu kuvvetler İskenderiye'ye vardıklarında Haçlı ordularının çoktan dönmüş olduklarını görürler. Haçlılar bu baskında İskenderiye'ye çok büyük zararlar vermiştir.²⁸²

Kıbrıslılar yaklaşık dört bin kişiyi öldürerek şehri talan etmişlerdir. Bu yağma hareketi öyle boyutlara varmış ki hızını alamayan Kıbrıslılar, Venedik ve Cenevizlilere ait hanları bile yağmalamışlardır. Haçlıların Mısır'a düzenlemiş oldukları bu baskın üçüncü ve son Haçlı Seferi olmuş ve aynı zamanda en büyük zararı da bu seferde vermişlerdir.²⁸³ Bu baskın Memlûkleri çok kızdırmış ve Memlûk Sultanı Eşref Şaban burada ticaret yapan Hristiyan tüccarların tüm mallarını ele geçirmiştir. Bununla da yetinmeyerek Suriye ve Mısır topraklarında ticaret yapan Avrupalı tüccarlarla ticareti kesmiştir. Yaşanan bu gelişmelerden dolayı başta Venedik olmak üzere İtalyan Cumhuriyetleri, Memlûk Sultanıyla görüşerek ticaret yasağının kalkmasını sağlamışlardır. Aynı zamanda İtalyan Cumhuriyetleri Kıbrıs Kralına karşı da tavır almışlardır. Kıbrıs Kralı açısından yaşanan bu olumsuzluklara rağmen Pierre, 1366

²⁸¹ Şihabeddin Tekindağ, "Karamanlıların Gorigos Seferi (1367)", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, c. VI, S.9, 1954, 167, 168.

²⁸² İbn Dokmak, *El-Cevher*, 411; İbn İyas, *Bedai*, c. I, 184.

²⁸³ Altan, 330.

yılında Suriye sahilinde Trablus şehri ve Anadolu sahillerinde Alaiye'ye karşı harekete geçilmesi emrini vermiştir. 130 parçadan oluşan donanmasına çok güvenen Pierre Memlûklerin ağır kayıplar verdirmesi sonucu geri çekilmek zorunda kalmıştır. Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey'in Alaiye Beyliğine yardım etmesi ile yenileceğini anlayan Pierre Alaiye limanını tahrip etmişlerdir. Buradan kaçışlarına devam ederek Manavgat'a ulaşmışlar ve burada bulunan Türk gemilerini yakarak donanmaya ağır darbe vurmuşlardır.²⁸⁴

Pierre'nin bu saldırıları üzerine Sultan Şaban ve Emir Yelboğa büyük bir donanma hazırlamak zorunda kalmışlardır. Zira Memlûkler hali hazırda iyi bir donanmaya sahip olmamışlardır. Sekiz aylık bir süre sonunda yüz parçadan oluşan bir donanma hazırlanmıştır. Memlûk Sultanının bizzat eşlik ettiği çeşitli tatbikatlar yapılmıştır. Memlûkler donanmalarının hazır olduğuna kanaat getirerek Kıbrıs'a bir sefer düzenlemişler fakat bu seferden bir sonuç alınamamıştır. Memlûkler, Haçlıların yapmış oldukları bu ani baskının ardından İskenderiye'nin yönetimini naipliğe yükselterek olası bir baskın karşısında daha güçlü durmak istemişlerdir. Kıbrıslılar ile ticari ilişkilerin kesilmesinden sonra ekonomik olarak ciddi zararlara uğrayan Kıbrıslılar ilişkilerin eski haline gelmesi için ve Kudüs'te daha önce ibadete kapatılmış olan Kıyamet (Kamame) Kilisesinin tekrardan ibadete açılması için Memlûklere elçiler gönderirler. Fakat çok kızgın olan Sultan Şaban gelen bu teklifleri şiddetle reddeder.²⁸⁵

Haçlıların Memlûklere karşı I. Pierre ile başlayan psikolojik üstünlüğü devam etmiştir. 1366 Trablus ve Alaiye, 1368 İskenderiye baskını, 1380 Suriye'de yapılmış olan tahrip, 1401 ve 1403 yeniden Trablus kuşatmaları, Beyrut ve Sayda yapılmış olan saldırılar bu psikolojik üstünlükten kaynaklanmaktadır. 1369 yılına gelindiğinde Kıbrıs Kralı I. Pierre rakiplerinin entrikaları sonucu ortadan kaldırılmıştır. I. Pierre'den sonra Memlûk Devleti ile Kıbrıslılar arasında barış anlaşmaları imzalanmıştır fakat korsanlar tarafından çeşitli küçük çaplı saldırılar devam etmiştir.²⁸⁶

²⁸⁴ Aziz Suryal Atiya, 345, 369; Wittek 72; Hill, 330, 339; Konyalı, 89; Tekindağ, 168; Yinanç, 288; Altan, 331, 335.

²⁸⁵ Altan, 333, 334; Ayalon, 49.

²⁸⁶ Aktan, 422; Altan, 334, 335.

2.3. MEMLÛK-TÛRK BEYLİKLERİ İŞBİRLİĞİ

2.3.1. Korykos Kuşatması

İskenderiye baskını Memlûk Sultanı Şaban'ın, Haçlılara karşı bir takım çalışmalar yapmasını zaruri kılmıştır. Bununla birlikte özellikle Müslümanlar arasında birlik ve beraberliği tesis etmek maksadıyla Emir Yelboğa Müslümanlar arasında cihat fikrini yaymaya çalışır.²⁸⁷ Bu amaçla Memlûkler, başlatmış oldukları seferberliğe katılımı artırmak için Anadolu Beylerini de bu birlikteliğe teşvik etmek üzere, tüm beyliklere mektuplar göndermişlerdir.²⁸⁸

Beyler, gelen ittifak çağrısına olumlu yanıt vermişlerdir. Mektuplarda, Hristiyanlara karşı birlikte omuz omuza hareket etmek gerektiği ifade edilmiştir.²⁸⁹ Bu bağlamda Kıbrıslılar ve Rodoslular ile mevcut tüm ticaretin kesilmesi, Hristiyan tüccarlara erzak satışlarına izin verilmemesi hususu önemle ifade edilmiştir. Beyliklerin tüm imkânlarını zorlayarak çok sayıda kalyon ve onların gemileriyle mücadele edebilecek güçte gemilerin tedarik edilerek saldırıya hazırlanmaları istenilmiştir. Memlûk Sultanı yapılacak olan hazırlıkların bütün masraflarını karşılayacağını da belirtmiştir. Ayrıca beyliklere kendi limanlarında ticaret yapma olanağı tanıyacağını bildirilmiştir.²⁹⁰

Memlûklerin, ittifak çağrısının ardından 1367 yılında Karamanoğlu Ali Bey diğer beyliklerin katılımlarıyla daha önce Kıbrıslıların eline geçen Kız Kalesi'ni almayı düşünür. Karamanoğulları Beyliği'ne yardım edecek olan Aydınoğlu, Hamidoğlu, Menteşeoğlu ve Eşrefoğlu Beyliklerine bağlı askerle Konya'ya ulaşmışlardır. Germiyoğlu Beyliğinden katılmış olan askerlerle birlikte Konya'da on bin kişilik güçlü bir ordu toplanmıştır.²⁹¹

Memlûkler ile Anadolu Beyleri arasında kurulan bu ittifak iki tarafında denizler üzerinde kurabildikleri tek ittifak olarak kayıtlara geçmiştir. Bu ittifakın oluşmasına

²⁸⁷ Tekindağ, 18.

²⁸⁸ el-Kalkaşandi, 16, 18.

²⁸⁹ Elizabeth A. Zachariadou, *Trade and Crusade Venetian Crete and The Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415)*, Venedik 1983, 69, 70.

²⁹⁰ Hill, 339, 343; Wittek, 72, 73.

²⁹¹ Şikari, *Karamanname*, yay. Mehmet Sözen - Necdet Sakaoğlu, İstanbul, 2005, 177, 178; Hill, 348; Tekindağ, 168.

sebepler olan olay ise Kıbrıs Kralı I. Pierre'nin göstermiş olduğu tutumdur. Hüsameddin İlyas Bey ile diğer Anadolu beylerinin idaresindeki kuvvetlerin Kız Kalesine saldırmasıyla kuşatma da başlamıştır. Savaşın en yoğun yaşandığı anda Karamanoğlu Aleaddin Ali Bey 'de savaşa katılmıştır.²⁹²

Aleaddin Ali Bey, otuz gün boyunca Kız Kalesi etrafına yerleştirmiş olduğu mancınıklarla kaleye hasar vermiştir. Kız Kalesi'nin savunmadın için orda bulunan Robert de Lusignan, durumun ciddiyetini görür görmez durumu mektup ile I. Pierre'e bildirmiştir.²⁹³

I. Pierre mektup eline ulaşır ulaşmaz harekete geçmek istemiştir. Fakat Kıbrıs'tan uzaklaştıkları anda adanın savunmasız kalacak olması ve Memlûklerin arkadan saldırma ihtimallerinin yüksek olması nedeniyle sefere çıkmaktan vazgeçmiştir. Kıbrıs Kralı'nın bu tutumu Türklerin kurmuş oldukları ittifakın ne kadar isabetli olduğunu gösterir. Pierre kardeşi Jean de Lusignan'ın emrine altı vererek bu yardıma cevapsız kalmak istememiştir.²⁹⁴ Karamanlılara karşı yapılan bu sefer 26 Şubat 1367'de başlamıştır. Famagusta Limanı'ndan hareket eden kabile 28 Şubat'ta Kız Kalesi önlerine ulaşmıştır. Türkmen Beyleri ilk başlarda Kıbrıslılara karşı başarılı olmuşlardır. Memlûk Emiri Yelboğa'nın öldürülmesi (1367), Kahire'de isyanların çıktığı gibi haberler ve kuşatmanın da çok uzamasından dolayı beylikler dağılmışlardır.²⁹⁵ Aleaddin Ali Bey ve diğer beyler neredeyse kazanacakları savaştan zafer çıkaramadan çekilmeye karar vermişlerdir.²⁹⁶ Bu başarısızlık üzerine Karamanoğlu Aleaddin Ali Bey, I. Pierre'e barış teklifinde bulunur²⁹⁷ I. Pierre, bu barış teklifini kabul etmiştir çünkü Memlûkler üzerine ilerde yapma ihtimali olan seferlerde Memlûklerin bu ittifaktan yoksun kalacağını düşünmüştür.²⁹⁸

Karamanoğulları Beyliği sonuç olarak kendilerini Selçuklu varisi olarak görmüşler ve bu sıfatla Türkmen Beyliklerini gazaya çağırılmışlardır. Bu birleşme ile

²⁹² Şikârî, 179.

²⁹³ Şikârî, 179, 180; Hill, 348; Tekindağ, 169.

²⁹⁴ Tekindağ, 169.

²⁹⁵ Fatih Yahya Ayaz, "Türk Memlûkler Döneminin Büyük Emirlerinden Yelboğa El-Ömeri (O. 768/1366) ve İdaredeki Nüfuzu", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 16, S.1, 2007, 96; Tekindağ, 19.

²⁹⁶ Şikârî, 180, 181.

²⁹⁷ Mustafa Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. X, İstanbul 1992, 28; Tekindağ, 164, 168.

²⁹⁸ Tekindağ, 173, 174.

hareket ederek Kız Kalesi kuşatmak istemişler fakat Franklara karşı başarılı olamamışlardır.²⁹⁹ Memlûk Sultanlığı ise bu kuşatmada destek olmaktan ziyade bu ittifakı teşvik etmişlerdir. Öyle ki Memlûk donanması zaten sefere çıkmamıştır. Kıbrıs'a fiziki olarak saldırması veya herhangi bir kuşatmaya katılması söz konusu değildir çünkü bahsedilen bu durumlara hazır bir donanmaya sahip değildir. Üstelik tarihçi Makrizi kayıtlarında Osmanlı elçisinin İskenderiye Baskını sırasında Mısır'a geldiğini hatta donanma olarak yardımda bulunabileceklerini, Sultan'ın bu yardım teklifine teşekkür ettiğini yazmıştır.³⁰⁰

Kıbrıslılar bu kuşatmanın Memlûkler tarafından teşvik edildiğini bilmektedir. Kız Kalesi (Korykos) Kuşatması esnasında I. Pierre'in yardıma gidememiş olması da ittifakın olumlu sonuçlarından biridir. Ayrıca Memlûk Emiri Yelboğa'nın vefat etmesinden dolayı kuşatmanın kaldırılmak durumunda kalınması bu ittifakın arkasında Memlûklerin olduğunu kesin olarak ortaya koyar.

2.3.2. Kıbrıs'ın Alınması ve Alaiye Hâkimiyeti

Dönemin Memlûk Sultanı Barsbay, 1424, 1425 ve 1426 yıllarında Kıbrıs'a üç sefer yapmış ve bunun sonucunda adayı hâkimiyetine almıştır. Tabii bu seferlerin tertiplenmesine zemin hazırlayan bazı olaylar gerçekleşmiştir;

-Kıbrıslılar denizlerde bozgunculuk yapmaya başlamışlardır.

-Anadolu taraflarından Dimyat'a ve İskenderiye'ye gelen ticaret gemilerinin yollarını kesmişlerdir.

-Sultan Kıbrıslılara bu taşkınlıklar sebebiyle telkinlerde bulunmuş ve bu telkinler dikkate alınmamıştır.

-Kıbrıs bir Haçlı merkezi olmuştur.

-Kıbrıslılar başta Mısır olmak üzere Doğu Akdeniz'i tehdit etmişlerdir.

²⁹⁹ Faruk, Sümer. "Karamanoğulları (Karamanlılar)", (çev. M. Akif Erdoğan), *Türk Dünyası Enstitüsü Dergisi*, S. 100, İstanbul 1996, 67, 81.

³⁰⁰ el-Makrizi, 121.

-Anadolu sahillerindeki bazı beylikler Kıbrıs tehlikesine karşı Memlûk Devletinden yardım istemişlerdir. Sultan Barsbay aynı zamanda bir fetih heyecanı uyandırarak ülke içi birliği sağlamayı da düşünmüştür.³⁰¹

1426 yılında Sultan Barsbay, donanmasını Kıbrıs'a sevk etmiştir. Franklardan, Rodoslulardan ve ayrıca paralı Türkmen askerlerden mürekkep ordusu Kıbrıs Kralı Janus karşısında galip gelmiştir. Kıbrıs Kralı esir alınmıştır. Memlûk ordusu Limassol Limanı'na girerek birçok Frank'ı ve Karamanlı Türkmen'i öldürmüşler, bir o kadarda esir alarak, adayı yakıp yıkmışlardır.³⁰² Kıbrıs bu tarihten itibaren Memlûklere bağlanmıştır. İlk olarak 1437 yılında Kıbrıs'tan ilk cizye gelmiştir. Memlûklerin yıkılışlarına kadar Kıbrıs Krallığı'ndan vergi alınmaya devam edilmiştir. Fakat buna rağmen Kıbrıs Krallığı yine boş durmamış ve aralıklı olarak Anadolu sahillerine saldırmaya devam etmişlerdir.³⁰³ Kıbrıs Memlûkler tarafından kuşatıldığı anda Kral Janus, Avrupa'dan destek istemesine rağmen bu isteklerine karşılık bulamamışlardır. Aynı dönemlerde Avrupalılar Osmanlı Devleti ile mücadele halindeydi. Venedik ise bu savaşta tarafsızlığını ilan etmiştir. Bu sebeplerden dolayı da Kıbrıs'ın istemiş olduğu yardım karşılıksız kalmıştır. Venedik XIV. asrın ikinci yarısından sonra Memlûklerle ticari ortak ve müttefik olacaklardır.³⁰⁴

Kıbrıs Adası'nın alınması sayesinde Memlûkler Doğu Akdeniz'de hem güvenliği sağlamış hem de önemli bir nüfuz kazanmışlardır. Ayrıca Kıbrıs'ın fethinden dolayı Memlûklerin Alaiye'de ki hâkimiyetleri de sürmüştür.

Sultan Barsbay bir müddet sonra Alaiye topraklarını satın alacaktır. Sultan Barsbay'ın Kıbrıs'ı fethetmiş olması Alaiye Beyi Karaman Bey'i Memlûk Devletine daha da yaklaştırmıştır. Bu yakınlaşmanın sonucu olarak Alaiye iki kale ve sembolik bir rakama yani beş bin dinar gibi cüzi bir miktar karşılığında Memlûklere satılmıştır. Yine Anadolu Beylikleri ile Memlûkler arasındaki yakınlaşmaların neticesi olarak Karamanoğlu İbrahim Bey, yıllık on bin dinar vergiyi Kayseri için Sultana ödemeyi

³⁰¹ Kazım Yaşar Koprıman, "Mısır Memlûkleri (1250–1517)", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. VI, İstanbul 1992, 517, 519; Altan, 327, 335.

³⁰² Turan, 225.

³⁰³ Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memlûk Hâkimiyetine Girişi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.95, İstanbul 1995, 82, 120; Tekindağ, 126; Altan, 26.

³⁰⁴ Ş. Tekindağ, "Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış", *İUEFTD*, 1971, S. XXV, 26; Altan. Cetin, "Memlûklerin Kıbrıs ile İlişkileri", *Adalya*, S. 14, 2011, 328,

taahhüt etmiştir. Muhtemelen böyle bir satış İbrahim Bey'in lütfundan ziyade Sultan Barsbay'ın telkinlerinin sonucudur. Alaiye'yi teslim almak üzere Emir Akboğa Emir Kuzbay ve Sultan Barsbay'a ait kölemenlerden bir grup kaleye gitmişlerdir. Oraya bir naip atanmış, denizden asker gönderilmiştir.³⁰⁵ Alaiye toprakları, Memlûk hâkimiyetinde olmak şartıyla Karamanoğullarının kontrolünde kalmaya devam etmiştir. Karaman Bey, Alaiye'yi Mısır'a sattığından dolayı Karamanoğullarının eski hamileri tarafından sürekli olarak baskı altında tutulmuşlardır.³⁰⁶

Barsbay, Suriye'nin kuzey bölgelerinde yani Anadolu'da bulunan sınır beyliklerine on altı yıllık saltanatı boyunca müdahalelerde bulunmuştur. Zaman zaman bu bölgede otoritesi sarsılmış olsa da netice olarak kendi menfaatlerini güvence altına almayı bilmiştir.³⁰⁷ Böylece Anadolu'da daha önceden olduğu gibi tesis edilmiş olan otorite devam ettirilmiştir.

Daha önce bahsedildiği gibi, Memlûkler Kıbrıs'ın fethedilmesinin olumlu bir sonucu olarak Alaiye, sembolikte olsa cüzi bir miktara beş bin dinara alınmıştı. Savcı Bey ki Alaiye'nin idaresi o dönem kendisine verilmişti, gümüş sikkeler Barsbay adına kestirmiş, Savcı Bey'in oğlu Karaman ise gümüş sikke bastırmıştır. Sikkelerin üstünde yazılmış olan es-Sultani ifadesi sikkeyi kestiren beyliğin Memlûklere bağlı olduğunun bir göstergesidir.³⁰⁸

1426 yılından itibaren Memlûklerin hâkimiyetine girmiş olan Kıbrıs Adasında dikkate değer bir olay meydana gelmemiştir. Adaya gerçekleştirilmiş olan son müdahale 1460 yılında meydana gelmiştir. Adaya 300 asker gönderilmiştir. Adada yaşanmış olan taht kavgaları neticesinde bu müdahale gerçekleşmiştir. Venedikliler, 1488 yılına gelindiğinde Kıbrıs Adası'nı ele geçirmişlerdir. Venedikliler Sultanı Kayıtbay'a haraç ödemeyi sürdürmüşlerdir.³⁰⁹

³⁰⁵ Kazım Yaşar Koprman, "İkdu'l-Cuman'da Karaman-oğulları'na Dair Kayıtlar", *Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprman, Makaleler*, (haz. E. Semih Yalçın), Ankara 2005, 78.

³⁰⁶ Erdoğan Merçil, "Alaiye Beyliği", *DİA*, c. 2, İstanbul 1989, 332, 333; İsmail Hakkı, Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988, 92.

³⁰⁷ Hasan-ı Rumlu, *Ahsenu't-Tevarih*, (çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2006, 233; Holt 186, 191.

³⁰⁸ Uzunçarşılı, 92.

³⁰⁹ Altan, 328, 330.

2.3.3. Rodos Seferleri

Memlûklerin Kıbrıs'ı almalarının ardından Doğu Akdeniz'de yapmak istedikleri seferlerden birisi de Rodos Seferidir. Memlûk Sultanı Çakmak yapmış olduğu başarılı Rodos seferleri sayesinde nam salmıştır. 7 Ağustos 1440 yılında düzenlemiş olduğu ilk Rodos seferinde Memlûk donanması Rodos'a varmadan evvel Memlûklere tabi olan iki yere uğrayarak buralardan lojistik olarak donanmaya önemli takviye sağlamışlardır. Destek sağlanan yerler Kıbrıs ve Alaiye'dir. Alaiye Beyliği donanmaya iki kadırgalık bir katkıda bulunmuştur.³¹⁰ Rodos seferlerinin ilki olan bu seferden bir başarı sağlanamamıştır.³¹¹ Makrîzi ve Aynî, 1440 yılı nisan ayında Osmanlı Padişahı II. Murad'ın elçisinin Kahire'ye gelerek çok miktarda hediye getirdiğini fakat bu elçinin geliş sebebini belirtmemişlerdir.³¹²

Osmanlı elçisinin Memlûkleri ziyarete gelmesinin arkasında Sultan Çakmak'ı sefere teşvik etmiş olduğu yorumunu yağıabiliriz. Çünkü Osmanlı sefiri hem seferden hemen önce ziyarete gelmiş hem de Osmanlı Devleti o dönemlerde Rodoslulardan epey muzdarip olmuştur. Mayıs 1440) yılında Osmanlı elçisinin gelmesinden bir ay sonra da bu ziyarete bir cevap mahiyetinde Emir Şehabeddin Ahmed Osmanlı ülkesine gönderilmiştir.

Alaiye Beyliğinde taht mücadeleleri sonucunda Lütfi Bey kardeşi olan Karaman Bey'i öldürerek yönetimi eline almıştır. Memlûklerle işbirliğinin kesilmesi üzerine Karamanoğlu İbrahim Bey'in teşvikleri sonucu bu cinayet işlenmiştir. Hâlbuki Lütfi Bey bir süre sonra kendisi Memlûklerle işbirliği içerisine girecektir. Lütfi Bey, Sultan Çakmak'ın emriyle Kıbrıs üzerine bir sefer hazırlığı yapmış fakat Memlûklerin Kıbrıs'ta elde etmiş oldukları başarıların ardından bu sefer hazırlığından vazgeçmiştir. Alaiye Bey'i Lütfi Bey Karamanoğulları Beyliğinin boyunduruğundan çıkarmıştır. Bunu Kıbrıs Kralı ile yapmış olduğu anlaşmalardan anlamaktayız. Hatta Karamanoğullarına karşı mücadele edebilmesi için Kıbrıs Kralı yardım bile etmiştir. Lütfi Bey, Kıbrıs Krallığından gelen yardımlardan yetinmemiş olacak ki Osmanlı Devleti'ne yanaşmaya başlamıştır.³¹³

1450 yılına gelindiğinde Lütfi Bey ile Kıbrıs Krallığı arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmayı Memlûk Sultanı Çakmak'ın teşvik ettiğini düşünebiliriz. Çünkü anlaşma imzalayan her iki taraf ta hala Memlûk Devleti'ne bağlı bulunmaktaydı.

³¹⁰ Kanat, 392, 406.

³¹¹ Koprıman, 79; Yinanç, 288; Ağır, 109.

³¹² el-Makrîzi, 1189.

³¹³ Uzunçarşılı, 93.

Anlaşma dört maddeden oluşmuş ve Rodos Şövalyeleri anlaşmanın garantörü olmuştur. Kıbrıs Krallığı, Anlaşma gereği Alaiye Beyliği'ne yardım edecektir.³¹⁴ Bu maddeden anlaşılacağı üzere anlaşma Karamanoğlu İbrahim Bey'e karşı bir önlem amacı taşımaktadır. Çünkü Karamanoğlu İbrahim Bey Kız Kalesi'ni alarak sahillerdeki etki alanını genişletmiştir. Lütfi Bey'in Memlûk Devleti'nin haberi olmadan böyle bir anlaşma yapmış olması düşünülemez zira Kıbrıs ve Rodoslulara güvenerek böyle bir anlaşmaya girişmek pek akıllı bir iş olarak görülmemiştir. Sultan Çakmak, Kıbrıs, Rodos ve Alaiye'yi bir araya getirmiştir. Memlûklerin Doğu Akdeniz'deki etkinlik alanları Sultan Barsbay'ın Kıbrıs'ı fethetmesi ve başarılı Rodos Seferleri'nin ardından bu sefer diplomatik başarılarla devam ettirmiştir.³¹⁵

Kıbrıs ile yapılan anlaşmalar ve Rodos Seferleri ve siyasi başarılar sayesinde Alaiye'de ticaret hacmi gelişmiştir. Alaiye limanı Mısır ve Avrupa ile yapılan ticaretlere ek olarak Kıbrıs ile de ticaret yapmış ve bu sayede zengin ve bir o kadarda önemli bir liman şehri haline gelmiştir.³¹⁶ Fakat bu parlıtlı dönem çok uzun sürmemiş, Alaiye Bey'i Lütfi Bey Kıbrıs Kralı'nın halkına kötü davrandığını ileri sürmüştür. Bu durumu bahane ederek Kıbrıs'a karşı saldırıya hazırlıklarına başlamıştır. Kıbrıs Kralı hem bağlı bulunduğu Memlûk Devletinden ve Rodos'tan yardım istemiş, Rodos'un yardımı gelen bu yardımları gören Lütfi Bey seferden vazgeçmiştir.³¹⁷

Karamanoğlu İbrahim Bey, Kıbrıs, Alaiye, Rodos ve Memlûklerden oluşan bu grup karşısında Venediklilere bir ahitname vermiştir. Bu ahitname sadece Venediklileri ilgilendirmiş olup tek taraflıydı. İbrahim Bey, ticari menfaatlerine hem de siyasi amaçlarına uygun bir şekilde hareket etmiştir.³¹⁸ İbrahim Bey'in amacı siyasi olarak yalnız kalmak istememesidir. Karamanoğlu İbrahim Bey'in bu tarz bir politika izlemesine sebep olan asıl durum ise Memlûk Devleti'nin Doğu Akdeniz'de elde etmiş olduğu gücün sonucudur.

Memlûklerde ana politikalarından biri olan Doğu Akdeniz politikası, Memlûk Sultanları Barsbay ve Çakmak dönemlerinde etkili bir şekilde devam ettirilmiş fakat Sultan Aynal ve Sultan Hoşkadem dönemlerinde bu önemli politika sürdürülememiştir. Bu

³¹⁴ Lloyd S.- Storm, D.R, 7.

³¹⁵ Lloyd S.- Storm, D.R, 7.

³¹⁶ Turan, 224, 225.

³¹⁷ Yinanç, 288, 289.

³¹⁸ İsmail Çiftçioğlu, "Siyasi Gelişmeler Ekseninde Karamanlı- Kıbrıs ve Venedik Ticari İlişkileri", S. 32, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2007, 153.

durumun oluşmasında ülke içindeki bir takım hadiselerin meydana gelmesinin etkisi vardır. Mesela Sultan Aynal döneminde ki saltanatı sekiz yıl sürmüştür, bu kısa dönemde ülkede memlûkler tarafından yedi kere isyan çıkmıştır. Hoşkadem ise Dulkadirli Beyliği ve Dımaşk naibi Canımbeg'in çıkarmış olduğu isyanla uğraşmak zorunda kalmıştır. Örneğin Sultan Barsbay ve Sultan Çakmak memlûkler arasında bir cihad fikri uyandırmışlar ve memlûklerin bütün enerjisini dış olaylara aktarmışlardır. Sonuç olarak Sultan Aynal ve Sultan ülke içerisinde çıkan hadiselerle uğraşmak zorunda kaldıkları için Alaiye ile ilgilenememişlerdir. Alaiye Bey'i Lütfi Bey ise kızını Osmanlı vezirlerinden Rum Mehmed Paşa'ya vererek Osmanlı Devletinin desteğini sağlamaya çalışmıştır.³¹⁹

Lütfi Bey'in yeğeni Kılıç Arslan bir sonraki Alaiye Beyi olmuştur. Kılıç Arslan görünürde Memlûklere olan bağlılığını devam ettirmiş gibi gözükmüşse de çevresindeki güçlerin arasında bir denge politikası izlemiştir. Rum Mehmed Paşa, Osmanlı Devleti adına Alaiye'yi fethetmek üzere gelmiş fakat bir önceki Alaiye Beyi olan Lütfi Bey'in damadı olmasından dolayı Kılıç Arslan'la bir anlaşma imzalamıştır.³²⁰ Kılıç Arslan bu anlaşmanın ardından Alaiye'yi Gedik Ahmet Paşaya teslim etmiştir.³²¹ Bu anlaşmanın ardından, Gümülcine dirlik olarak Kılıç Arslan'a verilmiştir. Kılıç Arslan Gümülcine'ye idareci olduktan sonra Memlûk Devleti ve Kıbrıslılarla gizlice ilişkiler kurmuştur. Onun amacı Gümülcine'den kaçmak ve beyliğini yeniden kurmaktır. Nihayet kaçma amacını gerçekleştirmiş ve Memlûklere sığınmıştır. Memlûkler her ne kadar da Kılıç Arslan'ı destekleyip onun Alaiye üzerinde yeniden hâkimiyetini devam ettirmesini hesap etmişler, fakat bunda başarılı olamamışlardır. Alaiye, Osmanlıların eline geçtikten sonra Doğu Akdeniz'de Memlûk nüfuzunu geriletmiştir.³²²

³¹⁹ Lloyd S.- Storm, D.R, 8.

³²⁰ Aşık Paşazade, *Tevarih-i Al-i Osman*, haz. Kemal Yavuz - M. A. Yekta Saraç, İstanbul 2007, 220; Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-Numa*, c. II, yay. Faik R. Unat - Mehmed A. Köymen, Ankara 1995, 793.

³²¹ Tursun Bey, *Tarih-i Ebu'l-Feth*, yay. Ahmet Tezbaşar, Basım yeri yılı yok, 132; Neşri, *Cihan-Numa*, 793, 795; Hasan-ı Rumlu, *Ahsenu't-Tevarih*, 488; Uzunçarşılı, 32, 33; Süleyman Fikri Erten, *Antalya Vilayet Tarihi*, İstanbul 1940, 95.

³²² Tursun Bey, 132.

SONUÇ

Akka şehri coğrafi olarak kutsal sayılan bir bölgenin (Kudüs) uzun bir dönem boyunca dışarıya açılan kapısı olmuştur. Bahsedilen dönemden XIX. yüzyıla kadar bölgenin en stratejik ve en etkili noktalarından biri olmaya devam etmiştir. Akka şehri yapı olarak doğal bir liman konumunda olmasından ve Akdeniz'e açılmasından dolayı da bölge (Doğu Akdeniz) ticaretinin merkezi olmuştur. Yapılan ilk Haçlı seferinde Haçlılar Kudüs'te bir krallık kurmuşlar ve bu sayede 1104 yılında Akka'yı ele geçirmişler ve önemli limanı sayesinde de bu şehri aktif olarak kullanmışlardır. Haçlılara karşı üstün mücadeleler veren Selâhaddîn Eyyûbi ise 1187 yılında bu kadim şehri Müslümanlara kazandırmıştır. Çok kısa bir süre sonra yani 1191 senesinde meydana gelen III. Haçlı Seferi neticesinde Akka tekrardan haçlıların egemenliğine girmiştir.

Orta Çağ Avrupası'nda kilise her konuda halk üzerinde ve devletin idaresinde her türlü hak ve hürriyetin kısıtlandığı karanlık bir dönem olmuştur. Kilise bu dönemin tek hâkim gücü haline gelmiştir. XII. yüzyıldan sonra Doğu ve Batı Avrupa arasında ayrılıklar meydana gelmiş, Batı Avrupa birçok açıdan hızla gelişme sağlarken, Doğu Avrupa krallıklar ve prenslikler şeklinde örgütlenmeye başlamıştır. XII. yüzyıl, Avrupa'da sürekli karışıkların ve savaşların meydana geldiği bir dönem olmuştur. Yaşanan bu gelişmelerin tezahürü olarak XIII. yüzyılda Avrupa'nın dini ve siyasi yapısına en büyük darbenin vurulduğu IV. Haçlı Seferi meydana gelmiş ve bunu sonucu olarak Bizans'ın küçük kavimlerle mücadele edemeyecek ölçüde gücü kırılmış ve Katolik ve Ortodoks dünyası birbirinden ayrılmıştır.

Doğu Avrupa'dan sonra Batı Avrupa'da da benzer olumsuzluklar yaşanmış, Alman Kralı Philip of Swabia diğer Alman Kralı Otto of Brunswick ile çatışmış, Almanya parçalanmış; Fransa'da Kuzey Fransa ile Fransa'nın güneyinde bulunan Albililer olarak adlandırılan bir grup çatışmış ve bu çatışma yıllarca sürmüştür. Kuzey Afrika ve Endülüs'te ise 1130-1269 yılları arasında hüküm sürmüş Berberi hanedanı olan Muvahhidlerle İspanya çatışmıştır. Avrupa'daki devletler bir yandan kendi sorunlarıyla uğraşırken bir yandan da birbirleriyle savaşmak zorunda kalmışlardır.

Arap coğrafyasında bir dönem haçlılarla mücadele edebilecek kudrete ulaşan Eyyûbiler, yine aynı dönemlerde Büyük Selçuklu Devleti ve Atabeylikler büyük oranda

güç kaybetmiş ve/veya yıkılmışlardır. Bu dönemde (XIII. yy.) İslam sancağını dönemin en güçlü Müslüman devletlerinden Türkiye Selçukluları Devleti devralacaktır.

Her ne kadar günümüzde Müslüman bir devletin himayesinde olmasa da, Akka şehri ilk olarak Müslümanlar tarafından fethedilmiştir. Konum itibarıyla Filistin sahil şeridinin en önemli liman kenti olmasından dolayı burayı ele geçiren her devlet şehrin surlarını ve kalesini tahkim ettirmiştir. Memlûklerin Akka şehrini fethetmesini müteakip Sur, Sayda, Aslis Kalesi, Rumkale ve Sis gibi önemli yerler de alınarak tüm sahil şeridinin kontrolü sağlanarak önemli bir avantaj elde edilmiştir.

İktisadi ve stratejik öneme sahip Filistin sahil kentlerinin Müslümanların eline geçmesini hazmedemeyen Haçlılar Müslümanlara çeşitli ambargolar uygulamaya başlamışlardır. Müslümanlara köle, demir, kereste ve çeşitli savaş malzemelerinin satışları yasaklanarak güçlerinin kırılması hedeflenmiştir. Ayrıca yine Memlûklerin yapmış oldukları fetihlere tepki göstermek amacıyla Alanya, İskenderiye baskınları yapılarak Müslümanlara kendilerinin hala bölgede güç sahibi oldukları mesajını vermek istemişlerdir.

Memlûkler önemli bir güç haline gelmek, denizcilikte gelişmek ve denizlerde söz sahibi olabilmek için Doğu Akdeniz’de İtalyan Cumhuriyetleri ile ticari ve diplomatik ilişkiler içine girmiş, bu münasebetler neticesinde Haçlı Seferi ve Cihat gibi düşünceler önemini yitirmeye başlamıştır. Çünkü artık Hristiyan ve Müslümanlarda ortak çıkarları uğruna ittifaklar yapmaya başlamışlardır.

Memlûklerin Haçlı Devletleriyle mücadele edebilmesi için denizlerde de söz sahibi olması gerekiyordu. Fakat Memlûkler denizcilik konusunda geri kalmışlardır. Bu sebeple denizcilikte tecrübe sahibi olan Mentешеoğulları, Aydınoğulları gibi Batı Anadolu denizci beylikleri ile de ittifak arayışlarına girmiş ve tecrübelerinden istifade etmek istemişlerdir. Memlûkler her ne kadar denizlerde de önemli bir güç haline gelmek istemişlerse de bir türlü istedikleri seviyeye çıkamamışlardır. Bu nedenle çeşitli politikalar geliştirmek zorunda kalmışlardır. Haçlılardan geriye kalan limanları yok ederek haçlıların bu limanlardan yeniden faydalanmasını engellemişlerdir. Yine Memlûkler sahip oldukları sahillere göstermelik filolar yerleştirerek düşmanlarına gözdağı vermeye çalışmışlardır. Son olarak Venedik ve Aragon gibi denizcilikte

gelişmiş olan İtalyan şehir devletleriyle ticari anlaşmalar imzalayarak Avrupa'nın iç meselelerine müdahil olmak istemişlerdir.

Memlûkler, Eyyûbilerden almış oldukları miras nedeniyle daha çok atlı süvari zihniyetini benimsemeleri ve yaşadıkları coğrafya gereği kereste ve madenlerin az olması gibi sebeplerden dolayı hiçbir zaman denizlerde batılı devletlere kafa tutabilecek seviyeye ulaşamamışlardır.

KAYNAKÇA

- Abû'l-Farac, Gregory, Bar Hebraeus, “*Abû'l-Farac Tarihi*” c. II, (çev. Ömer Rıza Doğrul). TTK, Ankara 1999, 123-136.
- Ağır, Abdullah Mesut, "Sultan Kalavun Devri Memlûk-İlhanlı Münasebetleri II. Humus Savaşı H.679 /M.1281", *Akademik Bakış*, Sayı 15 Ekim 2008, 52-61.
- Ağır, Abdullah Mesut, “Memlûklarda Bir Kadın Sultan: Şecer Ed-Durr İsmet Ed-Dîn Umm-i Halîl”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 2010, 9-15.
- Aktan, Ali, “Memlûk-Haçlı Münasebetleri”, *Belleten*, LXIII, sayı. 237, TTK, Ankara 1999, 411-452.
- Aktan, Ali, "Bahri Memlûklerden Sultan Kalavun ve Hanedanı", *Belleten*, C. LIX, Sayı 226, TTK, Ankara 1995, 605-622.
- Aktan, Ali, “Sultan Kutuz ve Ayn-ı Calut Savaşı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, 10. Sayı, Erzurum 1991, 181-201.
- Aktan, Ali, “Bahri Memlûklerden Sultan Kalavun ve Hânedanı”, *Belleten*, TTK, Ankara 1995, 605-622.
- Alganer, Yalçın,-Çetin, Ö, “Avrupa’da Birlik ve Bütünleşme Hareketleri”, *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi*, (XXIII/2) İstanbul 2007, 285-309.
- Altan, Çetin, “Memlûklerin Kıbrıs ile İlişkileri”, *Adalya*, S. 14, 2011, 327-344.
- Altan, Ebru, “Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu”, *Belleten*, 2002, (S. 245) TTK, Ankara 2002, 87-93.
- Altan, Ebru, “Kıbrıs Haçlı Krallığı 1191- 1489”, *Türkler*, c. 6, s. 695-700, Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 695-700.
- “Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi” c. III, Anadolu Selçukluları Gününde Mevlevî Bitikleri 5, Çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara 1952, 11-17.
- Arık, Oluş, “Menteşeoğulları”, *Tarihte Türk Devletleri*, c. II, Ankara 1987, 503-506.
- Arrian, *İskender’in Seferleri*, çev. Meriç Mete, İstanbul 2005.
- Asbridge, Thomas, *Haçlı Seferleri*. (çev. Ekin Duru), İstanbul 2014.
- Âşık Paşazade, *Tevarih-i Al-i Osman*, haz. Kemal Yavuz - M. A. Yekta Saraç, İstanbul 2007.
- Ayalon, David, “Memlûkler ve Deniz Kuvvetleri”, (çev. Salih Özbaran), *İUEFTD*, S. 25, İstanbul 1971, 39-50.

- Ayaz, Fatih Yahya, “İbn Sel’us”, *Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. V/1. S. 14/1, Sivas 2010, 106-110.
- Ayaz, Fatih Yahya, “Türk Memlûkler Döneminin Büyük Emirlerinden Yelboğa El Ömeri (O. 768/1366) ve İdaredeki Nüfuzu”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 16, S.1, Adana 2007, 1-38.
- Aydın, Mehmet Akif-Hamidullah, Muhammed, “Köle”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 26, İstanbul: TDVYayınevi 2002, 141-143.
- Aydın, Ali İhsan, *Osmanlı Filistini'nde Bir Sancak: “Akka”*, İstanbul 2016
- Ayşe Afetinan, *Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti*, Ankara 1992.
- Aziz Suryal Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, New York 1965.
- Bahar, Hasan, *Roma ve Bizans Tarihi*, Konya 2012.
- Bahar, Hasan, *Eskiçağ Uygarlıkları*, Konya 2011.
- Baybars el-Mansuri, “Et-Tuhfetü'l-Mulukiyye fi'd-Devleti't-Turkiyye”, Çev. Hüseyin Polat, TTK, Ankara 2016, 71-81.
- Behçet, Mehmed – Temimi, Refik, *Beyrut Vilayeti: Cenûb Kısmı*, Beyrut 1333.
- Buharalı, Eşref, “Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memlûk Hâkimiyetine Girişi”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.95, İstanbul 1995, 82-120.
- Buhl, Frantz. “Akka”, İslam Ansiklopedisi, TDV, İstanbul, 1979, 148-149.
- Chronicle of Amadi, Çev. Nicholas Coureas, Peter Edbury, “Cyprus Research Centre Texts and Studies in the History of Cyprus” LXXIV, Nicosia 2015.
- Çakıroğlu, Hülya, “Müferricü'l Kurub'a göre Selahaddîn Eyyubî Sonrası ve el-Melikü'l Âdil Dönemi” (H.590-615/M. 1194-1218). Trabzon 2008.
- Çiftçioğlu, İsmail, “Siyasi Gelişmeler Ekseninde Karamanlı- Kıbrıs ve Venedik Ticari İlişkileri”, S. 32, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2007, 142-155.
- Demirkent, Işın, “Haçlı Seferleri ve Türkler”, *Türkler*, c. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 651-668.
- Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997.
- Demirkent, Işın, *Haçlılar*, İstanbul 1996.
- Dindar, Derya, *Orta Çağ Avrupası'nda Şövalyelik*, Tokat 2012.
- Doukas, Mikhael, *Tarih Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, (çev. Bilge Umar), İstanbul 2008.

- Dudukuşçu, Ayşe, “Türklerin Ortadoğu Hâkimiyeti”, *Akademik Ortadoğu Dergisi*, (C.1/S.1), Ankara 2006, 113-129.
- Edbury, Peter W. *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374*, Cambridge 1991.
- Edirneli Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, yay. Atsız, İstanbul 1972.
- El-Belâzûrî, *Fütuhu'l Buldan*, çev. Mustafa Fayda, Ankara 1987.
- Emecen, Feridun, “Akka” *DİA*, C. II, TDV Yayınları, İstanbul 1989, 265-267.
- Erdem, İlhan, “Doğu Anadolu Türk Devletleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, (C. 6), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 383-424.
- Erten, Süleyman Fikri, *Antalya Vilayet Tarihi*, İstanbul 1940.
- Evliya Çelebi, *Seyahatname*, hzl. Seyit Ali Kahaman-Yücel Dağlı, kitap:3, İstanbul 1999.
- Fuess, Albrecht, “Rotting, Ships and Razed Harbors: The Naval Policy of the Mamluks”, *Mamluk Studies Review Back*, c. 5, 2001, 67-71.
- Gül, Muammer, “Mısır Memlûklerinin Hudud Kalesi Rumkale ve Anadolu’da Memlûk İzleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XII/2, Elazığ, 2002, 361-362.
- Günaltay, Mehmet Şemseddin, *Türk Tarihinin İlk Devirlerinden Yakın Şark Elâm ve Mezopotamya*, Ankara 1987.
- Günay, Umay Türkeş, *Türklerin Tarihi: Geçmişten Geleceğe*, Ankara 2007.
- Güneş, İbrahim, “Memlûk Sultanı Baybars’ın 1277 Yılındaki Anadolu Seferi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (2), Elazığ 2010, 349-350.
- Hasan-ı Rumlu, *Ahsenu't-Tevarih*, (çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2006.
- Holt, Peter, Malcolm, “Haçlılar Çağı: 11. yüzyıldan 1517’ye Yakınoğu” (çev: Özden Arıkan), İstanbul 2003.
- İbn Battuta, *Tuhfetu'n-Nuzzar*, c.I, (çev, A. Sait Aykut), İstanbul 2010.
- İbn Battuta, *Seyahatname-i İbn-i Batûta*, İstanbul 1333.
- İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. XIII, Beyrut 1992.
- İbn-i Cübeyr, *Endülüsten Kutsal Topraklara*, (çev. İsmail Güler), İstanbul 2003.
- İbni Tağrıberdi, *En-Nücumu'z-Zahire*, Çev. Ahsen Batur, Selenge Yay, İstanbul 2013.
- İbnü'l-Esîr, *İslam Tarihi, X-XII*. (çev. Abdülkerim Özeydın). İstanbul 1987.
- İnalçık, Halil, “Batı Anadolu’da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar”, *Uluslar Arası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu Bildirileri*, Balıkesir 2005.

- İnalcık, Halil, "The Emergence of The Ottomans", *The Cambridge History of Islam*, c. I/A, Cambridge 2008, 20-41.
- Kanar, Mehmet, *Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 2003.
- Kanat, Cüneyt, "Bahri Memlûkler Zamanında Sultanlara ve Devlet Adamlarına Düzenlenen Bazı Suikastlar", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, C. III, İstanbul 2000, 23-56.
- Kanat, Cüneyt, "Memlûk Sultanı ez-Zahir Çakmak'ın Rodos Seferleri 1440-1443-1444", İzmir 1999.
- Karaman, M. Lütfullah, "Filistin", *DİA*, TDV Yayınları, İstanbul 1996, 89-103.
- Kaya, Önder, "Bir Eyyûbi Melikin Portresi-Melik-Efdal Nureddin Ali B. Selâhaddin Eyyûbi". *Tarih İncelemeleri Dergisi*, (XXI/2), İstanbul 2006, 139-176.
- Kılıç, Mustafa, "Memlûk Sultanı Eşref Halil ve Siyasi Faaliyetleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, XIV, Sivas 2010, 133-171.
- Kınal, Füzûzan, "Amarna Arşivindeki Babil Mektupları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXIII, sayı: 3-4, Ankara 1965, 171-193.
- Kırzioğlu, Mehmet Fahrettin, "Eretna-Oğulları", *Tarihte Türk Devletleri*, c. II, Ankara 1987, 495-502.
- Koca, Salim, *Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)*. Ankara 1997.
- Kofoğlu, Sait, *Hamidoğulları Beyliği*, Ankara 2006.
- Konyalı İbrahim Hakkı, *Karaman Tarihi*, İstanbul 1967.
- Konyalı İbrahim Hakkı, *Alanya (Alaiyye) Tarihi-Turistik Kılavuz*, Yayınlayan, M. Ali Kemaloğlu, İstanbul 1946.
- Koprıman, Kâzım Yaşar, "Mısır Memlûkleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C.V, Ankara 2002, 278-279.
- Karamuk, Gümeç, "II. Frederich Von Hohenstaufen'in İslam Dünyası ile İlişkileri ve Arapça Kroniklere Yansıması", *Bellekten*, (LVII/219), TTK Yayınları, Ankara 1993, 447-479.
- Lloyd, Seton - Storm, David Rice, *Alanya*, (çev. Nermin Sinemoğlu), Ankara 1964.
- Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-Numa*, c. II, yay. Faik R. Unat - Köymen, Mehmet Altan Ankara 1995.
- Merçil, Erdoğan, "Alaiye Beyliği", *DİA*, TDV Yayınları, c. 2, İstanbul 1989, 48-52.

- Muhammed bin Şems al-Din Mukaddasi, *Ahsan at Taqasim fi Ma'rifat il Aqalim*. Muhammed et-Tanci b. Battuta, *Tuhfetu'n-Nuzzar fi Garaibi'l-Emsar*, c. I, sad. ve haz. Mümin Çevik, İstanbul 1983.
- Nicolle, David, *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-1204*, (çev. Gürkan Ergin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, 7-18.
- Ostragorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Prof. Dr. Fikret Işıltan, Ankara 2015.
- Özaydın, Abdülkerim, "Halil b. Kalavun", *DİA*, XV, İstanbul 1997, 319.
- Özbek, Süleyman, "El-Melikü'z-Zahir Rüknu'd-din Baybars Zamanı Memlûk Devletinin Dini Siyaseti", *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 9, İzmir 1994, 304.
- Özbek, Süleyman, Türkiye Selçukluları-Eyyûbiler Arası Siyasi Münasebetler Üzerine (1175-1250) *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir 1999, 427-448.
- Özdemir, Kemal, *Osmanlı Deniz Haritaları Ali Macar Reis Atlası*, İstanbul 1992.
- Özdemir, Mehmet, "Muvahhidler". *DİA*, TDV Yayınları, (c. XXXI), İstanbul 2006, 410-412.
- Poumarede, Geraud, *Haçlı Seferleri'ne Son Çağrı, Yeniçağ Avrupası'nda Osmanlı İmgesi*, Çev. İsmet Birkan, İletişim Yay, İstanbul 2010.
- Pryor, John H, *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş*, çev. Füsün Tayanç-Tunç Tayanç, İstanbul 2004.
- Roberts, John Morris, *Avrupa Tarihi*, çev. Fethi Aytuna, İstanbul 2010.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, c. III. (çev. Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara 2008, 15-32.
- Sami, Şemseddin, *Kamusu'l-A'lâm*, c. IV, İstanbul 1311.
- Schein, Sylvia, *Fideles Crucis, The Papacy, The West, and the Recover of the Holy Land 1274-1314*, Oxford 1991.
- Sevim, Ali, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983.
- Stephenson, Norman E. *Çocukların Haçlı Seferi Bilinmeyen Bir Haçlı Seferinin Öyküsü*. (çev: Orhan Düz), İstanbul 2005.
- Sümer, Faruk, "Karamanoğulları (Karamanlılar)", (çev. M. Akif Erdoğan), *Türk Dünyası Enstitüsü Dergisi*, S. 100, İstanbul 1996, 67-81.
- Şeşen, Ramazan, Eyyûbiler, *DİA*, TDV Yayınları, (XXIX), İstanbul 1995, 20-31.
- Şeşen, Ramazan, El-Melikü'l Âdil, İstanbul 2004,

- Şeşen, Ramazan, Haçlılar Önünde Sultan Baybars, İstanbul 2013.
- Şikari, *Karamanname*, yay. Mehmet Sözen - Necdet Sakaoglu, İstanbul 2005.
- Taşkıran, Hasan, "Karamanoğullarının Deniz Politikası ve Denizcilik Faaliyetleri Üzerine", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 43, 2017, 187-212.
- Tekindağ, Şehabeddin, *Karaman Beyliği, 13-15. Asırda Cenubi Anadolu Tarihine Dair Tetkik*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1947.
- Tezel, Hayati, *Anadolu Türkleri'nin Deniz Tarihi*, c. I, İstanbul 1973.
- The "Templar of Tyre' Part III of the 'Deeds of the Cypriots", Çev. Paul Crawford, Ashgate, Hampshire 2003.
- Togan, Zeki Velidi, "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti 1", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, c. I, İstanbul 1931, 1-42.
- Tokdemir, Muhammet Ahmet, *Selçuklu Tarihi El Kitabı* (Ed. Prof. Dr. Refik Turan), Ankara 2012.
- Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2010.
- Turan, Şerafettin, *Türkiye – İtalya İlişkileri*, c. I, Ankara 2000.
- Uyumaz, Emine, "Türkiye Selçuklu Devleti-Eyyûbi Münasebetleri", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 2002, 86-96.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Ankara 1984.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 2003.
- Ülker, Necmi, *İzmir Şehri Tarihi*, İzmir 1994.
- Varlık, Mustafa Çetin, "Anadolu Beylikleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, c. X, İstanbul 1992; 23-129.
- W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, TTK, Ankara 2000.
- Witteck, Paul, *Menteşe Beyliği*, (çev. Orhan Şaik Gökyay), Ankara 1944.
- Yazıcıoğlu Ali, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, Çeviren: Dr. Abdullah Bakır, İstanbul, 2009.
- Yazıcızade Ali, *Selçuk-Name*, haz. Abdullah Bakır, Ankara 2014.
- Yinanç, Mükrimin Halil, *Düsturnamei Enveri'ye Medhal*, İstanbul 1929.
- Zachariadou, Elizabeth A, "Atina Katalanları ve Ege Bölgesinde Türk Yayılmasının Başlaması", (çev. Serdar Çavuşdere), *AUDTCFTD*, c. 28, S.45, Ankara 2009.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Adnan AKGÜN
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum / Horasan 15.07.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Orta Çağ Tarihi Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum Ticaret Borsası Genel Sekreter Yardımcılığı
İletişim	
E-Posta Adresi	akgunadnan9@gmail.com
Tarih	